

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Координаційний центр з надання правової допомоги
Громадська спілка Мережа правового розвитку
Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової
допомоги у Полтавській області
Новий болгарський університет
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
Полтавська державна аграрна академія
Полтавський обласний центр перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників органів державної влади, органів
місцевого самоврядування, державних підприємств,
установ і організацій

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

**Матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю
науково-практичної конференції
23-24 жовтня 2019 року**

ЧАСТИНА 1

Полтава
2019

УДК 340.11 (477) : 341.1
А28

Редакційна колегія:

М. І. Лахижа, д. держ. упр., професор;
В.М. Божко, д.ю.н., доцент;
О.М.Лемешко, к.ю.н., доцент

Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції (м. Полтава, 23-24 жовтня 2019 року) : у 2-х ч. – Полтава : Россав, 2019. – Ч.1. – 193 с.

Матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції висвітлюють теоретичні та практичні аспекти проблем адаптації правової системи України до права Європейського Союзу.

Розрахований на юристів, фахівців державного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 340.11 (477) : 341.1

*Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

*Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого заборонено*

© Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, 2019

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1

ПАНЕЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ9

<i>Gediminas Vociunas,</i> SEVERAL THOUGHTS ON THE HARMONIZATION OF LAW IN THE CONTEXT OF CULTURAL DIVERSITY	9
<i>Абралава Григол Анзорович,</i> НАЦИОНАЛЬНАЯ ПРАВОВАЯ СИСТЕМА И НЕОБХОДИМОСТЬ ОТРАЖЕНИЯ В НЕЙ ЦЕЛЕВОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ДЛЯ АДАПТАЦИИ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	13
<i>Атаманюк Оксана Анатоліївна,</i> СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	16
<i>Головко Ольга Дмитрівна,</i> <i>Теремцова Ніна Володимирівна,</i> АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	20
<i>Іллічов Юрій Юрійович,</i> <i>Теремцова Ніна Володимирівна,</i> АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	22
<i>Козаченко Анатолій Іванович,</i> ЄВРОПЕЙСЬКА ТА НАЦІОНАЛЬНА ТРАДИЦІЯ ПРАВА У КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 РОКУ	24
<i>Козюра Ігор Валерійович,</i> РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД СИСТЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	27
<i>Кульчій Інна Олексіївна,</i> ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЇХ РЕФОРМУВАННЯ	29
<i>Кураташвили Альфред Анзорович,</i> ПРАВО ЄВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И НЕОБХОДИМОСТЬ ДОСТИЖЕНИЯ РАВНОПРАВИА ВСЕХ ЛЮДЕЙ ПЕРЕД ЗАКОНОМ – КАК ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ УСЛОВИЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ МИЛЛИОНОВ ЛЮДЕЙ В ОБЩЕСТВЕ И В ГОСУДАРСТВЕ	32

Кураташвили Кристине (Кетеван) Альфредовна, НЕОБХОДИМОСТЬ АДАПТАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И ФАКТОР КУЛЬТУРЫ.....	35
Медвідь Федір Михайлович, Мельниченко Ярослав Богданович, Твердохліб Анатолій Іванович, ЦІННІСТЬ ПРАВА В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	37
Мехришвили Теона Йосифовна, АДАПТАЦІЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА С УЧЁТОМ НЕОБХОДИМОСТИ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ НАУКИ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	40
Оверчук Олена Миколаївна, Теремцова Ніна Володимирівна, ТЕОРЕТИЧНЕ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС В ПРОЦЕСІ ПРАВОТВОРЧОСТІ	43
Полховська Інна Костянтинівна, НОВЕЛИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД	45
Прогляда Інеса Олександрівна, Бова Євген Юрійович, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	47
Прохазка Ганна Анатоліївна, ПРАВА ЛЮДИНИ І ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ	51
Редіна Поліна В'ячеславівна, ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	54
Слатвицька Анна Володимирівна, ПРОЕКТ TWINNING ЯК ДІЄВА ФОРМА ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ ТА ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	57
Смаглюк Валерія Олександрівна, АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	59
Чернуха Андрій Сергійович, ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	62
Шкурупій Олег Вадимович, ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА	64

ПАНЕЛЬ 2. ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ 68

Степанюк Анатолій Фомич,
ВІД РЕЖИМУ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ ДО РЕЖИМУ ПОВОДЖЕННЯ З
УВ'ЯЗНЕНИМИ..... 68

Біляєва Тетяна Григорівна,
ДУМКИ НА ТЕМУ ПРАВОСУДДЯ ВІД ПРИСЯЖНИХ..... 70

Бородавка Анатолій Іванович,
ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ, ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ БЕЗОПЛАТНОЇ
ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ..... 73

Воробель Уляна Богданівна,
ПРОЦЕСУАЛЬНІ НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ МЕДІАЦІЙНОЇ УГОДИ ЩОДО
СПОРУ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ НА СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ..... 79

Губашов Денис Олегович,
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНOSTІ ВІДВІДУВАЧІВ СУДУ
ОКРЕМИМИ АСПЕКТАМИ ЙОГО РОБОТИ ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ КАРТОК
ГРОМАДСЬКОГО ЗВІГУВАННЯ В РАМКАХ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ
РОБОТИ СУДІВ ПОЛТАВСЬКОЇ, ХАРКІВСЬКОЇ ТА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ПРОВЕДЕНОГО ГРОМАДСЬКОЮ СПІЛКОЮ «МЕРЕЖА ПРАВОВОГО
РОЗВИТКУ» В 2019 РОЦІ 82

Клочко Іван Олексійович,
СУДОВА РЕФОРМА: ПЕРЕХІД ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО
ПРИНЦИПІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 85

Лихачов Роман,
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ
ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ 88

Лозинська Тамара Миколаївна,
МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПРАКТИКИ ЗАХИСТУ
ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОСВІТИ 91

Маценко Людмила Олександрівна,
ДО ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ В ЗЕМЕЛЬНИХ
СПОРАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 94

Николайшин Богдан Богданович,
ШКІЛЬНА СЛУЖБА ПРИМИРЕННЯ ЯК ІНСТИТУТ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ
МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ 97

Поліщук Марина Геннадіївна,
Андрієвська Людмила Олексіївна,
ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ
ВИКОНАВЦІВ, ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДАНОГО ІНСТИТУТУ В
УКРАЇНІ..... 101

Савенко Микола Євгенійович, ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ І ПЕРЕГЛЯДУ ТАКИХ РІШЕНЬ АПЕЛЯЦІЙНИМ СУДОМ.....	105
Черкас Оксана Григорівна, ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОСУДДЯ В США.....	107
Шевчик Олександр Сергійович, ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПАДКІВ, КОЛИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАХИСНИКА В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ Є ОБОВ'ЯЗКОВИМ	110
Щетиніна Тетяна Олексіївна, Шупта Ірина Миколаївна, ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ ТА ГРОМАДСЬКІ РАДНИКИ: ПРОТИДІЯ КОНФЛІКТАМ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	113
ПАНЕЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	116
Бонюк Олексій Петрович, БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ	116
Бобрищева Ілона Русланівна, ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	117
Бражчик Андрій Анатолійович, ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ВИКОНАННІ ДОРУЧЕННЯ НА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ОСОБІ, СТОСОВНО ЯКОЇ ОБРАНО ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	121
Вареник Олена Олександрівна, ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ІНШИХ КРАЇН.....	124
Ворона Петро Васильович, ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО- ООС	127
Дворовенко Максим Іванович, РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК	130
Демченко Олена Миколаївна, НОВАТОРСТВО ТА ПРОАКТИВНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НА СУМЩИНІ.....	132

Калініна Аліна Владиславівна, ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ФАКТОР МІНІМІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ.....	135
Козир Тамара Олесандрівна, ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ.....	137
Корнійко Сергій Михайлович, НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО ПРОВАЙДЕРА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	140
Лахижа Микола Іванович, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КООРДИНАЦІЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	143
Левченко Юлія Вікторівна, РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У СИСТЕМІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	147
Николайшин Богдан Никифорович, РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	149
Оверчук Михайло Вікторович, Теремцова Ніна Володимирівна, АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	154
Осташова Валерія Олександрівна, ДЕОНТОЛОГІЧНІ НОРМИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ АДВОКАТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	157
Плахотничий Дмитро Олексійович, ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ.....	159
Прокopenко Леонід Львович, ДІЯЛЬНІСТЬ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ.....	162
Романенко Марина Олександрівна, ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ....	164
Тарасенко Наталія Григорівна, ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАХІД ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ.....	166

Тимошук Оксана Анатоліївна, Теремцова Ніна Володимирівна, АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ЗАЛУЧЕННІ ПЕРЕКЛАДАЧА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	168
Христич Інна Олександрівна, ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СТАТИСТИКИ – ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ АДАПТАЦІЇ ЇЇ ДО СВІТОВОЇ НАУКИ.....	170
Чернига Лідія Юріївна, РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ «ГРОМАДСЬКІ РАДНИКИ В УКРАЇНІ» У СПІВПРАЦІ З СИСТЕМОЮ БПД	173
Чернушенко Юрій Борисович, ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ	175
Черчатий Олександр Іванович, РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	185
Шестерніна Наталія Петрівна, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ГАРАНТІЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	188
Шульга Жанна Анатоліївна, ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	190

ПАНЕЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Gediminas Buciuнас,

*Faculty of Law of Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania)
Law Department of Mykolas Romeris University Academy of Public Safety
(Lithuania)*

SEVERAL THOUGHTS ON THE HARMONIZATION OF LAW IN THE CONTEXT OF CULTURAL DIVERSITY

How to play music may be known. At the commencement of the piece, all the parts should sound together. As it proceeds, they should be in harmony while severally distinct and flowing without break, and thus on to the conclusion.

*Confucius*¹

Abstract. Significant changes in the socio-economic life of Eastern European countries and the Balkan region in the last decades bring new challenges for the national lawmakers in the area of lawmaking. They are faced with a dilemma on how to find a proper balance between national laws and international laws, how to deal with historical issues in lawmaking procedures, how to accept new values, ideas but at the same time not to put in danger local customs, traditions, culture, to preserve them.

Eastern European countries including former Soviet Republics have already experienced a line of consequences of unconsidered during the implementation of the economic reforms after the collapse of the centrally administered economies such as: high rates of joblessness and crime, organized crime and corruption threats, and finally formation of oligarchic clans in some countries, their influence on country's political and economic life. In the last decade of the 21st century, we have witnessed a rapid invasion of the harmonization of law into criminal justice area.

¹ Harmony. <https://www.brainyquote.com/topics/harmony-quotes> (accessed on 18 September 2019).

The author of this paper is going to draw attention onto the significance of cultural diversity during harmonization of laws in above given area. It might prevent national lawmakers from choosing the wrong path to act in the area of harmonization of laws in that mode: just “copy-paste” acts of international law (conventions, agreements, regulations etc.) into national law system. The consequences of this modus operandi could be detrimental to the interests of people.

Research part. The term “harmonization” has two meanings. “The first one is used when an instrument works as model or source of inspiration to the creation or the application of another instrument in order to bring them closer and facilitate commercial relations. The second concerns harmonization seen as the harmonic coexistence of instruments.”² Mainly harmonization of law closely related with private law rules in the European Union (hereinafter refer as to “EU”) and it is aimed to create comfortable environment for market economies within EU territory and outside EU, to bolster business development, investments into country’s economy and better protection of consumer rights. Harmonization is not usually a comprehensive process but is relatively partial and takes place on two levels: European level and national level. Due to fast integration processes in Europe, creation of single markets, emerging Four Freedoms in the EU single market space, integration of former Soviet Republics into European family through various mechanisms on cooperation in various fields.

The author of this paper also would like to drawn attention that harmonization of law is not the same as the unification of laws. They are similar in the sense that both constitute the process of approximating several legal systems (Continental and Common laws) and both the same time are oriented towards some level of flexibility, independence characterized by term “cultural diversity”. It is clearly enshrined in the Preamble of the Treaty of EU: “to deepen the solidarity between their peoples while respecting their history, their culture and their traditions.”³ A significant element in the field of the EU Member States judicial cooperation constitutes the harmonization of their criminal laws. This issue is one of the cornerstones in the cooperation between the EU Member States which includes harmonization/approximation of the laws and regulations of the

² Such definition was based on the following text in UNCITRAL Website http://www.uncitral.org/uncitral/en/about/origin_faq.html#harmonization (accessed on 18 September 2019).

³ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN> (accessed on 27 September 2019).

EU Member States in the criminal area. The paragraph 1 of article 83 of the Treaty on the Functioning of the European Union (hereinafter refer as to “The TFEU”) provides as follows:

“The European Parliament and the Council may, by means of directives adopted in accordance with the ordinary legislative procedure, establish minimum rules concerning the definition of criminal offences and sanctions in the areas of particularly serious crime with a cross-border dimension resulting from the nature or impact of such offences or from a special need to combat them on a common basis. These areas of crime are the following:

terrorism, trafficking in human beings and sexual exploitation of women and children, illicit drug trafficking, illicit arms trafficking, money laundering, corruption, counterfeiting of means of payment, computer crime and organized crime.

On the basis of developments in crime, the Council may adopt a decision identifying other areas of crime that meet the criteria specified in this paragraph. It shall act unanimously after obtaining the consent of the European Parliament”⁴.

Paragraph 2 of the Article 83 provides as follows:

“If the approximation of criminal laws and regulations of the Member States proves essential to ensure the effective implementation of a Union policy in an area which has been subject to harmonization measures, directives may establish minimum rules with regard to the definition of criminal offences and sanctions in the area concerned. Such directives shall be adopted by the same ordinary or special legislative procedure as was followed for the adoption of the harmonization measures in question, without prejudice to Article 76.”⁵

According to paragraph 4 of article 167 of the TFEU “The Union shall take cultural aspects into account in its action under other provisions of the Treaties, in particular in order to respect and to promote the diversity of its cultures.”⁶ It is a new provision, there were no such regulations in the former treaties.

So, national lawmakers should take into account the cultural aspects during ratification of international conventions.

Cultural diversity? What stands behind this term? Understanding the essence of this term will allow the parties involved in the process to find acceptable solutions on harmonization of laws in the particular individual

⁴ Ibidem 3.

⁵ Ibidem 3.

⁶ Ibidem3.

situations. According to the Web's largest resource for definitions: "Cultural diversity is the quality of diverse or different cultures, as opposed to monoculture, as in the global monoculture, or a homogenization of cultures, akin to cultural decay. The phrase cultural diversity can also refer to having different cultures respect each other's differences. The phrase "cultural diversity" is also sometimes used to mean the variety of human societies or cultures in a specific region, or in the world as a whole. The culturally destructive action of globalization is often said to have a negative effect on the world's cultural diversity."⁷

Pursuant to paragraph 1 of article 4 of the United Nations Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (2005): "Cultural diversity" refers to the manifold ways in which the cultures of groups and societies find expression. These expressions are passed on within and among groups and societies. Cultural diversity is made manifest not only through the varied ways in which the cultural heritage of humanity is expressed, augmented and transmitted through the variety of cultural expressions, but also through diverse modes of artistic creation, production, dissemination, distribution and enjoyment, whatever the means and technologies used."⁸

The above given definition is going to be the entry point for the subject of a research. The author of this paper would like to present Canada's decision on harmonization of laws in the context of cultural diversity. Canada signed 1971 the Convention on psychotropic substances. During the ratification procedures of above mentioned Convention Canada had made the following reservation: "Whereas Canada is desirous of acceding to the Convention on Psychotropic Substances, 1971, and whereas Canada's population includes certain small clearly determined groups who use in magical or religious rites certain psychotropic substances of plant origin included in the schedules to the said Convention, and whereas the said substance occur in plants which grow in North America but not in Canada, a reservation of any present or future application, if any, of the provisions of the said Convention to peyote is hereby made pursuant to article 32, paragraph 3 of the Convention."⁹

⁷ Cultural diversity. <https://www.definitions.net/definition/cultural+diversity> (accessed on 28 September 2019).

⁸ The United Nations Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260710.page=30> (accessed on 28 September 2019).

⁹ The United Nations Convention on Narcotic drugs and psychotropic substances. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VI-16&chapter=6#EndDec (accessed on 29 September 2019).

It is a good example where the cultural diversity had been taken into account, and state's respect has been given to the traditions of certain groups of population living in the Canada. Similar areas for application of given example might be a culinary heritage in the framework of cultural diversity. For example, the homemade alcoholic beverages (beer, wine, kind of brandy), or food and its preparation processes etc. In some countries until now is still alive a tradition to produce homemade alcoholic products for own consumption, for example, a wine in the Kingdom of Spain. Above mentioned tradition is lasting for centuries in the certain regions of the world and widely accepted and supported by local population.

Let's imagine another situation. A lawmaker's decision to impose legal liability (an administrative, a criminal) for production for own consumption the home made alcoholic products based on harmonization of laws. It might be accepted as meddling into traditions, customs by local population. Lawmaker's decision to set up legal liability for above given activity might be driven also by different motives. One of them could be the presence of strong lobbying factions, notably from alcoholic beverages manufacturers.

So, the policy of harmonization of laws should accommodate cultural concerns. It is important to note that the requirement to "take cultural aspects into account" requires a balancing approach to the particular individual situation to avoid conflicts of interests, to maintain essential aims of cultural policy and to ensure the preservation of the cultural diversity.

Абралава Григол Анзорович,

Консультант Начальника аудиторской службы

Грузинского технического университета (Тбилиси, Грузия)

НАЦИОНАЛЬНАЯ ПРАВОВАЯ СИСТЕМА И НЕОБХОДИМОСТЬ ОТРАЖЕНИЯ В НЕЙ ЦЕЛЕВОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ДЛЯ АДАПТАЦИИ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Исследование теоретических проблем национальной правовой системы и необходимости её адаптации с правом Европейского Союза имеет принципиальное значение для защиты прав, свобод и интересов человека.

Проблемой необходимости отражения целевой направленности в национальной правовой системе для адаптации с правом Европейского Союза и определяется актуальность данной темы исследования.

Считаю необходимым особо отметить, что, как справедливо и обоснованно отмечает профессор Альфред Кураташвили: «Для создания и эффективного функционирования истинно человеческого общества и государства, а, соответственно, для реализации интересов человека – для реализации интересов народа – принципиальное значение имеет критический анализ традиционных и устоявшихся взглядов в современном цивилизованном мире по проблеме верховенства закона в обществе и в государстве, которая (т.е. проблема верховенства закона) в современной науке и в современной политике фактически считается решенной, справедливость которого (т.е. справедливость решения этой проблемы) будто бы не подлежит сомнению (?!).

В действительности же, по моему глубокому убеждению, как в научных исследованиях, так и в управлении обществом и государством, исходя из созданной мной теории верховенства интересов народа, необходимо руководствоваться не верховенством закона, не верховенством средств, а верховенством цели – верховенством социальной цели, верховенством интересов человека – верховенством интересов народа, что представляет собой принципиально новое научное направление в области философских, юридических, политических и экономических наук, исходящее из созданных мной же стратегических научных направлений – из философии цели и из философии социальной цели (а не из философии, называемой мной философией средств), а также исходящее из созданных мной теории социально-экономических законов, теории социально-экономического управления и т.д.» [1, с. 271-272].

«Однако, – как отмечает далее профессор Альфред Кураташвили, – оно – верховенство закона – нередко создает серьезные препятствия в деле реализации интересов народа, в защите прав, свобод и интересов человека, а порой даже приводит к экономическому геноциду и к порабощению народа.

Хотя вышеотмеченное вовсе не означает отрицание необходимости использования законов и других правовых актов в управлении обществом и государством.

Вышеотмеченное не означает также отрицание необходимости строжайшей борьбы против беззакония.

Следовательно, суждение здесь идет лишь о том, кому или чему должно принадлежать верховенство в обществе и в государстве (!?), что имеет принципиальное научно-теоретическое, политическое и практическое значение, и что непосредственно связано с проблемой защиты прав, свобод и интересов каждого человека» [1, с. 272-273].

Поэтому, исходя из интересов народа, в условиях истинно человеческого общества и государства [2; 3; 4; и др.], теории которых также созданы профессором Альфредом Кураташвили, на основе созданной им же Философии социальной цели [5; и др.] и Теории верховенства интересов народа [1; и др.], право (как и каждый отдельный закон), должно рассматриваться не как цель, а как средство реализации цели – как средство реализации интересов народа, ибо «законы создаются и функционируют для человека (для народа), а не человек рождается и живет для законов» [1, с. 280].

Таким образом, подтверждается необходимость и принципиальная важность отражения целевой направленности в национальной правовой системе для адаптации с правом Европейского Союза.

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 336 с.

2. Кураташвили Альфред А. Теория истинно человеческого – классического (образцового) – общества. Труды Грузинского технического университета, 1998, №3 (419). Тбилиси: “Технический университет”, 1998.

3. Кураташвили Альфред А. Социально-экономическая теория будущего – истинно человеческого общества. Известия Академии наук Грузии. Серия экономическая. Том 7, 1999, №1-2. Тбилиси: "Мецниереба", 1999.

4. Кураташвили Альфред А. Альтернативное представление об ориентации общества и государства. Bulletin "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). Volume 6, Number 10 (60), October, 1999. New York, USA.

5. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 352 с.

Атаманюк Оксана Анатоліївна,
*начальник відділення Національної служби посередництва
і примирення в Полтавській області*

СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Новітні трансформаційні процеси в Україні супроводжуються не завжди позитивними наслідками в усіх сферах життєдіяльності суспільства – політичній, економічній, соціальній, духовній та інших. Ці моменти звісно ж призводять до виникнення соціально-політичних протиріч, збільшення рівня конфліктності, зростання соціальної напруженості в суспільстві, недовіри населення до влади. Для вирішення таких проблем необхідні ефективні легітимні механізми.

З 1998 року в Україні, відповідно до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 року №137/98-ВР (далі-Закон) та Указу Президента України від 17.11.1998 № 1258/98 «Про утворення Національної служби посередництва і примирення» функціонує Національна служба посередництва і примирення (далі – НСПП, Служба) – постійно діючий державний орган, як один із суб'єктів врегулювання соціально-трудових відносин на всіх рівнях соціального партнерства. Служба сприяє вирішенню колективних трудових спорів, прогнозує та вживає заходи щодо попередження їх виникненню.

Крім того, за пропозиціями сторін соціального діалогу, відповідно до Закону України від 11.01.2011 № 2862-VI «Про соціальний діалог в Україні» на НСПП та її відділення покладено функції щодо оцінки відповідності критеріям репрезентативності і підтвердження репрезентативності суб'єктів сторін профспілок й організацій роботодавців. Відгоді Відділенням НСПП визнано такими, що відповідають цим критеріям 18 організацій профспілок та 2 організації роботодавців.

Отже, в конструкції соціально-трудових відносин (далі – СТВ) сучасного зразка НСПП відіграє між роботодавцем і найманими працівниками роль посередника, який в разі виникнення конфліктної ситуації пропонує сторонам правовий, досудовий шлях врегулювання розбіжностей за столом переговорів.

Головними завданнями Служби визначені:

- запобігання виникненню та сприяння своєчасному вирішенню колективних трудових спорів;
- здійснення посередництва і примирення при вирішенні таких спорів;
- прогнозування виникнення колективних трудових спорів.

Упродовж 20 років НСПП сприяла вирішенню майже 2500 колективних трудових спорів (з них врегульовано та знято 2325, або 93%), висунуто 5960 вимог найманих працівників, з яких 5580 вирішено (або 93,6%). Із загальної кількості спорів зареєстровано 10 КТС(К) - на національному рівні (7 вирішено), 19 – на галузевому (16 вирішено), 78 – на територіальному (73 вирішено), 2393 – на виробничому (2229 вирішено).

Зокрема, упродовж дев'яти місяців 2019 року НСПП сприяла вирішенню 288 КТС(К) (3 – на національному, 3 – на галузевому, 6 – на територіальному, 276 – на виробничому рівнях), участь в яких брали майже 1,5 млн працівників 6769 суб'єктів господарювання.

Загалом, у зазначених 288 КТС(К) найманими працівниками було висунуто 595 вимог, з яких: 320 (53,8%) – щодо невиконання вимог законодавства про працю; 166 (27,9%) – щодо виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; 96 (16,1%) – щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; 13 (2,2%) – щодо укладення або зміни колективного договору, угоди.

НСПП має представництва в усіх областях України. На Полтавщині з січня 2001 року діє відділення НСПП, яке сприяє врегулюванню конфліктних ситуацій в правовий спосіб – шляхом проведення примирних процедур, забезпечення здійснення соціального діалогу, вироблення узгоджених пропозицій щодо розвитку соціально-економічних та трудових відносин в області, при цьому зберігаючи нейтральну, незалежну позицію.

За час своєї діяльності відділення НСПП сприяло вирішенню 76 КТС(К) (4 – на територіальному, 72 – на виробничому рівнях) на 236 підприємствах, в установах і організаціях області, безпосередніми учасниками яких стали 42741 працівник. В результаті, за сприяння Відділення НСПП, 74 КТС(К) та 156 вимог найманих працівників вирішено та знято з реєстрації НСПП.

Загалом було висунуто 158 вимог, з яких 107 (67,7%) – щодо невиконання вимог законодавства про працю; 27 (17,1%) – щодо виконання колективного договору, угоди або окремих їхніх положень; 24 (15,2%) – щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту. Аналізуючи висунуті

вимоги найманих працівників, як в цілому так і у розрізі років видно, що переважна їх більшість стосувалася погашення заборгованості із заробітної плати та її своєчасної виплати.

Таким чином у різні роки вдалося відновити законність і поліпшити трудові відносини в акціонерних товариствах «АвтоКрАЗ», «Тепловозремонтний завод», «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат», «Хіммаш», «Армапром», «Полтавський хлібокомбінат», «Полтаваобленерго», у чотирьох дитячо-юнацьких спортивних школах: з веслування на байдарках і каное, «Молодь», «Юність-1» та «Авангард» Полтавської обласної організації фізкультурно-спортивного товариства «Україна», в обласному управлінні Національного банку України, інші.

Упродовж всього періоду роботи, з метою запобігання виникненню КТС(К) та стабілізації стану СТВ відділенням НСПП здійснювались заходи, спрямовані на врегулювання 668 розбіжностей між сторонами СТВ (далі – розбіжності) у 628 конфліктних ситуаціях на 904 підприємствах, установах. Попереджено кілька десятків протизаконних страйків та інших акцій соціального протесту з економічних мотивів.

Загалом, за сприяння відділення НСПП були врегульовані та зняті з обліку конфліктні ситуації: в тролейбусних управліннях Полтави та Кременчука, на ряді підприємств житлово - комунального господарства, в закладах освіти міста Лубни, Козельщинського, Котелевського, Гребінківського районів, інших установах бюджетної сфери та підприємствах області, тощо.

Щороку, на ранніх стадіях відділення НСПП попереджає виникнення до 50 КТС(К). Якщо в 2001 році на Полтавщині було зареєстровано 17 страйків на виробництві, то упродовж останніх років – жодного.

Частіше причинами виробничих конфліктів стають факти заборгованості із виплати заробітної плати. Із загальної кількості розбіжностей, які перебували в полі зору відділення НСПП, дві третини були викликані саме зарплатними боргами. Серед інших – підвищення рівня оплати праці, запровадження встановленого законом мінімального розміру оплати праці, виконання заходів з охорони та безпеки праці, недопущення масових звільнень працівників. Мають місце розбіжності щодо забезпечення прав і гарантій діяльності профспілок, продуктивної зайнятості працюючих, укладання нових колективних договорів.

У разі виникнення КТС(К) вимоги, висунуті найманими працівниками, за поданням відділення НСПП реєструються на

державному рівні в НСПП. Це забезпечує сприяння у вирішенні КТС(К) центральних або місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Відділення НСПП під час врегулювання конфліктних ситуацій дотримується нейтральної, незалежної позиції та забезпечує сприяння вирішенню конфліктних ситуацій з соціально-трудова відносин на всіх етапах. У разі необхідності залучає до участі в примирних процедурах трудових арбітрів, незалежних посередників, експертів, представників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, профспілок.

Слід відмітити, що багаторічний досвід співпраці Відділення НСПП з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями роботодавців, профспілок свідчить, що своєчасність реагування на конфліктну ситуацію, яка виникає у трудовому колективі підприємства, установи, організації, ефективність та інтенсивність посередницьких дій, залучення, у разі необхідності представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, є запорукою швидкого та взаємоприйнятного вирішення КТС(к), пошуку компромісних шляхів задоволення висунутих найманими працівниками вимог, попередження спалахів протестної активності та їх непередбачуваних наслідків.

Діючи в межах повноважень, відділення НСПП сприяє поширенню правових знань через проведення семінарів та лекцій, співпрацює з засобами масової інформації, консультує представників сторін СТВ, в межах своєї компетенції розглядає звернення громадян.

Література:

1. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 року №137/98-ВР.
2. Указ Президента України від 17.11.1998 № 1258/98 «Про утворення Національної служби посередництва і примирення».
3. Закон України від 11.01.2011 № 2862-VI «Про соціальний діалог в Україні».

Головко Ольга Дмитрівна,
*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
студент юридичного факультету*

Теремцова Ніна Володимирівна,
*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права і держави
Orcid id: 0000-0001-6783-9781*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Суть теорії полягає в ствердженні психологічної потреби людини жити в межах організованого суспільства, а також в відчутті необхідності колективної взаємодії.

Один з основних представників психологічної школи права та основоположник психологічної теорії походження держави, Л.І. Петражицький допускав, що в основі виникнення держави й права лежать правові переживання людини, психологічні закономірності розвитку людини. [1, с.124]

За цією теорією влада раціоналізується. Суспільне визнання, що є фактичною та юридичною підставою державної влади, має змішаний характер, у ньому переплітаються два психологічні елементи: 1) стихійне, інстинктивне підкорення, засноване на почуттях і звичках; 2) свідоме підкорення, що впливає з раціональних мотивів.

Звичайно, як і будь-яка теорія утворення держави, психологічна теорія має низку недоліків, неточностей, аспектів, які випущені з уваги дослідників. До них можна віднести такі:

По-перше, вказуючи на роль психологічних якостей у процесі утворення держави, представники психологічної теорії з позицій розвитку психологічної науки того часу не змогли надати розгорнутого вчення про роль психіки в утворенні держави. Називаючи всі психологічні якості людей «імпульсами», «емоціями» і «переживаннями», вони не бачили між ними різниці. В той час, психіка людей розділяється на емоційну, вольову, розумову сфери. У взаєминах між людьми дуже важливі саме вольові якості. На їх основі встановлюється психологічна підпорядкованість між людьми і соціальна «піраміда», різновидом якої є держава. Сильні вольові якості

роблять людей природними лідерами. Саме такі люди, як правило, і стають біля «керма» племені, союзу племен, а потім і держави.

По-друге, говорячи про психологічні якості, прихильники психологічної теорії підкреслюють, що прагнення до солідарності людям властиво практично з народження. Але насправді люди з моменту початку свого існування на землі воюють один із одним постійно, і війна за давніх часів була правилом, а не винятком.

По-третє, прагнення авторів психологічної теорії стримати економічний детермінізм, не можна не відзначити, що вони в процесі утворення держави надають вирішальне значення психологічним факторам, тобто по суті допускають ту ж помилку. Звичайно, психологічні фактори не мають вирішального впливу на зазначений процес, але відхиляти їх – це ще більш груба помилка, ніж їх недооцінка.

По-четверте, люди є нерівними за своїми психологічними якостями. Так само як по фізичній силі розрізняють слабких і сильних, також різними є і психологічні якості. Одні люди схильні підпорядковувати свої вчинки авторитету, оскільки свідомість залежності від еліти первісного суспільства, усвідомлення справедливості певних дій і відносин дає стан стабільності, впевненості в своїй поведінці. Інші люди, навпаки, відрізняються бажанням наказувати і підкоряти своїй волі інших. Саме вони стають лідерами в суспільстві, а потім представниками публічної влади, службовцями державного апарату.

Висновки. Виникнення психологічної теорії було певною мірою проривом в юридичній науці. Заслугою цієї теорії є визнання того, що в процесі виникнення держави значну роль відіграють психологічні фактори. Слід зазначити, що різні інтереси людей (економічні, політичні, культурні, побутові тощо) реалізуються тільки через психіку. Людина – не автомат, і навіть те, що вона робить звично, проходить через її психіку на рівні умовних і безумовних рефлексів. Не можна не погодитись і з тим, що люди за психологічними якостями відмінні один від одного. Звичайно, психологічні якості можуть певною мірою бути вдосконалені, і те, що нам «дала» природа, можна поліпшити, але для цього слід докласти зусилля. Однак межі вдосконалення тут дуже обмежені.

Суть психологічної теорії полягає в тому, що вона намагається пояснити виникнення державно-правових явищ і влади особливими психологічними переживаннями і потребами людей.

Психологічна теорія має право на існування в умовах адаптації вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу, однак, на

думку автора, вона є вторинною теорією в процесі виникнення держави, оскільки становленню держави не достатньо лише психологічних закономірностей діяльності людини.

Література:

1. Загальна теорія держави і права [Текст]: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х : Право, 2009. – 584 с.

2. Марченко М.Н. Теория государства и права: [учебник] / М.Н. Марченко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Проспект, 2009. – 768 с.

3. Теремцова Н.В. Актуальні проблеми Європейського Союзу. Розширення Європейського Союзу //Наук. праці НАУ. Серія “Юрид. вісник “Повітряне і космічне право”” № 3(16)2010.–К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2010.–С.96-99, –118 с. Фахове видання.

Іллічов Юрій Юрійович,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
студент юридичного факультету*

Теремцова Ніна Володимирівна,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права і держави
Orcid id: 0000-0001-6783-9781*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ АДАПТАЦІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правова держава – це організація державної влади, заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права та взаємній відповідальності особистості й держави” [2].

Німецький професор К. Хессе визначив наступні характерні риси правової держави: право-організаційний фактор держави; верховенство права; гарантії прав і свобод; встановлення справедливих юридичних інститутів, які обумовлюють відповідну форму держави; правова держава повинна бути соціальною. [3]

На думку В. Лазарева можна виділити наступні принципи: ідея народного суверенітету; панування закону (права); розподіл влади;

принцип вертикального поділу влади (для правової держави з федеративним устроєм) між федерацією та її суб'єктами; реальне забезпечення прав і свобод особи; наявність розвиненого громадянського суспільства; створення інститутів політичної демократії, які перешкоджають зосередженню влади в руках однієї особи чи організації; верховенство і пряма дія конституційного закону, встановлення в законі і проведення в подальшому суверенності державної влади; піднесення суду як одного із засобів забезпечення правової державності; відповідність законів праву та правова організація державної влади [4]

На першій погляд, розбудова правової держави починається саме з початком утілення в життя ознак, рис та принципів цієї ліберальної та демократичної концепції, але на заваді стоять складові компоненти таких дій – теорія та практика. Під час трансформації в правову державу нам можуть заважати громадяни держави, оскільки їх ментальність та спосіб життя буде суперечити модерним та прогресивним ідеям.

Правова держава залежить від свідомості людей. Держава знаходиться в русі. Можна створити 100 кращих законів, але якщо громадянин несвідомий, він буде їх порушувати. Держава починається з певного рівня свідомості, коли людина розуміє, що потрібно сплачувати податки, аби побудувати дорогу, лікарню, школу та інше. Другий елемент – це свідомі еліта, яка видає нормативно правові акти та визнається народом. У сукупності ці елементи мають спільні цілі та задачі. Отже, необхідно мати свідоме суспільство та свідому еліту.

Спираючись на позицію свідомості людини, є за необхідним розпочати публічно активну роботу, можливо із залученням ЗМІ, вкладати кошти в розвиток виконавчої влади, посилити покарання та збільшити ефективність функції контролю в державних органах безпеки, задля розбудовувати дійсно правової держави, країни нового покоління.

В свою чергу, головною проблемою, що не дає змоги говорити з повною впевненістю про Україну як про правову державу, стосується не так того, що Конституція та закони України не містять необхідних норм, процедур та механізмів узаконення державної влади, як того, що легальна державна влада переважно не має ознак легітимності. Тобто, конституційно законна та конституційно узаконена система державної влади не сприймається в очах громадян як справедлива та демократична. [6]

Висновок, попри встановлення моделі правової держави в основному законі (конституції), ми ще не спромоглися відтворити її у

реальності, підставами для цього висновку є численні порушення, насамперед, соціально-економічних прав громадян, які не оскаржуються в судах або ж судових рішень не дотримуються.

Література:

1. Безклубий І. А., Гриценко І. С., Шевченко О. О. та ін.. Історія українського права: Посібн. /І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О.О.Шевченко та ін.; – К.,2010. – 336 с.

2. Петришин О. В. Загальна теорія держави і права [Текст]: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х : Право, 2009. – 584 с.

3. Лебедева О. В. Правова держава: поняття та принципи Правова держава: поняття та принципи / О.В. Лебедева // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 203-207.

4. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристь, 1996. – 472 с.

5. С.Г. Дробязко, В.С. Козлов. Общая теория права: учеб. пособие для вузов. - 2-е изд., исправл. и доп. - Минск : Амаффея. - 480 с. 2007

6. Гета Д. С. Сучасні проблеми становлення правової держави «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні»: Матеріали міжнародної науково - практичної конференції, м. Ужгород, 19 – 20 лютого 2016 р. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. – 228 с.

Козаченко Анатолій Іванович,

завідувач кафедри теоретико-правових дисциплін

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

доктор юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКА ТА НАЦІОНАЛЬНА ТРАДИЦІЯ ПРАВА У КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 РОКУ

Процес формування сучасного конституціоналізму в Україні можливий за умови сприйняття і запровадження європейської традиції права, основу якої складає примат визнання людини вищою соціальною цінністю.

У другій половині XVI – першій половині XVII ст. з'явилися вчення про природне право та розподіл влади С.Оріховського-Роксолана, ідеї української держави Й. Верещинського, С.Пекаліда та П. Могили. Існують вагомі підстави вважати, що процес виникнення

вітчизняного конституціоналізму слід відносити до середини XVII ст., коли в результаті національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького утворилася Українська держава. Цей процес спирався на конституційні ідеї створення української національної держави та закріплення демократичних прав і свобод, що набули поширення у XVII ст. Носіями таких ідей стали впливові релігійні діячі-просвітителі Й. Борецький, З. Копистенський, К. Острозький, М. Смотрицький, К. Терлецький. Обґрунтовували та намагалися втілити в життя ідею створення української козацької держави гетьмани М. Дорошенко, С. Кішка, С. Наливайко, П. Сагайдачний [1, с. 168-171].

У другій половині XVII ст. в Україні зберегли свою чинність козацькі демократичні правові звичаї, що слід розглядати як важливе джерело конституційної традиції [2, с. 91]. Спираючись на них, в Україні було встановлено республіканську форму правління. Звичаєве право обмежувало владу гетьмана, полковників і сотників. Гетьман і генеральний уряд керувалися козацьким звичаєвим правом при укладенні міжнародних угод і у процесі розробки нормативно-правових актів. Частина правових звичаїв набула юридичного закріплення в міжнародних угодах та нормативно-правових актах Української держави.

Важливим джерелом конституційного права України стали україно-польські та україно-російські міжнародні угоди. Вони мали вищу юридичну силу, врегульовували державно-правовий статус України, її територію, діяльність вищих та місцевих органів державної влади, адміністративно-територіальний поділ, судоустрій, податкову систему. Міжнародні угоди юридично закріпили в Українській державі права та свободи реєстрових козаків, міщан і православного духовенства, виборність, колегіальність, підконтрольність та підзвітність органів влади. Україно-польські та україно-російські угоди узаконили козацький звичай, що вимагав колегіального вирішення найважливіших адміністративних, військових, фінансових, судових та інших справ, закріпили підконтрольність гетьмана раді старшин.

Результатом розвитку вітчизняної конституційної думки другої половини XVII ст. стала Конституція Пилипа Орлика 1710 р., котра спиралася як на власний, так і європейський державно-правовий досвід [2, с. 95; 3, с. 23]. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. це результат розвитку конституційних ідей, конституційних нормативних актів і договорів, а також практики їх реалізації в Україні-Гетьманщині у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Політико-правові погляди Пилипа Орлика формувалися під впливом викладача Києво-

Могілянської академії Стефана Яворського, котрий отримав блискучу освіту в колегіумах Львова, Любліна, Познані та Віленській академії [4, с. 119]. О.В. Кресін характеризує погляди науковців щодо джерел Конституції Пилипа Орлика 1710 р. серед яких називає західно-європейську політико-правову думку, «*tracta conventa*» – конституційні акти Речі Посполитої, що уклалися між королем і сенатом, після виборів короля [5, с. 195].

Конституція Пилипа Орлика 1710 р. містила положення про державний суверенітет і територіальну цілісність України, виборність, колегіальність та підзвітність органів влади, обмежувала повноваження гетьмана, забезпечувала права і свободи представників непривілейованих станів [2, с. 95; 3, с. 23]. Історико-правовий аналіз тексту Конституції Пилипа Орлика 1710 р. дає підстави стверджувати, що поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову було покладено в основу організації державної влади. Конституцію Пилипа Орлика 1710 р. слід вважати ранньою спробою періоду просвітництва у Європі встановлення конституційного державного ладу, що спирався на принцип поділу влади на три гілки [6, с. 14].

Отже, Конституцію Пилипа Орлика 1710 р., слід розглядати як результат розвитку європейського і вітчизняного конституціоналізму другої половини XVII ст., адже вона поєднувала у собі передові досягнення європейської та вітчизняної політико-правової думки початку XVIII ст., європейську та національну традицію права.

Література:

1. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2001. – 224 с.
2. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 372 с.
3. Луцький І.М. Вплив європейської (західної) філософсько-правової традиції на формування сучасного українського права // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 22-26.
4. Матях В.М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика // Укр. іст. журн. – 2011. – №4. – С. 116-131.
5. Кресін О.В. Пакти й конституції законів і вольностей Запорозького Війська 1710 р. // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 192-204.
6. Козаченко А.І. Принцип поділу державної влади за Конституцією Пилипа Орлика 1710 року та Польською Конституцією 1791 року // Проблеми законності: зб. наук. праць / відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. у-тет імені Ярослава Мудрого, 2019. – Вип. 144. – С. 8-17.

Козюра Ігор Валерійович,

*ВНЗ Укоопспілки “Полтавський університет економіки і торгівлі”,
доктор наук з державного управління*

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД СИСТЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Дослідження з організаційного, навчально-методичного і наукового забезпечення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з публічного управління в контексті адаптації вітчизняної системи до вимог Європейського Союзу ґрунтуються на баченні досягнення ефективно функціонуючої системи формування кадрового потенціалу державного управління у сфері європейської інтеграції України, спроможного забезпечити входження держави до європейського політичного (в тому числі у сфері зовнішньої політики і політики безпеки), інформаційного, економічного і правового (у тому числі адміністративного) простору та зумовлюють розроблення стратегічних напрямів формування кадрового потенціалу системи державного управління в контексті європейської інтеграції України. Серед них виокремимо:

1. Розвиток інституційної спроможності системи кадрового забезпечення державного управління у сфері європейської інтеграції, а саме:

- конкретизація цілей, завдань і функцій органів державної влади, органів місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції та спеціально створених структур, які мають забезпечити інституціоналізацію процесів європейської інтеграції України;

- залучення інституцій ЄС, держав-членів ЄС до формування та реалізації стратегії формування кадрового потенціалу державного управління у сфері європейської інтеграції;

- розробка і реалізація цільових навчальних програм для підвищення рівня професійної підготовки працівників, причетних до досягнення сумісності законодавства України щодо законодавства ЄСО, здійснення воєнної, судової та адміністративної реформ, забезпечення інформаційної безпеки тощо;

- залучення широкого кола фахівців на державному та регіональному рівнях до розвитку транскордонного співробітництва, реалізації спільних проєктів, у тому числі за рахунок програм технічної допомоги ЄС, підтримки розвитку існуючих і сприяння створенню нових єврорегіонів;

- створення спільних із країнами-членами ЄС, країнами-кандидатами до вступу в ЄС центрів професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування;

- продовження розбудови інфраструктури управління процесом європейської інтеграції з урахуванням досвіду країн-членів ЄС;

- забезпечення постійної і ефективної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших установ і організацій, задіяних у сфері європейської інтеграції України, з неурядовими громадськими організаціями, навчальними закладами та учасниками навчального процесу.

2. формування кадрового потенціалу державного управління у сфері європейської інтеграції України.

Для задоволення потреби кадрового забезпечення державного управління у сфері європейської інтеграції формується мережа закладів вищої освіти на засадах їх конкурсного відбору відповідно до організаційної структури системи професійного навчання кадрів державного управління у сфері європейської інтеграції (державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, фахівців економіки, здатних працювати в умовах спільної Європи).

Зміст професійного навчання фахівців, здатних працювати в умовах спільної Європи, має формуватися з урахуванням динаміки процесів європейської інтеграції і реалізуватися через сукупність освітньо-професійних і професійних програм.

Освітньо-професійні програми підготовки магістрів з публічного управління та адміністрування мають передбачати, зокрема, опанування знань і набуття навичок з: міжнародного права, права ЄС і держав-членів ЄС, практики управління зовнішньоекономічною діяльністю, економічними, соціальними та культурними процесами; міжнародного фінансового менеджменту та ділового адміністрування, управління проєктами та змінами; технологій сучасної адміністративної діяльності; однієї з іноземних мов; інформаційних технологій тощо.

З метою формування і нарощування обсягів професійного навчання фахівців у сфері європейської інтеграції доцільно активізувати використання всіх його форм та видів із сучасним

організаційним, навчально-методичним та інформаційно-комунікаційним забезпеченням.

Література:

1. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України: наук. доп. / авт. кол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2013. 120 с.

2. Звіт про науково-дослідну роботу за темою “Проведення досліджень та організаційне, навчально-методичне і наукове забезпечення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України” за напрямом “Розробка проекту Стратегії формування кадрового потенціалу системи державного управління в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України”; Національна академія державного управління при Президентові України; кол. авторів: О.Ю. Оболенський, І.В. Козюра, Ю.Г. Іванченко, Л.М. Гогіна. К., 2006. 58 с.

3. Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації: теоретичні та практичні аспекти. Полтава: РВВ ПСКУ, 2009. 289 с.

Кульчій Інна Олексіївна,

*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка,*

кандидат наук з державного управління, доцент

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЇХ РЕФОРМУВАННЯ

З часів проголошення незалежної держави пройшов доволі тривалий проміжок часу, але і зараз перед Україною стоять схожі завдання і непроста проблема – перетворення в демократичну європейську державу та перезавантаження роботи органів виконавчої влади. Досягти останнього було і є можливим завдяки проведенню планомірного, цілеспрямованого, і, водночас, комплексного реформування політичного, економічного, соціального життя країни. Центральною проблемою трансформації України в напрямку побудови демократичної держави залишається на сьогодні – докорінна зміна системи органів управління, і побудова на її місці сильної, ефективної і прозорої для суспільства виконавчої влади.

Невідповідність національної системи органів виконавчої влади сучасним умовам світового середовища, міжнародним принципам, стандартам і вимогам породжує суперечності, які виникли у зв'язку з

процесами глобалізації та світової інтеграції, відмічав ще в 2006 році дослідник в сфері державного управління В. Бакуменко [1, с. 16-17].

Діяльність органів влади всіх рівнів, на думку провідних дослідників державного управління, дозволяє говорити про недостатню результативність і неспроможність ефективно впливати на процеси соціально-економічного та культурного розвитку держави, про незабезпечення якісного рівня надання громадських послуг населенню, який відповідав би європейським стандартам. Крім того, сучасний розподіл повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування є недостатньо послідовним: відсутня необхідна взаємоузгодженість законодавчих актів, прийнятих у різні часи та з різних питань організації в системі органів виконавчої влади.

Тому доречно з'ясувати як працюють органи виконавчої влади в Україні на нинішньому етапі розвитку, як вони виконують свої функції в сучасних умовах. Адже центр уваги в здійсненні українських реформ має зосереджуватися на системних методах і конкретних механізмах удосконалення суспільного управління.

В той же час аналіз функціонально-предметної сфери органів державної влади зробити складно. Особливо – виявлення функціональної сфери державної влади, її гілок та процесу розподілу предметів відання і повноважень по вертикалі й горизонталі. У цілому створено досить розмите уявлення про функціональну систему державної влади. Доцільно більш чітко закріпити структурну схему поділу державної влади на три її класичні гілки – законодавчу, виконавчу і судову – та більш повно визначити структурну й функціональну складові державної влади, визначити функціональне призначення та окреслити основи для подальшої легітимації правового статусу основних рівнів органів, що формують ту чи іншу підсистему влади в Україні.

В останні роки спостерігається діяльність щодо вдосконалення органів влади, передусім у напрямі впровадження інформаційних технологій (формування національних інформаційних мереж, використання інформаційних систем для аналізу соціальних проблем і розробка рішень, «електронний уряд»), реалізуються проекти стосовно адаптації іноземного досвіду реформування органів влади, впроваджується нова етика державної служби (пріоритет принципів – відповідальність, підзвітність, відкритість і чесність), розгортається процес формування нових інститутів і механізмів органів влади одночасно з економічними й політичними перетвореннями, продовжують впровадження реформи децентралізації. Водночас

доводиться констатувати, що реформування варто спрямовувати рівномірно, послідовно, ритмічно, в рамках єдиного курсу та стратегії дій.

Важливість чіткої класифікації органів влади та її законодавчого закріплення викликає потребу в запобіганні плутанини у визначенні їх функцій, форм та обсягів повноважень, характеру їх взаємодії. Через безсистемність органів управління на практиці спостерігаємо низьку ефективність, яка обумовлюється невідповідністю форми органу виконавчої влади його функціям і повноваженням, характеру його актів тому місцю, яке він займає в системі органів виконавчої влади, дублюванням функцій різних органів управління, втручанням одних органів у справи інших і т. д. Крім того, варто проводити моніторинг соціально-економічної і політичної ситуації, що являє собою комплекс заходів щодо формування об'єктивної інформаційної бази і забезпечення оперативного реагування. Функції системи органів виконавчої влади слід формувати, перш за все, виходячи із мети діяльності певного органу, що здатний їх реалізовувати, задля підвищення соціальної ваги держави.

Всі спроби сучасного реформування наражаються на необхідність визначення її внутрішньої оптимальної структури та дій (реальних, а не декларованих) державних органів стосовно втілення за демократичними правилами стратегічного управління. Бажаним в сучасних умовах реформування органів влади має стати наявність реальної опозиції, яка здатна пропонувати альтернативні плани організації реформ і в демократичному руслі координувати проведення змін владними органами.

На особливу увагу заслуговує розробка моделі процесу стратегічного планування. Це модель довгострокового розвитку соціальної системи, яку можна уявити за допомогою ланцюгової схеми, що поєднує наступні складові елементи: місія організації – цілі організації – оцінка і аналіз зовнішнього середовища організації – управлінське обстеження сильних і слабких сторін – аналіз стратегічних альтернатив – вибір стратегії – реалізація стратегії – оцінка. У впровадженні моделі реформ повинні продовжувати брати участь науковці, працівники органів виконавчої влади, політики, громадські організації. Функціональне обстеження системи органів виконавчої влади нині має бути здійснено, спираючись на принципи об'єктивності, неупередженості, законності та розуміючи його важливе значення для реформування державних органів. В подальшому реформи слід озброїти експертним підґрунтям задля

дотримання послідовності, черговості в здійсненні суспільних трансформацій.

Саме тому передумовою ефективності розроблення сучасних реформ має бути в першу чергу їх обов'язкове методологічне і теоретичне забезпечення, різнобічне раціональне та ірраціональне обґрунтування і супроводження, підвищення рівня суспільної, насамперед теоретичної, свідомості. Отож, необхідно шукати і знаходити результативні методи організації реформ в системі органів виконавчої влади, адже ця система здійснює реалізацію всіх можливих державних функцій, є основною формою втілення державних повноважень.

Література:

1. Бакуменко В. Моделювання проблемного поля державно-управлінських проблем / В. Бакуменко, С. Кравченко // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2006. – № 2. – С. 13-21.

Кураташвили Альфред Анзорович,

доктор юридических, економіческих и философских наук, профессор в области общественных наук, профессор Грузинского технического университета в области Публичного права (факультет права и международных отношений), научный руководитель Института Бизнеса и Права Факультетов Права и Международных отношений и Бизнестехнологий ГТУ, Президент Международной Академии социально-экономических наук, Президент Международной Академии Политического Менеджмента и Президент Международной Академии Юридических наук, Действительный член Нью-Йоркской Академии наук, Академик Академии политических наук США, (Тбилиси, Грузия)

ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И НЕОБХОДИМОСТЬ ДОСТИЖЕНИЯ РАВНОПРАВИА ВСЕХ ЛЮДЕЙ ПЕРЕД ЗАКОНОМ – КАК ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ УСЛОВИЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ МИЛЛИОНОВ ЛЮДЕЙ В ОБЩЕСТВЕ И В ГОСУДАРСТВЕ

Адаптация национальной правовой системы с Правом Европейского Союза с объективной необходимостью требует, прежде всего, достижения и утверждения всемирно признанного равноправия

всех людей перед законом, ибо, во-первых, суждение о справедливости без соблюдения равноправия всех людей перед законом в обществе и в государстве будет лишь пустой «говорильней», и, во-вторых, нарушение равноправия всех людей перед законом – «иммунитет» должностных лиц и т.д. – вызывает дискриминацию миллионов людей в обществе и в государстве.

Более того, Конституционно «узаконенный» «иммунитет» должностных лиц от привлечения их к уголовной ответственности – это преступление против человечности, ибо «иммунитет» может иметь и должен иметь каждый человек, но этот «иммунитет» человек должен иметь лишь против болезни, а не против привлечения к уголовной ответственности за его криминальные деяния.

В связи с проблемой равноправия всех людей перед законом, считаю необходимым отметить, что согласно Всеобщей Декларации прав человека:

«Все люди равны перед законом и имеют право, без всякого различия, на равную защиту закона. Все люди имеют право на равную защиту от какой бы то ни было дискриминации, нарушающей настоящую Декларацию, и от какого бы то ни было подстрекательства к такой дискриминации» [1, Статья 7].

Что касается Европейской Конвенции по правам человека – «Конвенция о защите прав человека и основных свобод» (Рим, 4 ноября 1950 г.), то в ней специальная Статья посвящена «Запрещению дискриминации».

В частности, в данной Конвенции отмечается следующее:

«Пользование правами и свободами, признанными в настоящей Конвенции, должно быть обеспечено без какой бы то ни было дискриминации по признаку пола, расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальным меньшинствам, имущественного положения, рождения или по любым иным признакам» [2, Статья 14].

Необходимость соблюдения равноправия всех людей перед законом отражена также в Конституциях государств. В частности, например, в Конституции Грузии (Статья 11. Право на равенство) отмечается:

«1. Все люди равны перед законом. Запрещается дискриминация в зависимости от расы, цвета кожи, пола, происхождения, этнической принадлежности, языка, религии, политических или иных взглядов, социальной принадлежности, имущественного или сословного положения, места жительства или иных признаков» [3, Статья 11, пункт 1].

Следовательно, для адаптации национальной правовой системы с Правом Европейского Союза необходимо реальное соблюдение равноправия всех людей перед законом, что должно быть отражено в Конституциях государств и в других правовых актах.

Притом, в основу решения оимеченной проблемы могут быть и должны быть положены созданные мной принципиально новые научные направления и принципиально новые научные теории: Философия социальной цели [4; и др.], Теория верховенства интересов народа [5; и др.] и Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [6; и др.], ибо они направлены на защиту прав и интересов каждого человека, на достижение и утверждение равноправия всех людей перед законом, что будет способствовать адаптации национальной правовой системы с правом Европейского Союза.

Литература:

1 Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 года. Права человека: Сборник международных документов. – М.: Издательство «Юридическая литература», 1998. – 608 с. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml

2. Конвенция о защите прав человека и основных свобод (Рим, 4 ноября 1950 г.). http://hand-help.ru/documents/evrop_konv.html

3. Конституция Грузии. Принята 24 августа 1995 г. <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346>

4. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 352 с.

5. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 336 с.

6. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 256 с.

Кураташвили Кристине (Кетеван) Альфредовна,
*научный сотрудник Института Экономики им. П. Гугушвили
Тбилисского государственного Университета им. Ив. Джавахишвили,
помощник Президента Международной Академии социально-
экономических наук (Тбилиси, Грузия)*

НЕОБХОДИМОСТЬ АДАПТАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И ФАКТОР КУЛЬТУРЫ

Необходимость и практическая реализация адаптации Национальной правовой системы с Правом Европейского Союза непосредственно связана с фактором культуры.

Вышеотмеченное обосновывается мной тем, что фактор культуры имеет принципиальное значение для совершенствования Национальной правовой системы и для её адаптации с Правом Европейского Союза.

Притом, фактор культуры, и, в частности, правовая культура имеет немаловажное значение не только для совершенствования Национальной правовой системы и её адаптации с Правом Европейского Союза, но и для эффективного функционирования общества и государства, так же, как и для прогрессивного развития и эффективного функционирования человечества в целом.

Следовательно, фактору культуры необходимо уделить особое внимание, как в научных исследованиях, связанных с Национальной правовой системой и её адаптацией с Правом Европейского Союза, так и в практике совершенствования Национальной правовой системы и её адаптации с Правом Европейского Союза.

Считаю необходимым отметить, что фактору культуры в моих научных трудах и ранее обращалось особое внимание, что «основывается мной на определяющей роли культуры в эффективном функционировании общества и государства, так как образование – как культура, наука – как культура, а также правовая культура и управленческая культура представляются мне как фактор культуры – как преимущественно непосредственно действующий фактор, тогда как художественная культура мне представляется в качестве преимущественно опосредованно действующего фактора социально-экономического развития общества» [1, с. 133.].

Вместе с тем, необходимо обратить внимание на то, что, как отмечалось мной и ранее, «для эффективного использования фактора

культуры необходимо создание социально-экономических и правовых условий эффективного правового обеспечения социально-экономического развития культуры – как идейной основы поступательного развития общества» [2, с.116].

Притом, принципиально важно отметить, что фактор культуры должен способствовать социальной направленности функционирования Национальной правовой системы, что можно осуществить на основе Философией социальной цели [3; и др.], созданной профессором Альфредом Кураташвили.

Вышеотмеченное приведёт к адаптации Национальной правовой системы с Правом Европейского Союза, ибо, как известно, Право Европейского Союза, несомненно, служит, прежде всего, необходимости правового обеспечения защиты прав, свобод и интересов каждого человека [4; и др.].

В связи с необходимостью решения проблемы социальной направленности функционирования Национальной правовой системы – как проявления истинной сущности культуры, нацеленной на служение интересам народа, что свойственно (что должно быть свойственно) Истинно человеческому обществу и Истинно человеческому государству [5; 6; 7; и др.], важнейшая роль принадлежит государственной власти, и, прежде всего, законодательной власти государства, которая, вместе с другими ветвями государственной власти, должна обеспечить совершенствование Национальной правовой системы в социальной направленности и ее адаптацию с правом Европейского Союза.

Литература:

1. Кураташвили Кетеван А. Мировой экономический кризис и фактор культуры. Мировой экономический кризис: причины, проблемы, пути решения. Материалы Международной научной конференции (2-3.04.2009). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2009. – с. 133-137.

2. Кураташвили Кетеван А. Культура – как фактор социально-экономического прогресса. Проблемы эффективного функционирования общества и государства. Материалы Международной научной конференции, посвященной 80-летию со дня рождения академика Михаила Рокетлишвили (18-19.11.2008). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2008. – с. 116-119.

3. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 352 с.

4. Конвенция о защите прав человека и основных свобод (Рим, 4 ноября 1950 г.). http://hand-help.ru/documents/evrog_konv.html

5. Кураташвили Альфред А. Теория истинно человеческого – классического (образцового) – общества. Труды Грузинского технического университета, 1998, №3 (419). Тбилиси: “Технический университет”, 1998.

6. Кураташвили Альфред А. Социально-экономическая теория будущего – истинно человеческого общества. Известия Академии наук Грузии. Серия экономическая. Том 7, 1999, №1-2. Тбилиси: “Мецниереба”, 1999.

7. Кураташвили Альфред А. Альтернативное представление об ориентации общества и государства. Bulletin "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). Volume 6, Number 10 (60), October, 1999. New York, USA.

Медвідь Федір Михайлович,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор наук в галузі політології, канд. філос. наук, професор МКА*

Мельниченко Ярослав Богданович,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор філософії в галузі права, докторант*

Твердохліб Анатолій Іванович,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
магістр права, аспірант*

ЦІННІСТЬ ПРАВА В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Право як особливий феномен суспільного життя в юриспруденції аналізується за допомогою виокремлення його сутності (свобода, ідея справедливості, державна воля та ін.), змісту (норми, права і обов'язки, юридична діяльність та ін.) і особливої форми (оболонка цього явища, спосіб організації змісту, його зовнішній вигляд). Поняття права охоплює, на авторитетну думку О.Ф. Скакун, дві сторони, що виражають його сутність: регулятивно-компромісна – забезпечує порядок, соціальне примирення, соціальну стабільність (існує поза часом і позі простором); ціннісно-нормативна – забезпечує свободу, справедливість, рівність (існує в часі і просторі)[9; 3, с.25 - 27].

Цінність права виражається в тому, що: право – це засіб організації керування суспільством, воно надає діям людей

погодженість; реалізація правових норм призводить до впорядкованості суспільних відносин; право – необхідна умова життя та розвитку сучасного суспільства; право – це дієвий засіб захисту існуючого суспільного ладу, правові норми встановлюють міри відповідальності (кримінальної, адміністративної, цивільно – правової) за суспільно небезпечні і шкідливі для суспільства діяння; право – це засіб відновлення суспільства, фактор прогресу; воно розвиває ті суспільні відносини, у яких суспільство зацікавлене; надто важливе значення права як інструмента переходу до нових економічних і політичних відносин, рішення глобальних проблем сучасності; право – виразник справедливості – за своїм призначенням воно протистоїть несправедливості, «юстиція» у перекладі з латинського означає справедливість; право визначає міру свободи особи в суспільстві; право і свобода особи невіддільні одне від одного, оскільки право, визначаючи масштаб, кордони свободи, допомагає індивіду її усвідомити; Визначення юридичних цінностей – предмет юридичної аксіології[5, с. 81-94; 11, с.207- 224]. Під цінністю права розуміється його спроможність служити метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціальне справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян та їх об'єднань. Цінність при цьому належить до сфери цілей, значень повинності, нормативності, формальності в її відрізненні від сфери емпіричного, суцього, фактичного[7, с. 321-367]. Так, соціальна цінність права полягає у тому, що воно, втілюючи загальну, групову та індивідуальну волю (інтерес) учасників суспільних відносин, сприяє розвитку тих відносин, у яких зацікавлені як окремі індивіди, так і суспільство в цілому. Соціальна цінність права полягає в тому, що воно, втілюючи загальну, групову та індивідуальну волю (інтерес) учасників суспільних відносин, сприяє розвитку тих відносин, у яких зацікавлені як окремі індивіди, так і суспільство в цілому[4, с. 20-24].

Інструментальна цінність права – один із проявів його загальносоціальної цінності – полягає у тому, що право є регулятором суспільних відносин, інструментом для вирішення різних завдань, у тому числі для забезпечення функціонування інших соціальних інститутів (держави, соціального керування, моралі та ін.) та інших соціальних благ. На авторитетну думку В.С. Нерсисянца: “Цінність права як загальної, необхідної та єдиної форми взаємопов’язаності та узгодженого буття і вираження у суспільному житті людей рівності, свободи і справедливості полягає в їхній триєдності”[6, с. 12]. Регулюючи відносини між членами суспільства у цьому плані, право впорядковує соціальну ситуацію стосовно рівності між ними,

справедливості, використовує енергетичний потенціал і самих цінностей, тому Дж. Роулз називає право разом з істиною першими чеснотами людської діяльності [8, с. 27].

Цінність права як соціального явища виражається насамперед у тому, що звід законів будь-якої держави дає хоч і специфічну, проте досить чітку картину життя цієї держави, суспільства в цілому. Російський історик В.Й. Ключевський казав, що пам'ятки права дають дослідникові нитку до найглибших основ досліджуваного життя. П. Сорокін зазначає, що загалом будь-який чинний кодекс, який використовували протягом десятиліть і століть і який лежав у основі діяльності органів правосуддя, відображає в істотних рисах реальність цілком точно, принаймні краще, ніж будь-яке інше джерело [10, с. 495]. Саме завдяки тому, що в нормах права відображається життя людей, і притому під кутом зору можливих конфліктів, юриспруденція завжди була тісно пов'язана з мистецтвом, літературою, театром [1, с. 57-58], тому важливу роль у праві відіграють культурні цінності.

Отже, власна цінність права як соціального явища полягає у тому, що право виступає як міра: а) свободи та б) справедливості. Соціальна свобода, не пов'язана правом, поза права, може переростати у сваволю, несправедливість для більшості людей. Право виступає силою, яка в змозі протистояти беззаконню [2, с. 151-161].

Стверджуючи принципи свободи і справедливості, право набуває глибокого особистого значення, стає цінністю для окремої людини, конкретної групи та суспільства в цілому, відкриває особі доступ до благ і виступає дієвим засобом її соціальної захищеності, тому «право лише там, де є свобода особи» (Б.Кістяківський). У цьому проявляється гуманістичний характер права. Саме через свою власну цінність право входить до арсеналу загальнолюдських цінностей, що виробляються поколіннями людей протягом історії.

Отже, аналіз соціальної цінності права в умовах адаптації правової системи України до права Європейського Союзу завсідчує, що проблема вивчення права в такому ключі актуальна і заслуговує на поглиблені подальші дослідження.

Література:

1. Алексеев С.С. Теория права. – Х.: Изд-во БЕК, 1994. – 224 с.
2. Альчук М.П. Філософія права Богдана Кістяківського: монографія / М.П.Альчук. – Львів: Видцентр ЛНУ ім. І.Франка, 2010. – 300 с.
3. Медвідь Ф.М., Курчина Т.О., Твердохліб А.І. Соціальна цінність права: філософсько-правові засади // International scientific and practical conference «New challenges of legal science in Ukraine and EU

countries» Miskolc, Hungary, April 19–20, 2019. Miskolc: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019.- С.25-27.

4.Медвідь Ф.М., Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І. Ціннісні основи права: сучасні підходи // International Scientific Conference «Innovative research of legal regulation of public administration»: Conference Proceedings, June 16-17, 2017. – Lublin, Republic of Poland, 2017. - С.20-24.

5. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / Укладачі: В.М. Бевзенко, І.Б. Коліушко, О.Р. Радишевська, І.С. Гриценко, П.Б. Стецюк. – Київ: ВД «Дакор», 2016. – 464 с.

6. Гересянци В.С. Философия права. – М.: ИНФРА*М – НОРМА, 1997. – 652 с.

7. Правова доктрина України: у 5 т. –Х.: Право, 2013. – Т.1.: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С.І. Максимов та ін.; за заг. ред. О.В. Петришина. – 976 с.

8. Ролз Дж. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2001. – 822 с.

9. Скакун О. Ф. Теорія права і держави [Текст] : підручник - 4-те вид., доп. і перероб. - Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. - 524 с.

10. Сорокин П. Социальная и культурная динамика. Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права и общественных отношений. – СПб.: Русский Христианский гуманитарный и-т, 2000. – 1056 с.

11.Філософія права: Навч. посібн. За заг. ред. О.Г. Даніляна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.

Мехришвили Теона Йосифовна,

*помощник Президента Международной Академии
социально-экономических наук (Тбилиси, Грузия)*

АДАПТАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА С УЧЁТОМ НЕОБХОДИМОСТИ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ НАУКИ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Необходимость творческого развития науки не подлежит сомнению, ибо без научного творчества – без творческого развития науки – невозможно развитие сферы высшего образования.

Притом, творческое развитие науки в самой сфере высшего образования приобретает особый характер в современных условиях,

что должно найти своё юридическое обеспечение и отражение в Национальной правовой системе.

Это, тем самым, будет способствовать адаптации Национальной правовой системы в сфере высшего образования с Правом Европейского Союза.

Проблема адаптации Национальной правовой системы в сфере высшего образования с Правом Европейского Союза становится ещё более актуальной с учетом Европейской ориентации государства, что без совершенствования системы высшего образования не представляется возможным.

Касаясь необходимости научного творчества, важно обратить внимание на то, что недопустимо сводить научное творчество лишь к пересказыванию известных истин в науке и к их комментированию, ибо это не есть научное творчество.

В этой связи, принципиально важно учесть, что как отмечает профессор Альфред Кураташвили:

«Каждый должен хорошо понимать, что истинная наука – это композиция (творение принципиально нового) в сфере науки, а не механическое исполнение произведений, созданных другими.

Таким образом, истинная наука – это создание качественно новых научных направлений, качественно новых научных теорий и т.д., а не переписывание, повторение наподобие попугаев, и даже не цитирование и не разное комментирование научной новизны, созданной другим, без наличия и фиксирования при этом собственных – всемирно значимых – научных идей» [1, с. 52-53].

Важно обратить здесь же внимание на то, что в связи с проблемой научного творчества, профессор Альфред Кураташвили совершенно уместно приводит слова известного болгарского ученого, дважды доктора наук Стефана Робева, который пишет:

«Суфлер лучше всех знает роли в пьесе, но это еще не искусство. Ученый должен проделывать путь там, где еще никто не проходил» [2, с. 154; 3, с. 14].

Далее Стефан Робев пишет: «Ученый будь он со степенью или без, ценится единственно по творческой работе, которую выполняет, а не по административно узаконенному месту, которое занимает» [2, с. 154; 3, с. 14].

Приводя отмеченные слова дважды доктора наук Стефана Робева, профессор Альфред Кураташвили заключает:

«Что касается истинной науки – как композиции, то необходимо особо отметить, что под композицией я понимаю и подразумеваю истинное творчество – создание композитором всемирно значимых

шедевров в музыкальном искусстве, а не «творение» «композитором» чего-то наподобие «научообразия» в общественных науках, ибо подобный «композитор» так же не является истинным композитором, как «учёнообразный» человек не является истинным ученым (?!).

Следовательно, истинная наука – это всегда композиция, но это именно истинная композиция – как творение принципиально нового!!!» [3, с. 14].

Исходя из вышеотмеченного, ещё раз подтверждается принципиальная значимость научного творчества, на что мной и ранее обращалось внимание:

«Эффективное государственное управление, – как отмечалось мной ранее, – не представляется возможным без креативного подхода к решению проблем науки и высшего образования.

Актуальность решения проблемы эффективной подготовки высококвалифицированных специалистов в сфере высшего образования не вызывает сомнения, ибо без решения данной проблемы невозможно эффективное функционирование общества и государства.

Следовательно, в системе государственного управления особое внимание должно быть уделено решению проблем высшего образования на основе творческого развития науки» [4, с. 251].

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. Вмешательство в процесс научного творчества – антиконституционное деяние и уголовное преступление (на грузинском языке). Актуальные проблемы научного творчества. Материалы Международной научной конференции (21-22.12.2009). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2009. – 42-61 с.

2. Робев Стефан. Цена открытия. Журнал «ЭКО» Сибирского отделения АН СССР, 1983, № 10.

3. Кураташвили Альфред А. Каждый представитель сферы гаки должен разобраться и осознать, кем он является – является ли он истинным учёным, работником науки, вредителем в науке, или же является «интеллектуальным» «импотентом» в науке?! Представители сферы науки всегда будут разными, но никто из них не должен «выглядеть» – как «Буйвол в театре» (?!). Международный научный журнал «Прогресс», 2018, № 1-2. Международная Академия социально-экономических наук. Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2018. – с. 5-16.

4. Мехришвили Теона И. Государственное управление и необходимость креативного подхода к сфере высшего образования. Развитие креативного публичного управления: Материалы Международной научно-практической конференции (8 апреля 2016 года). Академия муниципального управления (Киев, Украина). Киев: Академия муниципального управления, 2016, с. 251-252.

Оверчук Олена Миколаївна,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
студент юридичного факультету*

Теремцова Ніна Володимирівна,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права і держави
Orcid id: 0000-0001-6783-9781*

ТЕОРЕТИЧНЕ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС В ПРОЦЕСІ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Кожний із видів нормативно-правового акту пов'язаний з компетенцією державних органів певного рівня, а тому: підготовка, розгляд та прийняття кожного із видів акту, дотримуючись їх ієрархії – мають особливі ознаки. Ступінь складнощів правотворчого процесу визначено прийняттям нормативно-правових актів або їх зміною. Наприклад, прийняття або зміни законів, указів, постанов, рішень, тощо.

Автор дотримується думки вченого Теремцової Н.В. [5], що на практиці стадії правотворчого процесу розглядаються наступним чином:

Перша стадія – складання проекту бюджету, є діяльністю з розробки пакету документів (проекту бюджету), або прийняттям відповідний правових актів (Закон, Ухвали, Рішення сесії місцевої ради).

Друга стадія – розгляд і затвердження, починається з моменту надання проекту бюджет на розгляд до Верховної Ради або місцевої ради і завершується ухваленням Закону про державний бюджет або рішенням сесії місцевої ради на планований рік.

Третя стадія – виконання і складання звіту про виконання починається з 1 січня планованого року і завершується затвердженням звіту про виконання бюджету.

Отже, стадія складання проекту державного бюджету України завершується у момент представлення його Кабінетом Міністрів України Верховній Раді України для подальшого розгляду і затвердження [1, п.4 ст.85]. По місцевих бюджетах проекти адміністрація представляє місцевій Раді народних депутатів.

Робота по складанню проекту бюджету, як правило, починається за дев'ять - десять місяців до початку планованого року.

Другою стадією бюджетного процесу є розгляд і затвердження бюджету. Стадію розгляд і затвердження бюджету умовно в деяких галузях законодавства можна розділяти додатково ще на етапи.

Третьою завершальною і вирішальною стадією є виконання бюджету (державного або місцевого) і складання звіту про виконання бюджету. Фактичне виконання бюджету починається з 1 січня і завершується 31 грудня кожного календарного року. Стадія бюджетного процесу триває до скликання сесії Верховної Ради України (місцевої ради), що приймає бюджет наступного року. При стабільній економічній обстановці сесії, як правило, проводилися в листопаді або грудні попереднього року, таким чином остання стадія бюджетного процесу охоплює період в один рік десять - одинадцять місяців.

Як висновок, автор доводить, що питання адаптації правової системи України до права ЄС у процесі правотворчості є надзвичайно актуальним особливо в умовах розбудови правової держави. Основними й необхідними стадіями правотворчого процесу слід вважати: а) перед проектну стадію (формулювання юридичного мотиву; правотворчу ініціативу); б) проектна стадія (прийняття рішення компетентного органу; розробка концепції проекту; попередній розгляд проекту нормативно-правового акту правотворчим органом; обговорення та узгодження проекту із зацікавленими організаціями); в) обговорення та прийняття проекту нормативно-правового акту; г) засвідчувальна стадія (підписання нормативно-правового акту; присвоєння йому реєстраційного коду); д) інформаційна стадія (офіційне опублікування нормативно-правового акту).

Література:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. // Верховна Рада України; Конституція, (відомості Верховної Ради України (ВВР)), 1996, № 30, ст. 141); (Текст Конституції України відповідає тексту, що існував до внесення змін Законом «Про внесення змін до Конституції України» № 2222-iv від 08.12.2004); – Тлумачення від 25.01.2012, підстава v003p710-12. – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Про Державний бюджет України на 2017 рік. /Верховна Рада України; Закон, Бюджет, Розподіл [...] від 21.12.2016 № 1801-VIII . // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 3, ст.31). – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua>.

3. Про бюджетну систему України. /Верховна Рада УРСР; Закон від 05.12.1990 № 512-XII // (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 1, ст. 1); /// (Закон втратив чинність на підставі Бюджетного

кодексу № 2542-III (2542-14) від 21.06.2001, ВВР, 2001, N 37-38, ст. 189). – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua>.

4. Дзейко Ж.О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження : Моногр. / Ж. О. Дзейко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2007. - 360 с.

5. Теремцова Н.В. Бюджетний процес за законодавством України: Монографія. /Н.В.Теремцова. – Київ: Видавництво ТОВ «Інтер Логістик України», 2010. –240с.

Полховська Інна Костянтинівна,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, доцент

НОВЕЛИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Конституційний процес на сучасному етапі державотворення продовжує залишатися доволі динамічним. Так, 2019 рік почався із внесення змін до Конституції України – 7 лютого 2019 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Тим самим була підтверджена європейська ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України.

Цьогоріч громадяни України тричі здійснювали гарантоване ст. 5 Основного Закону України пряме народовладдя: двічі під час обрання Президента України та при обранні на позачергових виборах 21 липня 2019 року народних депутатів України. Важливо наголосити, що парламент України нового скликання є гендерно збалансованішим за попередній. За даними Центральної виборчої комісії, до Верховної Ради пройшли 337 чоловіків (79,5%) та 87 (20,5%) жінок (нагадаємо, у складі попереднього парламенту було 12,3 % жінок). Відповідно до вимог Закону України «Про політичні партії в Україні» держава заохочує ті політичні партії, які забезпечили представництво у Верховній Раді кожної зі статей на рівні не менше однієї третини від загальної кількості народних депутатів, обраних від цієї політичної партії. За результатами позачергових парламентських виборів 2019 року додаткове фінансування в розмірі 10% від загального обсягу щорічного державного фінансування політичних партій буде

розподілене порівну між партіями «Європейська солідарність» та «Голос» за забезпечення представництва кожної зі статей на рівні не менше однієї третини від загальної кількості обраних депутатів.

Однією з найприкметніших подій в роботі новообраної Верховної Ради України є прийняття 3 вересня 2019 року довгоочікуваного Закону України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України), згідно з яким народні депутати позбавляються депутатського імунітету. Стаття 80 Конституції України передбачає виключно депутатський індемнітет, тобто народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Закон має набути чинності з 1 січня 2020 року. А 10 вересня 2019 року парламент ухвалив не менш резонансний Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)». Проте без внесення змін до ст. 111 Конституції процедура притягнення Президента України до відповідальності залишається занадто складною.

Слід зазначити, що з 3 вересня 2019 року у Конституційному Суді України на розгляді перебувають внесені Президентом України: законопроект № 1013 про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії); законопроект № 1014 про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань); законопроект № 1015 про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу); законопроект № 1016 про зміни до Конституції України щодо уповноважених Верховної Ради з прав людини; про законопроект № 1017 про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи).

30 вересня 2019 року Президент України видав Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», п. 16 якого передбачено забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях. Однак 9 жовтня 2019 року Кабінет Міністрів України схвалив Постанову «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції», згідно якої кількість головних територіальних

управління юстиції в Україні скорочується з 27 до 8. На меті – забезпечити ефективне виконання покладених на Міністерство юстиції завдань та раціональне використання державних ресурсів. Без додаткових роз'яснень і практичної апробації зарано давати оцінку таким новаціям, проте вкрай важливо, щоб при цьому не погіршилась якість послуг, які міністерство покликане надавати громадянам.

Таким чином, аналіз лише окремих законодавчих ініціатив новообраної влади свідчить про активну динаміку державотворчих процесів в Україні. Проте на часі очікувана роками законодавча регламентація процедури проведення референдуму, як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях; статусу державних символів України; порядку проведення мирних зібрань тощо. Попри позитивну тенденцію врегулювання конституційно-правових відносин слід пам'ятати про важливу юридичну властивість Конституції – її стабільність. Зміни до неї мають бути виваженими і дійсно необхідними. В усіх інших випадках має панувати незаперечний дух поваги до Основного Закону держави.

Прогляда Інеса Олександрівна,

Полтавський юридичний інститут

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права*

Бова Євген Юрійович,

*Полтавський інститут економіки і права ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства,
адвокат, депутат Шевченківської районної у місті Полтаві ради*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Децентралізація є доволі складним поняттям, яке можна розкривати через його вплив на: адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Однак передусім нагадаємо, що децентралізацію задекларовано у статті 132 Конституції України як одну із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій держави [1]. Проте, на відміну від Конституцій багатьох зарубіжних держав, засадою є не сама децентралізація, а «поєднання централізації

і децентралізації у здійсненні державної влади». Інакше кажучи, децентралізація не є винятковим принципом за названою конституційною нормою, а згадане «поєднання» відображає постійні коливання українського суспільства та його політикуму між Сходом і Заходом [2, с.4]. Незважаючи на це, проблематика децентралізації як одного із засобів підвищення ефективності функціонування публічної влади вже впродовж тривалого часу перебуває в полі зору вітчизняних науковців та експертів. Це зумовлено, зокрема, успішною реалізацією засади децентралізації у практиці більшості держав Європейського Союзу. Тому для України, в якій ще не завершено процес реформування державних інститутів, надзвичайно важливим є ознайомлення з кращими прикладами впровадження децентралізації у зарубіжних державах. Як відомо, децентралізацію визначають як один з ключових принципів розвитку демократії в державах Європейського Союзу і Ради Європи, основою їх регіональної політики, поряд з принципами субсидіарності, концентрації, компліментарності, партнерства, програмного підходу. Даний принцип закріплено у Європейській хартії місцевого самоврядування, Проекті Європейської хартії регіональної демократії і т.д., де йдеться про перерозподіл повноважень регіонам з метою ефективного використання внутрішнього потенціалу, заохочення регіональних ініціатив та розмежування функцій і повноважень між різними рівнями влади [3]. Децентралізація є основною умовою для держав-кандидатів на вступ до ЄС, на ній базуються всі галузеві політики, які розробляються і впроваджуються у межах ЄС. Здійснюючи децентралізацію, європейські держави так чи інакше стикалися із проблемою вдосконалення свого адміністративно-територіального устрою, але по-різному підходили до її розв'язання. Так, деякі з них проводили відповідні реформи адміністративно-територіального устрою, інші лише частково змінювали певні його елементи або взагалі не проводили жодних змін. Оскільки для багатьох європейських держав, які мали на меті децентралізацію чи автономізацію громад, характерною була відсутність у місцевих органів влади достатньої територіальної, демографічної і матеріальної бази для надання належного рівня публічних послуг і утримання сучасних громад – численні реформи публічної адміністрації в таких країнах розпочиналися з укрупнення адміністративно-територіальних одиниць, створення різноманітних регіональних форм управління. Так, Закон Італійської Республіки про устрій місцевих автономій, що був прийнятий у 1990 році, спрямований на оптимізацію розмірів адміністративно-територіальних одиниць, ліквідацію малочисельних

ланок, які не володіли достатніми фінансовими ресурсами для вирішення нагальних проблем [4, с.34]. Нові комуни, згідно зі вказаним Законом, можуть створюватися в Італії за наявності не менше 10 тисяч жителів, провінції – не менше 200 тисяч жителів. Законом було передбачено і фінансові стимули для об'єднання й подальшого злиття комун із населенням чисельністю менше 5 тисяч жителів, або для їх приєднання до більших комун. Відповідні реформи територіального устрою проводились у 1980- 1990 рр. у Бельгії, Данії, Німеччині, Швеції та інших європейських державах. Зокрема в Бельгії у 1975 році за ініціативи міністерства внутрішніх справ число муніципалітетів з 2 359 було скорочено до 596. Наприкінці 80-х років у країні функціонувало лише 589 муніципалітетів. Така їх чисельність збереглася і до сьогодення. Швеція, як і ряд інших країн, не уникнула необхідності проведення реорганізації місцевого управління, зумовленої потребою перегляду кількості та розмірів територіальних одиниць. Річ у тім, що до середини 1940-х років у Швеції існувало більше 2000 комун із чисельністю населення всього у кілька сотень чи тисяч осіб, які не могли забезпечити виконання зростаючого обсягу власних завдань. Вони перебували у стані постійного дефіциту фінансових ресурсів і, відповідно, не могли ефективно виконувати свої функції. Тому Швеція вжила низку законодавчих та організаційних заходів, спрямованих на скорочення кількості муніципальних одиниць шляхом їх максимального укрупнення. Водночас запровадження децентралізації у Франції відбувалося без зміни карти адміністративного поділу. Після 1982 року, коли у Франції була започаткована адміністративна реформа, всі три рівні територіального устрою – комуни, департаменти та регіони – стали децентралізованими рівнями управління з власними органами місцевого самоврядування (до цього часу такими були лише комуни й департаменти). Проте змінилися параметри «адміністративної опіки» держави над функціонуванням органів місцевого самоврядування, що була замінена функцією адміністративного контролю за їх діяльністю. Ця функція була покладена на префектів, правовий статус яких також змінився в бік звуження їх повноважень, головним чином, до контрольних. Проте модифікована система публічної адміністрації Франції залишилася однією із найбільш фрагментарних у Європі [5, с.21]. Після падіння комуністичного режиму та з початком побудови принципово нової системи влади у Польщі була розгорнута широкомасштабна адміністративна реформа. Одним із питань, що потребували вирішення у її ході, було вдосконалення адміністративно-територіального устрою, що був «штучно» (без урахування національних та історичних

особливостей) запроваджений у 1975 році виключно з політичних міркувань. Цей устрій передбачив утворення численних малих і слабких воєводств, представлених спеціальними адміністраціями, та мав на меті створити централізовану вертикальну систему управління державою. Однак цей розподіл порушив історично сформовану структуру воєводств, повітів, громад, а відтак не був до кінця сприйнятий суспільством. Головні недоліки територіального розподілу держави на 49 воєводств полягали в тому, що ці воєводства: 1) у зв'язку з малими розмірами, незначною кількістю населення та штучним встановленням їх кордонів – не становили територіальних одиниць, які можна охарактеризувати як регіони в географічному, просторовому та історичному значеннях; 2) не мали в розпорядженні необхідних для самостійного розвитку ресурсів (особливо менші за розмірами та економічно слабші воєводства); 3) не мали жодних інструментів реалізації регіональної політики, зокрема, власного бюджету. Реформа публічної адміністрації у Польщі відбувалася у кілька етапів, першим із яких стало відродження гмінного самоврядування – Законом від 8 березня 1990 року «Про територіальне самоврядування» (згодом він був перейменований у Закон «Про самоврядування в гмінах»). Проведені у Польщі реформи надали можливість сформувавши цілісну систему публічної адміністрації, засновану на широкій децентралізації. Так, усі три рівні адміністративно-територіального устрою держави представлені органами територіального самоврядування: гміни і повіти – органами місцевого самоврядування, воєводства – органами регіонального самоврядування [6].

Досвід реформ у зарубіжних країнах свідчить, що децентралізація відіграє важливу роль у демократизації і трансформації суспільства, переходу до інститутів, заснованих на ініціативі та відповідальності окремої людини та громади. Тенденція до широкого її впровадження спостерігається в адміністративній, політичній, бюджетно-фінансовій, соціальній сферах, сприяє розвитку людського потенціалу, відповідальності влади, покращенню якості надання державних і громадських послуг, консолідації суспільства, вирішенню економічних, правових, політичних, етнічних проблем і т.д. Ґрунтовне вивчення організаційно-правових засад децентралізації публічної влади у різних країнах сприятиме виділенню інноваційних систем надання послуг населенню відповідно до місцевих потреб, зниженню державних видатків, підвищенню ефективності і стимулюванню місцевого та регіонального розвитку, зміні взаємовідносин між органами державної влади та місцевого самоврядування,

удосконаленню механізмів прийняття рішень, відповідальності влади в Україні.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – С. 97.
3. Безверхнюк Т. М. Роль принципів «європейського регіоналізму» в організації вітчизняної системи регіонального управління [Електронний ресурс] / Т. М. Безверхнюк // Режим доступу: www.oridu.odessa.ua/news/bok/.
4. Васильєва Т.А. Реформа государственных институтов в Италии // Государство и право. – 1993. – № 3. – С. 133.
5. Василенко И. А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: учебн. пос. / И. А. Василенко. – М., 2000. – С. 83.
6. Попова О. Реформуємо місцеве самоврядування «Як у Польщі»: хто більше? / О. Попова // Дзеркало тижня. – 2015 (6 лютого). – № 4.

Проходка Ганна Анатоліївна,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри теоретико-правових дисциплін

ПРАВА ЛЮДИНИ І ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ

Бурхливий розвиток у першій половині ХХІ століття інформаційних технологій призвів до необхідності правової регламентації суспільних відносин, які виникли разом із застосуванням здобутків науково-технічної революції.

Прискорене поширення інформаційних технологій призвели до того, що людство майже не має часу на адаптацію до нового світу, який запропонував сучасні телекомунікаційні мережі, доповнену реальність і соціальні мережі.

Наукові публікації останніх років фрагментарно розкривають окремі аспекти правової регламентації телекомунікаційних, соціальних мереж в Інтернеті, проте здебільшого торкаються норм національного права, права ЄС, зокрема, питань кіберзлочинності, авторських і суміжних прав, захисту персональних даних. Разом з тим, міжнародно-

правова регламентація захисту прав людини в мережі Інтернету є актуальною проблемою і до сьогодні, як світова, глобальна проблема, науковцями не досліджувалася.

Україна, в межах національного права, здійснює перші кроки, спрямовані на правову регламентацію діяльності в мережі Інтернету, певною мірою через те, що дещо відстає у впровадженні таких технологій від інших держав.

Серед досягнень останніх років, доповнена реальність виглядає технологією про яку усі чули, проте не усі знають, що вона собою представляє, які переваги і ризики в собі несе. Поширення цієї технології можливе через удосконалення телекомунікаційних мереж і розвитку п'ятого і шостого поколінь швидкості інтернету. Обмін даними, який дозволяє пересилати величезну кількість інформації за мізерний проміжок часу, вимагає значних фінансувань, які спроможна собі дозволити заможна держава і та, яка змогла вчасно усвідомити усі переваги цих технологій.

Наприклад, Україна, яка останньою у Європі поширила на своїй території четверте покоління зв'язку, зараз зіткнулася із проблемою, коли найрозвинутіші країни ЄС та США вже зробили наступний крок у цих технологіях, освоювання ж четвертого покоління в нашій державі займе, за різними оцінками, від трьох до п'яти років. Доповнена реальність, як новий вид взаємодії реального і віртуального, потребуватиме найсучасніших технологій, які тривалий час не будуть доступними з різних політичних, економічних причин. Інтернет-магазини і купівля онлайн, розумний будинок і багато інших речей, зараз у очікуванні нових поколінь зв'язку, і правова регламентація захисту авторських і суміжних прав, права власності, персональних даних отримає нове розуміння. Саме тому, для України є важливим намагатися входити в нову еру інтернет-технологій разом з розвинутими державами. Адаптація національного права України з правом ЄС буде означати і визнання європейського права у сфері інформаційних технологій.

На побутовому рівні «доповнену реальність» розуміють, як технологію, яка розширює горизонти буття людини, доповнивши його додатковим простором, який існує віртуально, проте підлягає взаємодії із реальним світом. По суті, вона є різновидом змішаної реальності, межею між різними світами. Межа між реальним і нереальним світом у цьому випадку стає малопомітною.

На даний час, сфера розваг є майданчиком для дослідження можливостей технології доповненої реальності, проте найближчим часом ця технологія може себе виправдати в медицині, освіті,

військових та безпекових сферах, при будівництві і експлуатації транспорту. З цього переліку, медичні, військові і безпекові сфери стануть найбільш запитуваними серед провідних держав світу і взаємодія людини та цього нового світу потребує удосконалення механізмів захисту її прав.

Наприклад, у найближчий час компанія Google у Google Maps планує запуснути в тестовому порядку режим доповненої реальності, коли через камеру смартфона буде можливим побачити адресу, номери телефонів та іншу корисну інформацію про об'єкт [1].

З урахуванням того, що технологічні і експлуатаційні можливості доповненої реальності поки у повній мірі себе не розкрили, достатньо складно аналізувати правову сторону питання. Проте вже зараз актуальним є питання щодо того, як визначати доповнену реальність, як самостійний об'єкт суспільно-правових відносин або як частину змішаної реальності, віртуального простору, віртуальної реальності тощо. Специфіка існування доповненої реальності не може не позначитися на суспільних відносинах, міждержавних відносинах і правових зв'язках в межах національного права держав.

Перебування людини, оточеної, внаслідок застосування спеціальних технологій, предметами реального і віртуального світу, які будуть нею сприйматися існуючими майже одночасно, розширить обсяги інформації, яку буде вона споживати і призведе до додаткових психологічних навантажень. Розсіювання уваги на різні предмети реального і віртуального, проблема вибору, усвідомлення себе, як реальної істоти в віртуальному світі, відповідно призведуть до медичних проблем, проблем із фільтрації інформації, необхідності персоналізації особи для загальної геолокації, ідентифікації особи правоохоронними органами поза судовими дозволами.

В приватно-правовому плані, будуть необхідними узгодження норм, які стосуються укладання різних видів цивільно та господарсько-правових угод, відшкодування завданих матеріальних і моральних збитків.

Вже зараз національні судові установи поширили використання інформаційних технологій в судовій діяльності: автоматизовані системи обліку, документообігу, електронного правосуддя, застосування відео та аудіо зв'язку в ході судових засідань, відцифрування матеріалів судових справ, багаточисельні реєстри і робота з ними теж потребуватимуть правової регламентації. Є реальним подальше створення єдиних кабінетів, де стане можливим розміщення скарг, позовів, отримання інформації про розмір судового збору і сплати його, замовлення і отримання копій процесуальних

документів. І тут доповнена реальність може стати оптимальним рішенням для полегшення доступу в систему, спрощення навігації в ній, отримання інших судових і адміністративних послуг.

Зазначене потребуватиме серйозного удосконалення відповідних правових норм, у тому числі, норм, які забезпечують захист прав і інтересів людини і громадянина, забезпечують процесуальні права учасників національних і міжнародних судових та позасудових процедур.

Література:

1. It's the Real World—With Google Maps Layered on Top //The wall street journal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wsj.com/articles/its-the-real-world-with-google-maps-layered-on-top-11549807200?mod=e2tw> – Заголовок з екрану.

Редіна Поліна В'ячеславівна,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
аспірант кафедри адміністративного права*

ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Трансформаційні процеси, пов'язані з європейською інтеграцією, які зараз відбуваються в Україні, завдання підвищення конкурентоспроможності її економіки передбачають створення ефективної системи вищої професійної освіти та підготовки кадрів. Для вирішення цього надзвичайно важливого і одночасно складного завдання необхідним є врахування вітчизняних надбань у цій сфері, тенденцій її сучасного розвитку, розуміння очікуваних результатів та шляхів і умов їх досягнення. Поряд з цим безсумнівного значення має досвід зарубіжних країн щодо організації та правового забезпечення системи вищої освіти, управління нею. Потреби інтеграції України зі світовим економічним і культурним простором зумовлюють необхідність об'єктивного осмислення досвіду зарубіжних освітніх систем і використання їхніх здобутків у практиці вітчизняної системи освіти. Саме цьому питанню присвячено головну увагу у даних тезах, передусім орієнтуючись на досвід державного управління розвитком системи освіти провідних країн, які за показниками якості освіти посідають перші місця в міжнародних рейтингах.

Так, наприклад, в Італії, Великобританії, Швейцарії запроваджено дворівнєве управління, засноване на поєднанні централізованого і

місцевого управління. В Австрії, Нідерландах, Швеції діє трирівнева система управління освітою, що поєднує централізоване управління з регіональним і місцевим. У Німеччині та Італії велику роль в управлінні освітою відіграють місцеві органи влади. У Франції, де протягом багатьох років освіта була однорівневою, централізованою, нині намагаються перейти до її децентралізації. Отже, кожна країна має свої особливості та визначає власний спосіб впливу на освітню галузь.

Структура світової вищої освіти видається надзвичайно різноманітною, однак на сторінках наукових джерел виділяється переважно дві основні тенденції.

1. Унітарна, або єдина, система, коли вища освіта забезпечується університетами чи подібними до них закладами. Такі заклади пропонують як загальні академічні ступені, так і професійно орієнтовані програми різної тривалості і рівня. В унітарній системі вищої освіти до її складу входять лише університети (частка інших вищих навчальних закладів становить незначний відсоток). Такою є освіта в Італії, Іспанії, Австрії, Фінляндії, Швеції. Деякі експерти виділяють в окрему групу країни з так званими «інтегрованими» університетами, до складу яких увійшли спеціалізовані середні і вищі навчальні заклади (Швеція та Іспанія) та країни, що належали до соціалістичного табору.

2. Бінарна, або подвійна, система з традиційним університетським сектором та окремим неуніверситетським сектором вищої освіти, що має чітко окреслено структуру. Така система освіти притаманна більшості розвинених країн світу, де поряд з університетським сектором існують численні спеціалізовані заклади, які приймають чималу частину молоді.

З європейських країн бінарну систему вищої освіти мають Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та низка інших.

Згідно ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень; науковий рівень.

Структура вищої освіти в зарубіжних країнах є також багаторівневою. В той же час, разом з цією загальною тенденцією, вона є вельми специфічною для тієї чи іншої країни у відповідності до її внутрішнього законодавства.

У Швеції, наприклад, структура вищої освіти передбачає підготовку кадрів трьох рівнів: спеціаліст (1-2 роки), бакалавр (3 роки), магістр (1,5 роки); у Фінляндії – двох рівнів: бакалавр (3 роки) та магістр (2 роки). Багаторівнева модель вищої освіти відтворюється у всіх країнах СНД. У деяких країнах магістратура належить до другого ступеня (рівня) вищої освіти. Особлива модель структури освіти існує в Молдові, де магістратура є однією із форм поступуниверситетської освіти.

Державна політика у сфері освіти в більшості розвинених країн реалізується спеціально створеними центральними органами державного управління у сфері освіти: у США – міністерством освіти; в Японії – міністерством освіти, науки і культури; у Великобританії – міністерством освіти і науки; у Франції – міністерством національної освіти; у ФРН – федеральним міністерством науки і освіти; у Швейцарії – Федеральним управлінням освіти і науки департаменту внутрішніх справ тощо.

Щодо основних функцій державних органів управління освітою, можна говорити про те, що вони є значною мірою подібними. Наприклад, у Франції Міністерство національної освіти: визначає фактичне виділення фінансових коштів на функціонування освітніх установ; розробляє вимоги до випускних іспитів; розробляє навчальні програми; готує дидактичний матеріал; встановлює рівень зарплати персоналу державних навчальних закладів тощо.

Дослідження проблеми державного управління вищою освітою в зарубіжних країнах дає можливість виокремити деякі моменти, які є корисними для України. Це прагнення надати однакові можливості для здобуття освіти всім громадянам; орієнтація освіти на всебічний розвиток особистості, автономізація навчальних закладів; швидке реагування на потреби часу та суспільства; різнобічна фінансова підтримка розвитку освіти тощо.

Слатвицька Анна Володимирівна,
кандидат юридичних наук

ПРОЕКТ TWINNING ЯК ДІЄВА ФОРМА ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ ТА ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (далі – Угода) і внесення змін до Конституції України щодо інтеграції в ЄС та НАТО зобов'язує Україну провести необхідні реформи по адаптації вітчизняної правової системи до права ЄС. Традиційно в рамках Угоди Європейський Союз надає технічну, фінансову, секторальну та іншу допомогу нашій державі в розбудові законодавства та інституцій в процесі інтеграції до європейського простору.

Одним із видів технічної допомоги є проект (інструмент) Twinning, який полягає в організації співпраці державного органу (установи) держави – члена ЄС з відповідним державним органом України – бенефіціаром проекту з метою обміну досвідом та надання допомоги в питаннях державного управління та адаптації законодавства України до законодавства ЄС [1].

У 1998 році інструмент Twinning було запропоновано Європейською Комісією для країн-кандидатів на вступ до ЄС для підтримки їх інтеграції.

Правовою базою використання інструменту Twinning в Україні на сьогоднішній день є [1]:

1) Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2007 № 154 «Про затвердження Порядку організації роботи з підготовки та реалізації проектів Twinning в Україні»;

2) Наказ Головного управління державної служби України від 11 липня 2008 року №191 «Про затвердження Положення про здійснення моніторингу підготовки проектів Twinning в Україні»;

3) Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 700 «Про затвердження Порядку ініціювання, підготовки та реалізації проектів Twinning».

Суть проекту Twinning полягає в тому, що проект не є класичною технічною допомогою, оскільки передбачає співпрацю між державними службовцями аналогічних органів влади та спрямований на досягнення обов'язкових результатів спільними зусиллями

партнерів проекту з держав-членів ЄС та бенефіціара проекту Twinning. Крім того, даний інструмент характеризується наступними особливостями [2]:

передбачає конкурентну процедуру відбору установи-партнера з держав-членів ЄС. З цією метою проводиться спеціальна тендерна процедура;

не копіює систему держав-членів ЄС, а здійснює її адаптацію до наявних умов таким чином, щоб вони ефективно функціонували в Україні, та сприяє наближенню до стандартів ЄС;

період підготовки проекту Twinning (від розробки проектною пропозиції до підписання контракту) в середньому складає 1 – 1,5 роки, а період реалізації 1 – 2 роки;

реалізація проекту здійснюється за допомогою постійного радника, який є державним службовцем держави-члена ЄС або прирівняний до нього, та відряджений на час реалізації проекту до країни-бенефіціара;

проекти Twinning мають характер грантової допомоги Європейської Комісії та реалізуються відповідно до встановлених процедур і правил.

В Україні координацією впровадження інструменту займається Нацдержслужба, а координацію підготовки відповідних проектів та сприяння їх реалізації здійснює Адміністративний офіс програми Twinning, функції якого виконує Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу (ЦАДС).

За даними звіту ЄС про Twinning за 2017 рік, в Україні діяло 13 проектів Twinning, а на червень 2018 року, за даними ЦАДС, було завершено 43 проекти, активних проектів було 1055, а на стадії підготовки було ще 20. Серед активних проектів Twinning можна назвати проекти підтримки Верховного Суду, Держпродспоживслужби, Мінсоцполітики. Технічна допомога в рамках ТАЕІХ (обміну інформацією заради технічної допомоги) надається в коротші строки, але, як правило, передбачає порівняно невеликий обсяг підтримки. У рамках ТАЕІХ організуються семінари, навчальні поїздки закордон та короткі візити експертів із країн ЄС (експертні місії). За даними ЦАДС, за час роботи з інструментом ТАЕІХ в Україні (з 2006 до 1 червня 2018 року) 17289 урядовців взяли участь у 758 заходах [3, с.22].

Як показує практика, Twinning є досить дієвим інструментом в підтримці інституційних та структурних реформ. За час його впровадження у країнах-кандидатах було реалізовано близько 2 тисяч проектів [2]. Перевагами інструменту є: надання експертної оцінки та

консультування у відповідній сфері державного управління, навчання персоналу ефективним методам та процедурам роботи, допомога в розробленні законодавства та його наближенні до *acquis communautaire* (законодавство ЄС). При цьому системи держав-членів ЄС не копіюються, а адаптуються таким чином, щоб ефективно функціонувати в Україні [2].

Література:

1. Термін «Проект Twinning» [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/23994:2377>.

2. Принципи та механізми використання інструменту Twinning в Україні [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/novini/item/18-twinning>.

3. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч. Аналітичний звіт / ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». – Київ, 2018. – 163 с.

Смаглюк Валерія Олександрівна,

*Головний спеціаліст відділу «Чутівське бюро правової допомоги»
Полтавського МЦ з надання БВПД*

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

З часу створення Європейських співтовариств юристи, політологи, соціологи та економісти займаються розробкою вирішення широкого кола проблем, пов'язаних із з'ясуванням юридичної природи Європейського Союзу та визначення впливу його положень на державно-правовий розвиток європейських держав. Основною метою вказаних досліджень, які мають не лише теоретичне, але й вагомим практичне значення, є формування теорії європейської інтеграції, яка допоможе державам і народам, що прагнуть набути членства ЄС, зокрема Україні, краще усвідомити, яким чином членство в інтеграційному об'єднанні вплине на їх суверенітет; в якій формі інститути Союзу можуть долучитися до реалізації основних функцій держави і як це позначиться на ефективності їх здійснення; що надає громадянство ЄС в питанні забезпечення й охорони прав і свобод людини громадянина України; які практичні кроки в аспекті формування порядку організації та здійснення влади, а також розвитку національної правової системи необхідно здійснити, але й в перспективі спільно з іншими європейськими державами

розбудувати об'єднану Європу як простір свободи, добробуту, безпеки й правосуддя.

Зближення правової системи України із правом країн ЄС слід розглядати як важливу складову зусиль у напрямку поступової інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору. Укладання Україною Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та державами-членами, а також ухвалення інших документів, які визначають правові засади співпраці між ЄС та Україною, створили належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу [5.с.203]

В результаті правової інтеграції в Європі склалася правова система ЄС, під якою розуміють сформовану в результаті європейської інтеграції сукупність правових явищ, які завдяки їх взаємодії забезпечують регулювання суспільних відносин у межах ЄС. Поглиблення об'єднаного процесу обумовлює проведення широкомасштабної правової інтеграції як передумови інтеграції інших сфер суспільного життя [2.с.9]

Необхідною умовою належного функціонування правового механізму взаємодії правових систем Ради Європи, Євросоюзу та України є фіксація основних його положень у Конституції та спеціальних законах України, визначення в них співвідношення міжнародного універсального права, права Ради Європи, Євросоюзу та України. Така концепція має охопити інституційну (законодавчі, виконавчі, судові, контрольно-наглядові органи), функційну та нормативну частини правової системи України загалом [3.с.54]

В нашій державі сформована розгалужена джерельна база до євро інтеграційного напрямку. Попри це нормативно-правові акти України у сфері адаптації містять суперечливі застарілі положення; значна їх кількість прийнята з порушенням правил законодавчої техніки; не розкривається низка засадничих категорій; не здійснено офіційного перекладу установчих договорів ЄС українською мовою; не вироблено єдиного державного стандарту, до якого має бути приведене вітчизняне законодавство, щоб відповідати нормам права ЄС, тощо. Усунення цих недоліків є передумовою успішного завершення адаптації законодавства України до законодавства ЄС [6.с.34]

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має, як правило, односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права ЄС [7.с.46]

Ефективність правової інтеграції багато в чому залежить від заходів і способів, які використовуються державами на різних стадіях правової інтеграції. До них вона відносить, зокрема, створення демократичних засад розвитку суспільства, формування правової держави, реформування інституційної частини правової системи суспільства, формування правової свідомості населення відповідно до основних засад європейського права [2.с.12] Гармонізація та уніфікація є основними способами правової інтеграції, однак вони відрізняються як за юридичною формою вирішення поставлених перед ними завдань, так і своїми результатами. Під час гармонізації відбувається зближення права та законодавства, усунення суперечностей, колізій, а під час уніфікації відбувається впровадження єдиних норм до різних національних правових систем. Адекватне застосування цих понять матиме безперервний вплив на досконалість правового механізму взаємодії [7.с.47] Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність з європейськими стандартами і охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, навколишнього природного середовища, охорону життя та здоров'я, захист прав споживачів, технічні правила та стандарти, транспорт, а також інші галузі.[6.с.35] Однак, йдучи до Європи і наближаючись до правових систем романо-германського типу, український народ має зберігати національну прогресивну традицію та підтримувати її безперервність.

Література:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-III//Урядовий кур'єр.-2004.-20 квітня.
2. Костицький В. Проблеми європейської інтеграції України/ В.Костицький// Малий і середній бізнес.-.2007.-№1.- С.9,12.
3. Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом/ Луцьк//Віче. – Вип. 7-8.- 2006.- с.54-55
4. Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції/В.Муравйов// Український правовий часопис.- 2003.- №2(7).- С.3-9.
5. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами - членами// Офіційний вісник України.- 2006.- № 24.- с.203.
6. Серeda Т.М. Правові сновi європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України/ Т.М. Серeda// Юридичний вісник – 2014.- № 30.- с.34,35.

7. Чабах О.М. Правова гармонізація як необхідна складова євроінтеграційних процесів України/ О.М.Чабах// Юридичний вісник – 2014- № 32.- с. 46-49.

Чернуха Андрій Сергійович,

*Полтавський місцевий центр з надання безоплатної вторинної
правової допомоги*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Для успішної інтеграції до Європейського Союзу, Україні потрібно створити сприятливе правове середовище. Національне законодавство потребує удосконалення та приведення у відповідність з європейським законодавством шляхом зближення вітчизняної правової системи із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, сприятиме зростанню рівня життя населення та економічному розвитку держави.

На тему адаптації національного законодавства до європейського існує велика кількість наукових досліджень, однак, чітка стратегія до цього часу не визначена.

Адаптація права України до європейського права має на меті кілька цілей: набуття членства в ЄС, проведення адміністративної та судової реформи, утвердження верховенства права та демократії, сприяння доступу українських підприємств на міжнародний ринок, залучення іноземних інвестицій та інші [1;2;3].

Недосконалість та, подекуди, суперечливість українського законодавства зумовлює перешкоди у реалізації прав та виконання обов'язків різними суб'єктами суспільних відносин, що сповільнює розвиток України як правової держави.

Суттєвою проблемою адаптації українського права до права Європейського Союзу можна назвати прийняття законодавчих та підзаконних актів без врахування норм міжнародних договорів, ратифікованих Україною. Ця проблема виражається і у незастосуванні судами норм таких договорів. Як приклад, можна навести розгляд судами справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст.126 КУпАП, які стосуються керування мопедами осіб, які не мають водійського посвідчення відповідної категорії. Так, згідно з п.м ст.1 Конвенції про дорожній рух від 08.11.1968 року, двоколісний, або

триколісний транспортний засіб з двигуном внутрішнього згорання, об'ємом до 50 см³, вважається велосипедом з підвісним двигуном, пунктом о ст.1 Конвенції визначено, що велосипеди з підвісним двигуном не являються механічними транспортними засобами. Пункт п ст.1 Конвенції дозволяє прирівнювати велосипеди з підвісним двигуном до мотоциклів, однак, виключно за тієї умови, якщо країна підписант Конвенції зробить відповідну заяву та відобразить це у національному законодавстві. Тут варто зазначити, що жодним українським правовим актом не було прирівняно мопед чи велосипед з підвісним двигуном до мотоциклів та навіть до механічних транспортних засобів. В той же час, згідно з п. 2.1 Правил дорожнього руху, виключно водій механічного транспортного засобу повинен мати при собі посвідчення водія на право керування транспортним засобом відповідної категорії. Незважаючи на це, більшість юристів стикаються з тим, що суди не беруть до уваги норми Конвенції про дорожній рух та накладають на водіїв мопедів адміністративні стягнення за відсутність водійського посвідчення. Цей конкретний приклад відображає потрійну проблему національного законодавства, по перше, законодавці не привели законодавчі акти у відповідність з міжнародним правом, запровадивши видачу водійських посвідчень водіям мопедів, по друге, маємо суперечливість і норм національного права, фактично, на водіїв покладають обов'язок, який не передбачений жодним нормативним документом. У той же час, суди при прийнятті рішень, нехтують нормами міжнародного права, спираючись виключно на національне законодавство [4; 5].

Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є законодавче врегулювання процесу нормотворення та запровадження законності основним принципом прийняття нормативно правових актів.

Отже для приведення національної правової системи у відповідність до європейської, необхідно крім адаптації вже наявних законів до норм ЄС, приймати й нові законодавчі акти, узгоджені з правовим полем ЄС. Варто зазначити, що адаптація національного законодавства до норм ЄС можлива лише за тісної та злагодженої співпраці усіх гілок влади.

Література:

1. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЕС: торговельна та бюджетно-податкова сфери // Угода про асоціацію: економічні тригери : матер. Міжнар. конф. (12 березня 2015 р.) ; Міжнар. центр перспект. досліджень (МЦПД). - 43 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http:// www.icps.com.ua](http://www.icps.com.ua).

2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України № 1629-IV від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

3. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : постанова Кабінету Міністрів України № 1496 від 16.07.1999 р. // Офіційний вісник України. — 1999. — № 33. — С. 168.

4. Конвенція про дорожній рух Відень 8 листопада 1968 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041

5. Правила дорожнього руху, затвержені Постановою КМУ від 10 жовтня 2001 р. № 1306 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-p>

Шкурупій Олег Вадимович,

заступник начальника відділу

«Решетилівське бюро правової допомоги»

Полтавського місцевого центру з надання безоплатної

вторинної правової допомоги

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА

Процесуальне законодавство України допускає, що державні суди під час вирішення спору у справі можуть застосовувати норми права інших держав (ст. 3 ГПК та ст. 3 ЦПК). При цьому як у ГПК, так і в ЦПК йдеться про можливість застосування норм іноземного права лише у тому випадку, коли це передбачено міжнародним договором чи законом України. [1 ст.4; 2 ст.4]

Законом, на підставі якого український суд може застосувати норму права іноземної держави, є Закон України «Про міжнародне приватне право». Ст. 5 вказаного Закону, зокрема, передбачає, що учасники правовідносин з іноземним елементом можуть самостійно обрати право, яке підлягає застосуванню до таких правовідносин, вказавши про це у договорі. [3 ст.4]

Українські суди хоча й не дуже охоче, але все ж таки застосовують норми іноземного права. Це стосується переважно господарських судів, які розглядають основну масу спорів за участю іноземних елементів. Зокрема, в Єдиному державному реєстрі судових рішень можна знайти десятки рішень, в яких суди, вирішуючи спір між сторонами у справі, застосовують норми права Латвії, Литви, Угорщини, Швейцарії, Чехії, Англії, Німеччини, Молдови та ін.

Ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає, що при застосуванні права іноземної держави суд чи інший орган встановлює зміст його норм згідно з їхнім офіційним тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі. Вказана стаття також визначає правові механізми, за допомогою яких може бути з'ясований зміст норм іноземного права.

1) суд чи інший орган може звернутися в установленому законом порядку до Міністерства юстиції України чи до інших компетентних органів та установ в Україні та за кордоном або залучити експертів з іноземного права.

2) особи, які беруть участь у справі, мають право подавати документи, що підтверджують зміст норм права іноземної держави, на які вони посилаються в обґрунтуванні своїх вимог або заперечень, іншим чином сприяти суду чи іншому органу у встановленні змісту цих норм. [3 ст.4]

Тобто в українських судів немає проблем із застосуванням норм іноземного права, однак існує проблема зі з'ясуванням змісту цих норм, що є перешкодою для їх застосування. При цьому складнощі зі з'ясуванням змісту норм іноземного права в гіршому випадку призводять до незастосування відповідних положень іноземного законодавства взагалі, а в кращому – до його неправильного застосування українським судом. Хоча обидва випадки мають наслідком неправильне вирішення спору українським судом.

Позиція судів - Хоча Закон і передбачає можливість з'ясування змісту норм іноземного права через Мін'юст чи інші компетентні органи, на практиці цей спосіб застосовується судами досить рідко, це зумовлено відсутністю детального нормативного регулювання такої процедури. Натомість найбільш поширеним способом з'ясування змісту норм іноземного права є дослідження змісту документів, поданих в матеріалах справи учасниками процесу.

Наприклад, поширеною є практика надання українському суду офіційного тексту норм матеріального права іноземної держави з нотаріально засвідченим перекладом українською мовою та апостилем (за необхідності), а також юридичних висновків адвокатів/юристів, які практикують у державі, зміст норм права якої слід з'ясувати. Проте, вказане не є аксіомою, а судова практика знає випадки, коли суди доходили до висновку про неправильність з'ясування змісту норм іноземного права лише на підставі перелічених документів. [4 ст.4].

Зокрема, така позиція мотивована тим, що наявність у матеріалах справи належним чином засвідченого офіційного тексту норм матеріального права іноземної держави не є безспірним способом

тлумачення норм права іноземної держави. Вищий господарський суд України з цього приводу вказав, що «[...]судам слід узяти до уваги практику Конституційного суду України, який під час розгляду справ залучає до участі в них певних спеціалістів, на вирішення яких ставиться питання про трактування та застосування окремих норм матеріального і процесуального права» [5 с.4]

Визнаність експерта з питань права - Перш за все, однією з прогалин, є визначення поняття та встановлення вимог до експерта з питань права. Так, згідно з ч. 1 ст. 73 ЦПК як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Однак в статті ігноруються такі важливі для ефективного застосування норм питання: який науковий ступінь повинен бути в такої особи; в якій сфері права експерт повинен мати науковий ступінь; кого слід вважати «визнаним фахівцем в галузі права»?

Крім того, непоодинокими є випадки, коли суди (місцеві та апеляційні) не приймають як документ, на підставі якого може бути з'ясований зміст норм іноземного права, висновок юриста чи адвоката, котрий практикує у державі, норми матеріального права якої підлягають застосуванню українським судом. Така позиція, як правило, обґрунтована тим, що суду не надано доказів, що підтверджували б повноваження юриста чи адвоката тлумачити норми іноземного права.

Залучення експертів з питань права Конституційним та Верховним судами України - Конституційний Суд, нерідко розсилаючи відповідні запити до провідних юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, отримує висновки, які зазвичай мають форму висновку науково-правової експертизи, проведеної відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу».

Також при Верховному Суді України та Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ функціонували та продовжують поки що функціонувати науково-консультативні ради, однією з функцій яких є надання висновків та рекомендацій з правових питань, що виникають у судовій практиці. Аналогічний за своїми функціями орган невдовзі запрацює і в складі нового Верховного суду [4 ст.4].

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492)

2. Господарський процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56)

3. Закон України «Про міжнародне приватне право» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 32, ст.422)

4. Лист вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом»

5. Судові рішення у господарській справі №18/372-13/162

ПАНЕЛЬ 2. ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Степанюк Анатолій Фомич,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор*

ВІД РЕЖИМУ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ ДО РЕЖИМУ ПОВОДЖЕННЯ З УВ'ЯЗНЕНИМИ

Основоположними нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність органів і установ виконання покарання, є насамперед Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України «Про державну кримінально-виконавчу службу України», Закон України «Про пробацію». При цьому законодавство України, її політика у сфері виконання покарань і пробації, як держави-учасниці Ради Європи, мають бути зорієнтовані на рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, а саме: на Європейські тюремні правила і Правила Ради Європи про пробацію. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи є дороговказом, що визначає у якому напрямку має розвиватись кримінально-виконавче законодавство України. Зокрема це стосується змісту режиму позбавлення волі.

За визначенням, яке дається у ст. 102 КВК України, режим у виправних і виховних колоніях - це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених.

Основною вимогою режиму у виправних і виховних колоніях волі є забезпечення ізоляції засуджених, оскільки ізоляція за ст.63 Кримінального кодексу України є змістом позбавлення волі. Ізоляція уособлює в собі обмеження прав і свобод притаманних позбавленню волі, тобто кару. Режим вимагає здійснювати нагляд за позбавленими

волі шляхом цілодобового і постійного контролю в місцях їх проживання і праці. Засобами забезпечення режиму є обшуки засуджених та приміщень, в яких вони знаходяться, огляд території колонії; застосування до позбавлених волі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

На відміну від такого розуміння режиму, відображеного у главі 16 КВК України, Європейські тюремні правила (ЄТП) розрізняють ув'язнення і позбавлення волі і виходять з того, що ув'язнення і позбавлення волі є покаранням вже самі по собі і тому режим для засуджених ув'язнених не повинен збільшувати страждання, заподіяні ув'язненням (правило 102.2).

Режим за ЄТП складається зі збалансованої програми піклування, турботи і допомоги, спрямованої на полегшення реінтеграції ув'язнених у вільне суспільство після закінчення їхнього строку ув'язнення. Для цього стосовно кожного з ув'язнених складається план відбування покарання та стратегія підготовки до звільнення. ЄТП виходять з того, що потрібно заохочувати участь ув'язнених у складанні своїх індивідуальних планів відбування покарання. Такі плани повинні охоплювати: а) роботу; б) освіту; в) інші види діяльності; г) підготовку до звільнення. Індивідуальні плани відбування покарання ув'язнених, як складова частина режиму, мають регулярно переглядатися після, всебічних консультацій між відповідним персоналом і ув'язненими, які повинні залучатися до цього процесу.

Режим для ув'язнених також може передбачати соціальну роботу, медичне обслуговування та психологічну допомогу.

Як невід'ємний елемент режиму для ув'язнених повинна передбачатися система відпусток з в'язниці (п.103.6).

Режим має бути розроблений таким чином, щоб ув'язнені у подальшому вели відповідальний спосіб життя без вчинення злочинів.

Режим повинен також дозволяти забезпечувати потреби добробуту ув'язнених (п.25.3) . Зокрема матеріально-побутове забезпечення повинно передбачати надання кожному ув'язненому індивідуального приміщення. Розміщення ув'язнених, і, зокрема, надання місць для сну, повинне проводитися з повагою до людської гідності та, по можливості, із забезпеченням можливості усамітнення (п.18.1). Спільне приміщення ув'язнених в одну камеру має бути як виняток і лише за згодою ув'язнених. Ув'язнені мають забезпечуватись комплексним харчуванням з урахуванням їх віку, стану здоров'я, релігії, культури та характеру їхньої роботи (п.22.1). Обслуговування ув'язнених має бути забезпечене таким чином, щоб кожний ув'язнений

міг щоденно приймати душ або ванну, але принаймні два рази на тиждень (п.19.4).

ЄТП до позитивних елементів режиму у в'язниці відносять зайнятість ув'язнених роботою (п.26.1). Ув'язнені можуть обирати вид діяльності, в якій вони хотіли б брати участь, у межах наявних можливостей, з урахуванням відповідного професійного відбору та вимог порядку і дисципліни (п.26.6).

Невід'ємною частиною режиму є належним чином організовані заходи поліпшення фізичної форми ув'язнених і надання їм можливості виконувати фізичні вправи, а також можливості дозвілля і повноцінного відпочинку (п. 27.3).

Освіта ув'язнених повинна мати в рамках режиму не менший статус ніж праця (п.28.4), або будь який інший вид зайнятості. Якщо запланований режим для засуджених ув'язнених передбачає їхню участь в освітніх або інших програмах у робочий час, то вони повинні отримувати за це грошову винагороду, як за роботу (п.105.4). Систематична програма освіти, яка включає професійне навчання та спрямована на підвищення загального рівня освіти ув'язнених, а також на поліпшення перспективи жити відповідально і не скоювати злочинів має бути ключовим елементом режиму для ув'язнених (п.106.1).

Таким чином, згідно з ЄТП режим є програмою заходів поведіння з ув'язненими, спрямованими на надання їм допомоги перейти від життя у в'язниці до законослухняного життя в суспільстві.

Біляєва Тетяна Григорівна,

*вчитель Великобудищанської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Диканської районної ради Полтавської області,
присяжний суддя Диканського районного суду*

ДУМКИ НА ТЕМУ ПРАВОСУДДЯ ВІД ПРИСЯЖНИХ

У січні 2017 року керуючий справами виконавчого апарату Диканської районної ради запропонував мені бути присяжним суддею у Диканському районному суді. За основною професією я учитель, з травня 2014 року по червень 2016 була заступником голови Диканської районної державної адміністрації. Маючи активну громадянську позицію я, звичайно, погодилася брати участь у судових засіданнях як присяжний суддя, хоча на тому етапі ще не зовсім розуміла усіх повноважень і обов'язків, які є у присяжних в Україні.

Після сумлінного відвідання кількох засідань по трьох справах цивільного характеру про усиновлення, визнання особи недієздатною та про опіку, опанування першого модуля навчання на громадського радника та глибшого знайомства із законодавчою базою у мене склалися наступні думки.

Відповідно статті 124 Конституції України у здійсненні правосуддя через присяжних [1].

Присяжним є особа, яка у випадках визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя (ст. 63 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р.) [2].

До 2016 року в Україні, крім присяжних, формально існували народні засідателі. Деякі автори вважають, що інститут народних засідателів віджив своє і його скасування було виправданим. Досвід більшості держав з розвинутою правовою культурою демонструє відмову від такої форми судочинства [5].

До 2016 року суд присяжних міг розглядати кримінальні справи, народні засідателі – цивільні. На даний час усі присяжні можуть бути залучені до будь-якої справи. У районному суді присяжних залучають найчастіше до цивільних справ.

Світовій практиці відомі дві моделі участі народу в судовому провадженні: суд шефенів і суд присяжних. Перша притаманна країнам романо-германської правової системи й полягає у спільному вирішенні шефенами і суддею питань факту і права під час судового розгляду. Шефени беруть активну участь у вирішенні всіх процесуальних питань, а керує процесом професійний суддя. Суд присяжних поширений у країнах англосаксонського права й відрізняється розділним вирішенням питань факту присяжними, а питань права - професійним суддею. Присяжні спостерігають за рухом судового розгляду, а після його завершення видаються в нарадчу кімнату для вирішення питання винності або невинуватості обвинуваченого. Суддя застосовує норми закону про юридичну відповідальність підсудного або його виправдання на підставі вердикту присяжних. В обох моделях мають місце суттєві процесуальні особливості розгляду справ спільними судовими складами. Категорії справ, які розглядаються за участю представників народу, визначаються процесуальним законодавством і являють собою найбільш складні цивільні і кримінальні справи [4].

Правозахисники нарікають, що у професійних суддів необмежені можливості впливу на рішення народних засідателів шефенської моделі. А це, у свою чергу, впливає на справедливість рішень. «Якщо

ти йдеш разом із суддею в дорадчу кімнату, разом із ним вирішуєш справу й разом підписуєш вирок, то ти не присяжний. Ти звичайний народний засідатель. З таким інститутом в Україні не можна усій планеті розповідати, що у нас – суд присяжних», – наголошує суддя Конституційного суду України у відставці Віктор Шишкін [3].

На мою думку, усе залежить від особистості, від ставлення присяжного до своїх обов'язків. Іноді, присяжні, погодившись виконувати цю функцію, мають труднощі із роботодавцем під час участі у процесі, заповненні електронної декларації. Тому, важливо, щоб той, кому запропонували і хто погодився бути присяжним був відповідальним. Під час судового засідання чи в нарадчій кімнаті, присяжний, який добре вивчив справу, може ставити питання, висловлювати свої думки, уточнення та слідкувати за справедливістю ухваленого колегіального рішення.

Тому, хоча на думку деяких експертів роль присяжних у цивільних справах є формальною, поки існує чинне законодавство, яке, звісно, потребує оновлення, участь присяжних є важливим елементом участі та впливу громади на правосуддя.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р.
3. Мирний М. Суд присяжних vs народні засідателі [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/sud-prysyazhnyh-vs-narodni-zasidateli>
4. Організація судових та правоохоронних органів [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://pidruchniki.com/1342111656074/pravo/narodni_zasidateli_prisyazhni
5. Ясинок М. М. Окреме провадження і народні засідателі: історико-правовий огляд / М.М. Ясинок // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 160-164.

Бородавка Анатолій Іванович,
*Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової
допомоги у Луганській та Харківській областях,
директор*

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ, ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Сьогодні у кримінальному процесі переважає каральний підхід. Дитина, яка через складні життєві обставини вперше щось вкрала, може потрапити за ґрати на три роки. За статистикою в 70% випадках неповнолітній правопорушник, який потрапив за ґрати на строк більше одного року, потрапляє у в'язницю повторно.

Але є альтернативний шлях – примирення неповнолітніх правопорушників з потерпілими, відновлення соціальних зв'язків з суспільством та відшкодування завданої шкоди. Це і є відновне правосуддя.

21.01.2019 року спільним наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України було запроваджено пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» (далі - пілотний проект).

Пілотний проект реалізується на базі системи надання безоплатної правової допомоги у Донецькій, Одеській, Львівській, Луганській, Миколаївській та Харківській областях.

Чому програма щодо правосуддя для дітей називається відновною?

Термін «відновне правосуддя» походить від англійського словосполучення «restorative justice». Це не вид правосуддя в традиційному розумінні цього слова, а можливість для учасників кримінальної ситуації - потерпілого і неповнолітнього правопорушника, самим брати участь у вирішенні питань пов'язаних з наслідками вчиненого правопорушення та запобіганням вчиненню подібних вчинків у майбутньому.

Існує кілька моделей відновного правосуддя. Одна з найпоширеніших форм - програма примирення потерпілих і правопорушників (або медіація в кримінальних справах). 24 червня 2002 р. Економічна і соціальна рада ООН прийняла резолюцію «Про основні засади програм відновного правосуддя в кримінальних справах», яка рекомендує всім країнам розвивати та впроваджувати програми відновного правосуддя в національне судочинство.

В першу чергу Пілотний проект дозволить якнайшвидше вивести неповнолітніх правопорушників із кримінального процесу, допоможе їм уникнути зустрічі з кримінальним світом та поверне його у наше суспільство.

На відміну від карального правосуддя, метою якого є покарання винуватого/ї або виправдання невинуватого/ї, метою відновного правосуддя є не покарання, а відновлення – зцілення потерпілої особи, примирення і усунення шкоди нанесеної потерпілій особі. У рамках відновного правосуддя задоволення особистих та суспільних інтересів відбувається повніше, ніж у рамках карального правосуддя. При цьому відновне правосуддя покликане не замінити офіційне правосуддя, а лише надати йому відновний характер.

Ідея відновного правосуддя полягає в тому, що будь-яке правопорушення має спричинити зобов'язання правопорушника залагодити шкоду, заподіяну потерпілій особі. А держава та соціальне оточення потерпілої особи і правопорушника мають створити для цього необхідні умови.

Відновне правосуддя успішно розвивається у США, Австралії та Новій Зеландії. З європейських країн воно законодавчо закріплено в Австрії, Бельгії, Великобританії, Норвегії, Фінляндії, Польщі та Чехії.

Відновне правосуддя свій початок бере з 70-х років ХХ століття. Першу спробу застосування відновного правосуддя було зроблено в Канаді в 1974 році. За фактом скоєння вандалізму представник громадської організації запропонував судді, щоб правопорушники зустрілися з 22 потерпілими та обговорили можливості щодо того, як відшкодувати заподіяні злочином наслідки. В результаті зустрічі потерпілі погодилися, щоб їм компенсували втрати.

Які мають бути умови участі в цій програмі?

Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину, застосовується за чотирьох умов:

- наявність потерпілої сторони (фізичної або юридичної особи).
- неповнолітній вперше вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості.
- визнання неповнолітнім факту вчинення злочину.
- неповнолітній, і потерпілий дали згоду на участь у програмі.

Посередниками у цьому процесі виступають адвокати, які співпрацюють із системою БПД та успішно пройшли навчання з теми «Базові навички медіації у кримінальному процесі». Вони сприяють сторонам у примиренні та допомагають з'ясувати, якого саме відшкодування потребують сторони.

Програма не застосовується, якщо це вже не перший злочин, вчинений неповнолітнім, а також в разі не дотримання інших трьох умов.

Як проходить програма?

Програма відновлення застосовується на місцевому рівні у випадку встановлення факту вчинення неповнолітнім відповідного кримінального правопорушення за наявності передбачених нею умов. Її застосування передбачає взаємодію прокурора, координатора Регіонального центру безоплатної вторинної правової допомоги, медіатора, а також місцевих органів та громадських організацій, залучених для забезпечення проходження неповнолітнім програм, навчання, участі у заходах, які сприяють його ресоціалізації та запобіганню повторним злочинам.

Програма примирення потерпілої особи та неповнолітнього правопорушника включає декілька етапів, кожен з яких має свої завдання:

- передача справ на медіацію, що включає: направлення справи на процедуру примирення; реєстрацію справи; призначення медіатора.
- пре-медіація, що включає: контакт з потерпілим; зустріч з потерпілим; контакт з правопорушником; зустріч з правопорушником; узгодження спільної зустрічі.
- медіація, що включає: підготовку до зустрічі; вступне слово медіатора; розповідь учасниками свого бачення ситуації; обговорення завданої шкоди та шляхів її виправлення; укладання угоди.
- звітність, моніторинг та закриття справи, що включає звітність перед організацією/перед інстанціями, які направили справу на медіацію; моніторинг виконання угоди; закриття справи після підтвердження виконання угоди.

Медіація починається з того, що сторони мають можливість почути одне одного. Це потрібно для того, щоб підліток усвідомив, що, наприклад, вкрадений телефон – це не лише засіб зв'язку, а й важливі для людини контакти, фотографії, відео. А потерпілий може й не здогадуватися, що дитина вчинила крадіжку заради їжі. Медіатор допомагає налагодити діалог та укласти угоду, яка б задовольнила обидві сторони.

Важлива частина угоди про застосування програми – додаткові заходи, які допоможуть знайти нове захоплення, змінити поведінку. В Харківській та Луганській областях це, зазвичай, заходи які складаються громадськими організаціями на підставі психологічних портретів та рекомендацій, які дають психологи. Саме тому вони

постійно відрізняється один від іншого, адже готуються безпосередньо під неповнолітнього.

Чому в цій програмі беруть участь потерпілі, які для них переваги?

У програмі відновного правосуддя беруть участь всі сторони конфлікту. Потерпілий, який зустрічається зі своїм кривдником, дивиться йому в очі, розуміє причини, що штовхнули неповнолітнього до цього вчинку. Потерпілий має можливість пережити емоції та позбутися страху повторення події.

Потерпілий отримує відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням у строк, що визначений угодою про застосування Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину. Крім того, в угоді визначається спосіб відшкодування – грошова чи майнова компенсація, виконання певних робіт.

Які юридичні наслідки участі в мають діяти судді у випадках, коли програма відновного правосуддя можлива?

Законодавство дозволяє звільнити від кримінальної відповідальності порушників, які вперше вчинили злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості. Це стосується випадків дієвого каяття; або коли сторони примирилися й порушник відшкодував шкоду; чи якщо неповнолітній втратив суспільну небезпечність (у зв'язку зі зміною умов життя чи ситуації).

За результатами програми відновлення, якщо неповнолітній відшкодує шкоду і примириться з потерпілим, приймається рішення про наявність підстав для звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до статей 45, 46 (у разі вчинення неповнолітнім вперше злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості), статті 48 Кримінального кодексу України або закриття кримінального провадження на підставі частини четвертої статті 56, пункту 7 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України.. Так дитина не отримує «клеймо» злочинця. При цьому неповнолітній пройде програми ресоціалізації та повернеться у суспільство.

Що відбувається з дитиною після медіації та суду?

Неповнолітній отримує шанс розпочати життя «з чистого аркуша». Дитина відвідує психолога, тренінги, спортивні гуртки тощо.

Приклад. Неповнолітній з багатодітної малозабезпеченої сім'ї, який пройшов медіацію, братиме участь у рекомендованих психологом заходах та у вільний від навчання час допомагатиме потерпілій виконувати садівничі роботи на городі.

Приклад. Неповнолітній, дії якого кваліфіковано як «умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності», проходитьиме:

індивідуальну програму «Життєві навички», розроблену Міністерством юстиції для неповнолітніх, що перебувають у конфлікті із законом

навчальні тренінги, спрямовані на саморегуляцію емоційних станів, контролю емоцій та імпульсивності, зниженні рівня конфліктності та агресивності

для виплеску негативних емоцій та енергії відвідуватиме спортивний гурток тричі на тиждень.

А тому є логічним та в цілому доцільним запровадження в системі безоплатної правової допомоги механізму, який дозволив би скоротити витрати бюджетних коштів на судовий розгляд; зменшити час спілкування неповнолітнього з правоохоронними органами та судом, що не травмуватиме його психіку; потерпілий братиме участь у перевихованні неповнолітнього правопорушника та отримає відшкодування заподіяної йому шкоди, у тому числі моральної; залучення громадських організацій та соціальних служб до роботи з неповнолітнім правопорушником для виправлення його поведінки, наповнення його дозвілля суспільно корисною діяльністю (гуртки, спортивні секції, робота тощо) і головне – дати шанс дитині уникнути покарання, стати на шлях виправлення та назавжди відмовитися від хибного шляху.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 23.12.2011— 2011 р., № 51, стор. 2136, стаття 577.

2. Наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України було запроваджено пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину»

3. Амстутс Л. С., Зер Х. Конференція жертви и правонарушителя в системе ювенальной юстиции в Пенсильвании. – взято з диску “Архив МОО Центр “Судебно-правовая реформа”, 2003.

4. Брэтуэйт Д. Преступление, стыд и воосоединение: Пер. с англ. – М.:МОО Центр “Судебно-правовая реформа”, 2002.– 310с.

5. Ван Несс Д.У. Восстановительное правосудие и международные права человека// Восстановительное правосудие/Под ред.И.Л. Петрухина.– М.: МОО Центр "Судебно-правовая реформа", 2003. – С. 32-58.

6. Восстановительное правосудие для несовершеннолетних и социальная работа. Учебное пособие/ Под ред. Л.М. Карнозовой – М.: МОО Центр “Судебно-правовая реформа”, 2001. – 334с.

7. Гринвуд Ж. Пособие по проведению программ примирения жертвы и правонарушителя. – Взято з диску “Архив МОО Центр “Судебно-правовая реформа”, 2003.

8. Жертва встречается с преступником. Проведение программ восстановительного правосудия в тюрьмах/ Под ред. Р.Р. Максудова. – М.: МОО Центр “Судебно-правовая реформа”, 2002. – 96с.

9. Землянська В. Запровадження відновлюючі підходів: зміна погляду на кримінальне судочинство // Право України. – No 10 – 2003. – С.154 – 156.

10. Карманная книжка ведущего восстановительных программ/ отв. за выпуск Коновалов А. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2004. – 41с.

11. Кристи Н. Конфликт как собственность //Правосудие по делам несовершеннолетних. Перспективы развития. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 1999. – С. 127-135.

12. Лаиша Т.Н. Восстановительный поход в социальной сфере// Восстановительный подход в социальной сфере. Теория и практика.– Нижний Новгород: Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2001. –227с.

13. Посредничество в уголовных делах. Рекомендация No R (99) 19, принятая Комитетом Министров Совета Европы 15 сентября 1999 года и пояснительные заметки // Вестник восстановительной юстиции.– 2001.– No2.– С. 86-103.

14. Умбрайт М. Гуманистический подход к посредничеству в разрешении конфликтов: путь преобразования, путь миротворчества// Вестник восстановительной юстиции. –No 3.– 2001.

15. Prais M. A Victim Offender Mediation Model of Neutrality.//VOMA Quarterly.– 1996. –No1(7) – P. 34-47.

16. Price M. Crime and Punishment: Can Mediation Produce Restorative Justice for Victims and Offenders? – Cited 2001, 20 June – Available from: <http://www.vorp.com/articles/crime.html>

17. Price M. Punishment: What's in it for the Victim? A Restorative Justice Discussion for Crime Victims and their Advocates.– Cited 2001, 12 July – Available from: <http://www.vorp.com/articles/punish.html>

18. Umbreit M. The Handbook of Victim Offender mediation.– Center for Restorative Justice and Peacemaking,2004.– 421p.

19. Umbreit Mark S, Greenwood J. Guidelines for Victim-Sensitive Victim-Offender Mediation //Restorative Justice Through Dialogue – 2000– No4 – Cited 2003, 9 October – Available from:

Воробель Уляна Богданівна,
*Львівський державний університет внутрішніх справ,
аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ НАСЛІДКИ УКЛАДЕННЯ МЕДІАЦІЙНОЇ УГОДИ ЩОДО СПОРУ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ НА СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ

У 2014 р. було підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1], положення якої визначають гармонізацію українського законодавства із законодавством ЄС шляхом активного реформування вітчизняного законодавства у сфері судової системи. Першим кроком до зближення вітчизняного законодавства з європейським стало схвалення Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр. (надалі – Стратегія) [2]. Відповідно до її положень підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій здійснюватиметься, зокрема, шляхом розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва.

Медіація як один зі способів позасудового вирішення конфліктів викликає нині жвавий інтерес як у теоретиків, так і у практиків правничої громади. Зокрема на шпальтах наукових видань ведуться гостра дискусія щодо регламентації цього альтернативного способу вирішення спорів. Слід зазначити, що вже здійснювались непоодинокі спроби законодавчого врегулювання цього інституту. Так, з 2010 року по 2019 рік у Верховній Раді було зареєстровано дев'ять законопроектів [3-11], предметом регулювання котрих була медіаційна діяльність та тісно пов'язані із нею питання. Однак поза увагою суб'єктів законодавчої ініціативи залишилось досить важливе питання, а саме: які наслідки матиме укладення сторонами медіаційної угоди для руху цивільної справи, адже, як відомо, сторони можуть скористатись медіацією як до звернення із позовною заявою у суд, так і вже під час перебування їхнього спору на розгляді в суді першої інстанції.

Заради справедливості слід вказати, що в проекті Закону України «Про медіацію» від 03.07.2013 року № 2425 а-1, внесеного народними депутатами України С. В. Ківаловим та В. Й. Развадовським, у прикінцевих положеннях пропонувалось доповнити Цивільний

процесуальний кодекс України положенням такого змісту: «У разі укладення сторонами медіаційної угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі», відповідно, доповнивши перелік підстав закриття провадження у справі новою підставою: «4-1) сторони уклали медіаційну угоду і вона визнана судом» [6]. Аналогічне розв'язання було передбачене проектом Закону України «Про медіацію» від 09.04.2015 року № 2480-1, поданими тими ж депутатами [8]. У жодному іншому законопроекті питанню процесуальним наслідкам укладення медіаційної угоди у результаті судової медіації увага не приділялась.

На нашу думку, у разі укладення сторонами медіаційної угоди у результаті проведеної так званої судової медіації (медіації щодо спору, що вже переданий на судовий розгляд), суду дійсно доцільно закрити провадження у справі, адже у цьому випадку продовження судового процесу втрачає свій сенс у зв'язку з вичерпанням самого спору (конфлікту) між сторонами. Нам видається також, що медіаційна і мирова угода, хоча і близькі категорії, однак мають істотні відмінності саме за правової природою, а тому некоректно об'єднувати ці два правові явища під однією назвою «мирова угода», як це, наприклад, зробили автори законопроектів «Про медіацію» від 26.06.2013 року № 2425 а [5], «Про медіацію» від 27.03.2015 року № 2480 [7], «Про медіацію» від 17.12.2015 року № 3665 [9] чи «Про діяльність в сфері медіації» від 05.07.2019 року № 10425 [11].

Окрім цього, на законодавчому рівні доцільним буде і врегулювання можливості повернення частини сплаченого спору у результаті укладення медіаційної угоди до вирішення судом спору по суді.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 10.10.2019).

2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>, (дата звернення: 10.10.2019).

3. Проект Закону України «Про медіацію» від 17.12.2010 року № 7481. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5RT00A.html (дата звернення: 10.10.2019).

4. Проект Закону України «Про медіацію» від 21.02.2011 року № 8137. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6A100A.html (дата звернення: 10.10.2019).

5. Проект Закону України «Про медіацію» від 26.06.2013 року № 2425а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2425%D0%B0&skl=8 (дата звернення: 10.10.2019).

6. Проект Закону України «Про медіацію» від 03.07.2013 року № 2425а-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710 (дата звернення: 10.10.2019).

7. Проект Закону України «Про медіацію» від 27.03.2015 року № 2480. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558 (дата звернення: 10.10.2019).

8. Проект Закону України «Про медіацію» від 09.04.2015 року № 2480-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54758 (дата звернення: 10.10.2019).

9. Проект Закону України «Про медіацію» від 17.12.2015 року № 3665. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463 (дата звернення: 10.10.2019).

10. Проект Закону України «Про медіацію» від 29.12.2015 року № 3665-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620 (дата звернення: 10.10.2019).

11. Проект Закону України «Про діяльність в сфері медіації» від 05.07.2019 року № 10425. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66139 (дата звернення: 10.10.2019).

Губашов Денис Олегович,
*Громадська спілка «Мережа правового розвитку»,
менеджер з комунікації*

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ВІДВІДУВАЧІВ СУДУ ОКРЕМИМИ АСПЕКТАМИ ЙОГО РОБОТИ ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ КАРТОК ГРОМАДСЬКОГО ЗВІТУВАННЯ В РАМКАХ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СУДІВ ПОЛТАВСЬКОЇ, ХАРКІВСЬКОЇ ТА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ПРОВЕДЕНОГО ГРОМАДСЬКОЮ СПІЛКОЮ «МЕРЕЖА ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ» В 2019 РОЦІ

Актуальність проблеми. Оскільки результати опитування відвідувачів суддів відображають ключові проблеми із якими вони стикаються їх аналіз може надати розуміння конкретних кроків для покращення роботи судів не тільки для Державної Судової адміністрації так і для громадськості, яка може вплинути на впровадження рекомендацій розроблених в результаті такого дослідження.

Мета дослідження. Провівши аналіз результатів дослідження задоволеності відвідувачів суду окремими аспектами роботи судів Полтавської, Харківської та Чернівецької областей визначити спільні та відмінні проблеми та шляхи до їх рішення.

Методологія Карток громадянського звітування є частиною Системи оцінювання роботи суду, що була затверджена Рішенням Ради суддів України № 28 від 2 квітня 2015 року¹⁰.

Ініціатива створення української Системи оцінювання роботи суду виникла в суддівському самоврядуванні України в 2008 році та була реалізована в рамках проєктів Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: Верховенство права» та «Справедливе

¹⁰ Застосування системи оцінювання роботи суду. Методичний посібник. Розроблено та рекомендовано експертами Проєкту USAID «Справедливе правосуддя». Київ 2016. Режим доступу: [https://cn.arbitr.gov.ua/userfiles/file/sud927/CPE_Guidelines_2016WEB.pdf]

правосуддя». Розробка системи оцінювання та її пілотна апробація в українських судах тривала з 2010 по 2015 роки.

Система оцінювання – є рамковою, і може адаптуватись до потреб окремого суду і проводиться відповідно до фінансових та організаційних можливостей, або обов'язковим залишається циклічне проведення базового оцінювання, що затверджено відповідно до п. 4 вищезазначеного Рішення, а також Додатку №1 до цього рішення¹¹. Оцінка відвідувачами роботи суду відповідно методології базового оцінювання є одним із його критеріїв. результати такого опитування зараховуються до базової оцінки за умови його проведення не раніше ніж за 12 місяців до проведення базового оцінювання.

Громадською спілкою «Мережа правового розвитку» було проведене порівняння рекомендацій¹², які були надані командою експертів для кожного із судів вищезазначених областей за результатами опитування його відвідувачів.

Методологія, передбачає оцінювання роботи суду за шістьма вимірами¹³, а саме: доступність суду, зручність та комфортність перебування в суді, повнота та ясність інформації, сприйняття роботи працівників апарату суду, дотримання строків судового розгляду, сприйняття роботи судді.

Хотілося б зосередити увагу на ключових рекомендаціях, які були надані судам у всіх трьох областях¹⁴.

У сфері доступність суду експерти рекомендували судам всіх трьох областей зосередити увагу на облаштування місць для паркування автомобілів зважаючи на планування міської транспортної системи, створенні інфраструктури для маломобільних груп населення, наприклад пандусів облаштування металодетекторів, залів для судового засідання на першому поверсі будівлі. Увагу експерти також зосередили на необхідності створення системи безперебійного прийняття телефонних дзвінків протягом робочого дня. Створення

¹¹ Рішення Ради суддів України № 28 від 02.04.2015 року. Режим доступу: [https://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/risksjdfh/]

¹² Відвідувачі судів Полтавської, Харківської та Чернівецької областей оцінили їх діяльність. Режим доступу: [https://ldn.org.ua/event/vidviduvachi-sudiv-poltavskoji-harkivskoji-ta-chernivetskoji-oblastej-otsinyly-jih-diyalnist/]

¹³ Застосування системи оцінювання роботи суду. Методичний посібник. Розроблено та рекомендовано експертами Проекту USAID «Справедливе правосуддя». Київ 2016. Режим доступу: [https://cn.arbitr.gov.ua/userfiles/file/sud927/CPE_Guidelines_2016WEB.pdf]

¹⁴ Аналітичні звіти за результатами дослідження в Харківській, режим доступу: [http://bit.ly/2kF8Qry], Полтавській, режим доступу: [http://bit.ly/2m19Q9p] та Чернівецькій, режим доступу: [http://bit.ly/2kknPGY] областях.

присудових центрів надання безоплатної правової допомоги із залученням громадських організацій та державної системи.

У сфері зручність та комфортність перебування в суді експерти зосередили увагу на необхідності облаштування місць для комфортного перебування в суді, зокрема розміщення столів та стільців для очікування та ознайомлення із матеріалами справи. Також серед рекомендацій для всіх областей міститься встановлення кавових автоматів, кулерів з водою та облаштування доступу до безкоштовної Wi-Fi мережі та встановити платіжний термінал для спрощення оплати судового збору та послуг.

Щодо критерію повнота та ясність інформації експертами ла надана рекомендація постійно здійснювати моніторинг потреб громадськості в інформації.

У сфері сприйняття роботи працівників апарату суду були надані рекомендації впровадити практику оцінки потреб персоналу у підвищенні кваліфікації та проходженні навчання а також забезпечити належним чином направлення сторонам судового процесу повісток та повідомлень у строки які вимагає чинне процесуальне законодавство.

Три рекомендації які стосуються судів всіх трьох областей були надані в сфері дотримання строків судового розгляду, а саме: дотримання судьями процесуальних термінів судового розгляду та причин затримки/перенесення судових засідань, розробляти та використовувати в роботі стандартні процедури їх уникнення, під час призначення судового засідання враховувати побажання сторін, більш ретельно планувати порядок засідань та завчасно інформувати сторони про час початку та можливі затримки. При формуванні графіків розгляду справ закладати люфт часу, який можливо буде використати для виключення затримок при початку розгляду справи.

Чотири рекомендації були надані всім судам у сфері сприйняття роботи судді, вони переважно стосуються дотримання часу судового засідання та пунктуальність у проведенні судових засідань, збільшення штату суддів для зменшення навантаження на кожного суддю, дотримання об'єктивності на неупередженості до учасників судового процесу, а також регулярне підвищення кваліфікації суддів.

В результаті опитування учасників судового засідання експертами було надано ряд рекомендацій виконання яких значно підвищив комфорт перебування в суді.

Порівнюючи дослідження 2019 року із дослідженням, яке проводилось у 2015 році переважно спостерігається незначний ріст оцінок для кожного окремого суду, переважно суди не роблять

значних кроків для впровадження рекомендацій, причини цього можуть стати предметом майбутніх досліджень.

Література:

1. Аналітичний звіт за результатами дослідження задоволеності відвідувачів суду окремими аспектами роботи суду за методологією КГЗ в рамках системи оцінювання роботи суду (СОРС) у судах Полтавської області. Режим доступу: [<http://bit.ly/2m19Q9p>]

2. Аналітичний звіт за результатами дослідження задоволеності відвідувачів суду окремими аспектами роботи суду за методологією КГЗ в рамках системи оцінювання роботи суду (СОРС) у судах Харківської області. Режим доступу: [<http://bit.ly/2kF8Qry>]

3. Аналітичний звіт за результатами дослідження задоволеності відвідувачів суду окремими аспектами роботи суду за методологією КГЗ в рамках системи оцінювання роботи суду (СОРС) у судах Чернівецької області. Режим доступу: [<http://bit.ly/2kknPGY>]

4. Відвідувачі судів Полтавської, Харківської та Чернівецької областей оцінили їх діяльність. Режим доступу: [<https://ldn.org.ua/event/vidviduvachi-sudiv-poltavskoj-i-harkivskoj-i-ta-chernivetskoji-oblastej-otsinyly-jih-diyalnist/>]

5. Застосування системи оцінювання роботи суду. Методичний посібник. Розроблено та рекомендовано експертами Проєкту USAID «Справедливе правосуддя». Київ 2016. Режим доступу: [https://cn.arbitr.gov.ua/userfiles/file/sud927/CPE_Guidelines_2016WEB.pdf] Рішення Ради суддів України № 28 від 02.04.2015 року. Режим доступу: [<https://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/risksjdfh/>]

Клочко Іван Олексійович,

Територіальне управління

*Державної судової адміністрації України в Полтавській області,
начальник управління,*

Заслужений юрист України,

кандидат юридичних наук, магістр державного управління

СУДОВА РЕФОРМА: ПЕРЕХІД ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРИНЦИПІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Україна успадкувала судову систему від тоталітарної держави – Радянського Союзу, де всі гілки влади було підпорядковано політичному керівництву. З проголошенням незалежності України ситуація із судами не надто змінилася: суди стали інструментами маніпуляцій для політиків, знизився рівень юридичної освіти, а відтак і

рівень професійності суддів, адвокатів, прокурорів; з часом характерною ознакою судів стала корупційна діяльність.

Це призвело до закономірного зниження правової культури населення та рівня довіри до суду та державних інституцій в цілому.

Як свідчить дослідження USAID, у 2015 році в Україні судам довіряло лише 5% населення. Це був, напевно, найнижчий показник серед країн колишнього Радянського Союзу. Деградація судової системи стала одним з ключових чинників Революції Гідності 2013-2014 років.

Саме Революція Гідності стала початком змін у суспільній свідомості, та переломним моментом у визначення орієнтуру на європейські цінності у т.ч. і у судовій системі, які необхідно було реформувати.

Судова реформа була викликана необхідністю змін, аби побудувати в Україні сучасну європейську систему правосуддя: створити сильний професійний суд, змінити функції прокуратури, впровадити ефективну систему виконання судових рішень, задати єдині професійні й етичні стандарти для суддівського корпусу, адвокатури та прокуратури, підвищити правову культуру громадян. Тільки змінивши всі складові системи може бути досягнуто головної мети – дотримання верховенства права у країні.

Для професійного проведення реформи, наприкінці 2014 року було створено Раду з питань судової реформи. До неї увійшли: експерти, юристи, науковці, чиновники, депутати, представники громадських організацій, судді. Рада розробила «Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки».

Перша складова судової реформи - зміни до законодавства. Багатьох норм, необхідних для здійснення реформи, в нашому правовому полі просто не було, інші – потребували фундаментальних змін.

Першим, у лютому 2015 року, Верховна Рада ухвалила Закон «Про забезпечення права на справедливий суд». Завдяки цьому Закону став більш прозорим порядок призначення судді на посаду, включно з процедурами добору кандидатів, відбіркового і кваліфікаційного іспитів, підготовки і навчання кандидатів на посади суддів. Унормовано процедури обрання суддів безстроково та їхнє призначення й переведення в інші суди, що мають проходити лише на конкурсних засадах.

У червні 2016 року Верховна Рада затвердила зміни до Конституції України (щодо правосуддя). Ключова мета цих змін –

деполітизація судової влади, посилення її незалежності й відповідальності, підвищено вимоги та професійні стандарти для суддів (мінімальний вік для кандидатів збільшено до 30 років, а мінімально необхідний професійний стаж - до 5 років), скасовано абсолютний імунітет суддів, передбачено прозорий конкурс на будь-яку посаду.

Тоді ж було прийнято новий Закон «Про судоустрій і статус суддів», за якого стартувало цілісне оновлення системи: було усунуто політичний вплив на призначення суддів, посилено моніторинг способу життя судді, вперше закріплено обов'язок судді подавати декларацію родинних зв'язків і декларацію доброчесності; впроваджено нові механізми стимулювання забезпечення доброчесної поведінки суддів і залучення громадськості через створення Громадської ради доброчесності. Закон передбачив створення нових судів – Вищого антикорупційного суду та Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

У грудні 2016 року Верховна Рада прийняла закон «Про Вищу раду правосуддя», який визначив статус, повноваження, принципи організації та прозорий порядок діяльності нового органу суддівського врядування — Вищої ради правосуддя, основним завданням якого є забезпечення незалежності судової влади. Саме Вища рада правосуддя відповідає за питання кар'єри суддів (їхнє призначення та звільнення), а також вирішує дисциплінарні питання щодо суддів та прокурорів.

У липні 2017 року було прийнято Закон «Про Конституційний Суд України», який створив умови для реалізації права на конституційну скаргу – нового запровадженого Конституцією України додаткового засобу юридичного захисту прав особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

У жовтні 2017 року Верховна Рада ухвалила законопроект № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України». Це - найбільш комплексне реформування процесуального законодавства за останні 26 років. Завдяки цим змінам судовий процес був приведений у відповідність до найкращих світових практик, з'явився електронний суд.

Отож, разом з оновленою у 2016 році Конституцією України в частині правосуддя, відбулось формування Верховного Суду, органів суддівського врядування – Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, оптимізація судової системи та

оновлення суддівського корпусу, створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності й Вищого антикорупційного суду тощо).

Судова реформа ще не закінчилася, зі зміною влади змінилися і напрями її реформування, але прийняття та закріплення європейських цінностей у вітчизняній правовій системі вже є незворотнім процесом.

Наступним важливим етапом у судовій реформі стане реформа адвокатури, що певною мірою покликана забезпечити підвищення її професійного рівня, а отже і підвищити якісні показники з доступності та якості надання правової допомоги.

З свого боку, дякую Вам, шановний Олександр Івановичу, і всім працівниками Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області за активну співпрацю з територіальним управлінням ДСА України в Полтавській області і всією судовою системою області щодо підвищення довіри громадян до судів та стану правосуддя у цілому.

Лихачов Роман,

*Директор Першого громадського центру правосуддя на Харківщині,
Мережа правового розвитку*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Перший громадський центр правосуддя на Харківщині - це «єдине вікно» доступу людей до правосуддя, адміністративних та соціальних послуг. Крім правової допомоги, Центр створює можливості для вирішення повсякденних проблем мешканців громади через альтернативне вирішення спорів (медіація), а також через побудову діалогових мостів між громадою та владою (місцевим самоврядуванням, судами, поліцією).

Ідея створення центру полягає в імплементації кращих міжнародних практик роботи громадських центрів правосуддя, як ефективного механізму у забезпеченні доступу до правосуддя, поліпшення соціально-економічного життя громад та їх адаптування відповідно до українського контексту й реалій [1].

Центр, що функціонує як структурний підрозділ громадського об'єднання (ГО «Чугуївська правозахисна груп»), член громадської спілки «Мережа правового розвитку») на базі окремого положення, був створений наприкінці 2018 року. Свої двері для мешканців

Чугуївського та Печенізького районів Харківської області Центр відкрив 18 січня 2019 року.

Контроль громадськості за роботою Центру здійснюється Програмною радою Центру, до складу якої включено представників зацікавлених сторін.

Оперативне ж управління Центром здійснює його директор, якого призначає керівник громадського об'єднання.

Організаційна структура Центру, що введена в дію після погодження з Програмною радою, наступна: директор Центру, два координатори, адміністративний асистент, два юристи та прес-секретар.

За потреби для виконання певних завдань Центр залучає додаткових фахівців: медіаторів, психологів, адвокатів, фасилітаторів тощо.

Робота Центру впродовж першого року його існування дозволила досягти наступних завдань:

- випробувати в реальних умовах життєздатність запропонованої моделі роботи громадського центру правосуддя як незалежного провайдера правової допомоги у громаді;

- провести дослідження правових проблем та потреб у громадах;

- розробити навчальну програму та здійснити відповідно до неї підготовку працівників Центру;

- провести інформаційно-роз'яснювальну кампанію про роботу та послуги Центру серед населення громад.

ПОСЛУГИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ЦЕНТРОМ:

Інформування про можливості доступу до правосуддя.

На сьогодні представниками Центру підтримано та здійснено супровід більш ніж у 20 стратегічних та резонансних справах.

Крім того, Центром проводяться правопросвітницькі заходи, виходячи із запиту від громади, а також тематичні конкурси.

Всього на цей час послугами Центру, що надаються за стандартами Мережі правового розвитку [2], скористались більше 800 осіб, які отримали необхідну правову інформацію, у тому числі були, відповідно до спеціально розробленої методології [3], перенаправлені до інших організацій та установ, котрі уповноважені вирішувати ідентифіковану правову проблему.

Вирішення проблем у громаді.

Центр, по суті, також є діалоговим майданчиком, що уможливило спілкування громади з органами влади та судом для спільного вирішення проблем в громаді. Такі заходи сприяють зниженню соціальної напруги та сприяє формуванню довіри до влади.

Працівники Центру спільно з представниками Реформаторської коаліції Чугуївщини приймають активну участь через надання експертних висновків у розробці нормативно-правових актів, що розглядаються Чугуївською міською радою.

Завдяки тісній співпраці та рекомендаціям, які були надані Центром, за показником відкритості Чугуївський міський суд посів друге місце в області [4].

На базі Центру створена група самопомоги для осіб, які лікуються від наркотичної та алкогольної залежності. Група сприяє їх соціалізації та безпечному поверненню до життя в громаді.

Створені умови для проходження практики студентами навчальних закладів, налагоджена співпраця з місцевими юридичними клініками.

З метою ефективної профілактики правопорушень серед учнівської молоді, у тому числі домашнього насильства та булінгу, працівниками Центру проведена відповідна робота щодо пошуку інструментів ефективного реагування на ці виклики, зокрема шкільної медіації. На даний час ведеться робота щодо пошуку ресурсів для створення у місцевих навчальних закладах шкільних служб порозуміння.

Альтернативне вирішення спорів.

Центром надається допомога у вирішенні конфліктів, що виникають в громаді (фасилітація діалогу). Наразі у активі Центру 6 успішних кейсів з фасилітації.

Попитом також користується послуга з проведення процедур медіації (альтернативне рішення спору). Налагодження активної співпраці з Чугуївським місцевим судом дозволило успішно провести 14 процедур медіації, завдяки цьому проблеми людей було вирішено в досудовому порядку. Крім того, це дієвий спосіб для розвантаження суддів від невластивих справ.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що діяльність Центру в цілому відповідає запитам громади і потребує свого продовження. При цьому необхідно посилити роботу, щодо:

Публікації консультацій та інформації про роботу Центру у друкованих засобах масової інформації. Виготовлення та поширення листівок про діяльність Центру та його послуги серед мешканців громад

Вдосконалення процедури перенаправлення клієнтів, зокрема щодо отримання зворотного зв'язку про його ефективність

Забезпечення сталого фінансування місцевої програми підтримки Центру, що була прийнята у квітні 2019 року

Розширення мережі міжсекторального партнерства на підтримку роботи Центру

Започаткування Центром програм ресоціалізації для правопорушників

Підготовка або залучення додаткових фахівців з альтернативного вирішення спорів (медіаторів).

Література:

1. Матеріали міжнародної конференції «Громадські центри сприяння доступу до правосуддя: міжнародний досвід та можливості для України», 30-31 травня 2018 року. Режим доступу: [<https://newjustice.org.ua/materials/community-centers-promoting-conference/>]

2. Стандарти Мережі правового розвитку, ГС «Мережа правового розвитку», версія доповнена 21-22.03.2019. Режим доступу: [<https://ldn.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Standarty-Merezhi-pravovoho-rozvytku.pdf>]

3. Підвищення доступу до правосуддя вразливих верств населення у громадах Волинської, Харківської та Херсонської областей, звіт за проектом. ГС «Мережа правового розвитку», 2018. Режим доступу: [<https://ldn.org.ua/useful-material/zvit-za-proektom-pidvyschennya-dostupu-do-pravosuddya-vrazlyvyh-verstv-naseleennya-u-hromadah-volynskoji-harkivskoji-ta-hersonskoji-oblastej/>]

4. Рейтинг інформаційної відкритості судів, ГО "Бюро правничих комунікацій". Режим доступу: [<http://bit.ly/2VZwtZ8>]

Лозинська Тамара Миколаївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
доктор наук з державного управління, професор*

МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПРАКТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОСВІТИ

Децентралізація управління у сфері освіти передбачає зростання автономії закладів освіти, насамперед, університетів та інших закладів вищої освіти (ЗВО). Самостійність ЗВО щодо формування освітньо-професійних програм, кадрової політики і використання ресурсів сприймається як очікуване і позитивне явище, однак не виключено, що лібералізація управління може супроводжуватися збільшенням зловживань з боку адміністрації навчальних закладів і порушенням прав як здобувачів вищої освіти, так і викладачів та інших працівників ЗВО. Відтак, надання більшої управлінської самостійності має супроводжуватися введенням запобіжних механізмів, які

перешкоджають перетворенню свободи прийняття рішень у свавілля. Саме з цією метою в Україні з 1 січня 2019 р. було введено інститут освітнього омбудсмена [1].

Посилаючись на досвід становлення інституту омбудсмена в зарубіжних країнах [2; 3], слід зазначити, що його поява свідчить, з одного боку, про зростання уваги до захисту прав і свобод людини, а, з другого, – про неспроможність забезпечити їх дотримання механізмами держави. Зокрема, Ю. С. Палеева зазначає, що «...підставою для введення посади омбудсмена у Великобританії стало незадоволення населення зростанням тиску бюрократії, браком належних засобів правового захисту прав і свобод» [3]. Ускладнення суспільного життя, обумовлене економічним і соціальним розшаруванням, міграцією, політичною нестабільністю тощо спонукало до подальшого розвитку інституту омбудсмена у напрямку запровадження їх спеціалізації. Рішення щодо створення спеціалізованих омбудсменів в Європейському Союзі (ЄС) було прийнято лише в 1996 р., коли для країн ЄС все актуальнішими стають проблеми захисту прав окремих груп громадян: дітей, військових, національних меншин, релігійних організацій, ув'язнених, журналістів, інвалідів тощо.

Діяльності спеціалізованих омбудсменів в країнах ЄС, насамперед, пов'язана із захистом прав дітей – захист інтересів дітей перед суспільством і окремими особами: від сексуального насильства, викрадення, продажу; захист сиріт, безхатченків, інвалідів; захист школярів від булінгу; захист права на доступ до освіти; захист прав студентів тощо. Університетські омбудсмени (країни Західної Європи і США) [4] захищають переважно права здобувачів вищої освіти, оскільки працівники цієї сфери знаходяться під захистом профспілок. Започаткування в українській практиці публічного управління нагляду за дотриманням прав суб'єктів освітнього процесу спрямоване на перевірку та усунення фактів порушення прав як здобувачів освіти, так і педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників [1].

Причини зосередження уваги освітніх омбудсменів України також і на правах викладачів криються в неефективності роботи освітніх профспілок, які не змогли перебудуватися і врахувати ризики порушення прав науково-педагогічних і педагогічних працівників, що виникають у процесі реформування системи вищої освіти і зміни підходів до фінансування діяльності закладів вищої освіти. Авторські дослідження практики діяльності спеціалізованих омбудсменів у зарубіжних країнах щодо захисту прав працівників університетів не дозволили знайти достатньо інформації з цієї проблематики, що

приводить до висновку про високий ступінь соціальної захищеності працівників освіти як механізмами держави, так і інститутами громадянського суспільства.

Відсутність поширеної практики захисту прав викладачів університетів зарубіжних країн через інститут освітнього омбудсмена обумовлює необхідність проведення спеціальних досліджень щодо умов праці науково-педагогічних працівників в Україні з метою коригування освітньої політики і трудового законодавства. Оприлюднені результати небагаточисленних досліджень щодо порушення прав педагогічних працівників вітчизняних ЗВО свідчать про досягнення критичної маси невдоволення викладачів станом захисту їх професійної діяльності. Наведемо дані О. Онищенко: 44% опитаних відмічають незадовільні умови праці; 34% – перевищення максимального наукового та навчального навантаження; 21% – залучення до виконання робіт, не обумовлених договором; 40% респондентів незадоволені відсутністю матеріальної підтримки наукових досліджень; 33% – непрозорістю системи доплат і премій; 20% – обмеженнями у проведенні наукових досліджень [5].

Слід зазначити, що в умовах постійного скорочення навчального навантаження, індивідуалізації навчального процесу, колосального збільшення обсягу методичної роботи (розробка освітньо-професійних програм (ОПП) за різними рівнями однієї спеціальності; програм начальних, виробничих і переддипломних практик за різними ОПП; методичного забезпечення виконання контрольних, курсових і кваліфікаційних робіт; робочих навчальних програм за дисциплінами навчального плану, що постійно змінюється; підготовка акредитаційних справ; курсів для дистанційного навчання, нерідко декількома мовами тощо) і зростання вимог до наукової роботи, науково-педагогічні працівники зіштовхуються із збільшенням витрат робочого часу, не мають змоги повноцінно використати передбачені законодавством відпустки, а також відчують постійний стрес від накопичення обсягу роботи. Тобто, накопичення названих та інших, менш досліджених проблем, негативно впливають на реалізацію громадянських прав викладачів ЗВО.

З метою забезпечення ефективності роботи освітнього омбудсмена в контексті захисту прав педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників доцільно:

– переглянути нормування роботи викладача з урахуванням індивідуалізації навчання, що вимагає відведення додаткового часу на методичне забезпечення дисциплін і закріпити на законодавчій основі розмежування наукової і освітньої діяльності;

– розробити механізм взаємодії викладачів з освітнім омбудсменом, який би не дозволяв застосовувати психологічний тиск на викладача з боку керівництва (наприклад, унеможлиблював звільнення викладача до закінчення розслідування);

– ставити перед омбудсменом питання щодо забезпечення відповідності між функціональними обов'язками викладача та обсягом ресурсного забезпечення його роботи.

У даному огляді висвітлені лише основні проблеми забезпечення прав викладачів ЗВО та можливі способи їх розв'язання через інститут освітнього омбудсмена. Вважаємо, що проблема є нагальною, гострою, соціально значущою, а отже є перспективною для досліджень.

Література:

1. Деякі питання освітнього омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 №491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF>.

2. Косінов С. А. Омбудсмен як інститут контролю за владою // Теорія і практика правознавства. – 2015. – Вип. 1(7). – С. 1-12.

3. Палеева Ю. С. Інститут спеціалізованого омбудсмена: запровадження в Україні. URL: duan.edu.ua.

4. Рижук Ю. М. Освітній омбудсмен у системі забезпечення та захисту прав здобувачів освіти //Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2018. – №2(16). – С. 151-162.

5. Онищенко О. Дослідження: проблеми сфери освіти негативно впливають на реалізацію прав громадян. URL: <https://dt.ua/EDUCATION/doslidzhennya-problemi-sferi-osviti-negativno-vplyvayut-na-realizaciyu-prav-gromadyan-.html>.

Маценко Людмила Олександрівна,

“Диканське бюро правової допомоги”

Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги,

заступник начальника відділу

ДО ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ В ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Право особи на судовий захист є елементом її правового статусу, який гарантується всією структурою конституційного ладу нашої держави, що забезпечує дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Актуальність цієї теми дослідження зумовлена, насамперед, необхідністю створення ефективного механізму судового захисту громадянами своїх порушених прав та свобод у земельних правовідносинах.

Відповідно до Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(80)2 від 11 березня 1980 року [1], під дискреційними повноваженнями треба розуміти «повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за даних обставин». При цьому, ключовим є те, що межі поведінки (розсуду) органу державної влади мають бути однозначно визначені у Законі, бо в протилежному випадку це може призвести до порушення права та охоронюваних законом інтересів особи. Такий висновок можна зробити і з рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2016 року (№ 3-рп/2016) [2].

Разом з тим Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях зазначав, що підстави, встановлені законодавством, для реалізації дискреційних повноважень можуть створювати юридичну невизначеність, а остання, як відомо, призводить до грубих порушень принципу верховенства права. У зв'язку з цим, національним законодавством повинні встановлюватись чіткі межі і порядок реалізації дискреційних повноважень (Рішення у справі “Волохи проти України”) [5].

Тобто у разі настання визначених законодавством умов суб'єкт владних повноважень зобов'язаний вчинити конкретні дії і, якщо він їх не вчиняє, його можна зобов'язати до цього в судовому порядку.

Проте деякі національні адміністративні суди не завжди належно використовують наданий їм інструмент, ухвалюючи рішення за результатами розгляду земельних справ, в яких не зобов'язують суб'єкта владних повноважень ухвалити правомірне рішення, а лише повторно розглянути звернення громадянина з урахуванням висновків суду.

Так, аналізуючи рішення Полтавського окружного адміністративного суду у земельних спорах щодо оскарження рішень Головного управління Держгеокадастру в Полтавській області про відмову у наданні дозволу на розроблення проектів землеустрою щодо передачі земельних ділянок державної власності, які знаходяться за межами населених пунктів, з цільовим призначенням для ведення особистого селянського господарства у приватну власність громадян за 2018-2019 роки можна зазначити, що суд зобов'язує орган

державної влади лише повторно розглянути клопотання про надання дозволу на розробку проекту землеустрою з урахуванням висновків суду, а не надати дозвіл на розробку проекту землеустрою, посилаючись на те, що надавати дозволи на розробку проекту землеустрою належить до дискреційних повноважень Держгеокадастру. До прикладу, можна навести рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 20.02.2018 року, справа № 816/318/18 [3], а також рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 11.04.2019 року, справа № 440/139/19 [4], де суд встановив, що Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області декілька разів безпідставно відмовляло громадянці у наданні дозволу на розробку проекту землеустрою щодо передачі їй приватну власність земельної ділянки орієнтовною площею 2,00 га з цільовим призначенням для ведення особистого селянського господарства та зобов'язав лише повторно розглянути її клопотання з урахуванням висновків суду, водночас відмовивши зобов'язати надати дозвіл на розробку вищевказаного проекту, посилаючись на дискреційні повноваження органу державної влади.

Отже, як бачимо, такі рішення не поновлюють порушених прав землекористувачів та не відповідають вимогам ефективного вирішення справи, оскільки дозволяють розпоряднику згодом приймати аналогічне рішення без жодних негативних для себе наслідків.

Це спричиняє необхідність землекористувачу повторно звертатись до суду за захистом своїх прав, що може розтягнути процес прийняття остаточного рішення на роки.

Література:

1. Про здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень : Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасницям №R(80)2 від 11.03.1980 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/rekomendaciji_komitetu_ministriv_radi_jevropi.html.

2. Рішення Конституційного Суду України від 08.06.2016 року у справі № 3-рп/2016). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-16>.

3. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 20.02.2018 року, справа № 816/318/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72466196>.

4. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 11.04.2019 року, справа № 440/139/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81085912>.

5. Справа Європейського суду з прав людини «Волохи проти України» (Заява № 23543/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_138.

Николаїшин Богдан Богданович,
*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ШКІЛЬНА СЛУЖБА ПРИМИРЕННЯ ЯК ІНСТИТУТ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасному суспільстві людина кожний день стикається із ситуаціями, які потенційно можуть бути конфліктними. Вміння адекватно реагувати на конфліктні ситуації і вміння виходити з них гідно та без моральних страждань є важливим фактором психологічного комфорту та безпеки особистості.

Володіючи навичками мирного, конструктивного вирішення конфліктів, можна пом'якшити або й взагалі ліквідувати їх негативні наслідки.

Одним із методів вирішення міжособистісних конфліктів є медіація. Медіація – це метод вирішення конфлікту, при якому третя нейтральна сторона допомагає сторонам, між якими відбувається конфлікт, знайти рішення, яке б відповідало потребам та інтересам кожного учасника, та розв'язати конфлікт [9, с.1]. Медіація ровесників може стати результативним підходом до управління міжособистісними конфліктами у шкільному середовищі. Такі програми надають унікальну можливість самим різним учням ефективно використовувати комунікаційні механізми, навички міжособистісних відносин і навички вирішення проблем в звичайному житті.

Саме поняття "медіація" в перекладі з латинської означає посередництво, а сама технологія посідає особливе місце серед способів вирішення конфліктів [7, с. 20]. Специфіка такої технології полягає в тому, що для організації переговорного процесу залучається професійний фахівець – медіатор, який може виступати в ролі як фахівця з конфліктів, так і посередника, що сприяє вирішенню конфліктних ситуацій неюридичними способами. Медіатор у процесі медіації тільки організовує сам процес переговорів, підтримує його конструктивність і сприяє пошукові вигідних варіантів, кінцеве ж рішення приймають самі конфліктуючі сторони [3, с. 70].

Перевагою методу медіації є те, що посередник не втягується у проблему; посередник, на відміну від учасників суперечності, є

емоційно стабільним; нейтральність посередника дозволяє залучати учасників конфлікту до об'єктивних оцінок та позиції; збільшується кількість альтернатив; більш продуктивно йде відбір альтернатив, які одночасно влаштували б обох опонентів; набагато швидше йде процес зближення позицій сторін; посередництво руйнує бар'єри у спілкуванні сторін [2, с. 5].

Ефективність медіації можлива тільки тоді, коли обидві сторони свідомо вирішили позитивно врегулювати конфлікт. Добровільність введення медіації дозволяє вести переговори в стилі співробітництва, орієнтуватися на кінцевий результат у формі «виграш – виграш». Медіація зорієнтована на вироблення певної проміжної узгодженої форми, ніж на доведення останньої до вимог чинної юридичної норми [5, с.88]. Головний принцип конфліктної медіації полягає в пошуку «здорового глузду». Наступними принципами були: принцип рівноправності сторін, нейтральності медіатора, конфіденційності. Так як медіація відбувається конфіденційно, її ризик є мінімальним, оскільки кожна із сторін може в будь-який момент відмовитися від продовження переговорів [6, с.174].

Процес медіації та інші існуючі програми відновного правосуддя (кола громадського правосуддя, сімейні конференції) є спробою досягнення добровільного порозуміння (примирення) між учасниками конфлікту за допомогою неупередженої, підготовленої для розв'язання конфлікту особи – медіатора [3, с.30].

Програми відновного правосуддя, в основі яких лежить метод медіації, діють у світі понад 25 років. Перші спроби застосування медіації в школі були зроблені ще на початку 80-х рр. в США [1, с. 19]. З того часу застосування цього методу на шкільному просторі в тих чи інших формах стало досить широко використовуватися в багатьох країнах світу. Можна говорити про позитивний досвід використання медіації в школах США, Великобританії, Австрії, Німеччини та інших країн, і, нарешті, про адаптований методі шкільної медіації, що враховує особливості освіти, сімейних відносин і соціокультурних умов [1, с. 20]. Успіх медіації полягає в тому, що сторони залишаються задоволеними. І не важливо, що таким чином можливо зниження рівня рецидиву, а те, що люди зустрічаються віч-на-віч, самі приймають рішення та несуть за них відповідальність. В процесі медіації змінюється ставлення сторін до того, що трапилось, а також сторін конфлікту один до одного. Тому медіація може бути важливим механізмом виховання і завдяки цьому запобігати виникненню нових конфліктів та ескалації вже існуючих.

Конфлікти у школі негативно впливають на систему взаємин між учнями, учнями та вчителями, викликають у дітей стан глибокого стресу, незадоволеності, сумнівів у власній цінності та силах [4, с.19]. Для подолання міжособистісних конфліктів шляхом їх мирного вирішення із залученням третьої сторони може бути створення шкільної служби примирення.

Існує три організаційні моделі шкільної служби примирення. До них відносяться: профілактична модель; виховна (педагогічна) модель; сервісна модель [8, с.17].

У рамках першого, профілактичного підходу, служба примирення покликана декриміналізувати підліткове середовище, сприятиме усуненню причин протиправної поведінки школярів. Як правило, така логіка формує погляд на службу примирення, як на елемент системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх і призводить до організаційної перебудови служби в соціально-педагогічний блок шкільної адміністрації. Служба примирення, в цьому варіанті, працює в єдиній системі з радою профілактики, соціальним педагогом, психологом та іншими шкільними фахівцями, що займаються проблемами відхиляється. Ефективність роботи служби оцінюється, в розглянутому контексті, по «виробничими показниками»: кількості і складності проведених програм, зниженню «рівня конфліктності» у школі [8, с.19].

Інший погляд на службу запропонував інший підхід – виховний (педагогічний). У рамках цього підходу, створення служби розглядається як прояв дитячої активності, спосіб самореалізації дітей в позитивному ключі. Організація програм примирення виступає як колективної соціально-значимої діяльності, яка формує «виховний колектив» дитячої служби. Він і вважається найбільшою цінністю. Цінується не стільки сам продукт, який виробляє служба (програми примирення), а власне поява в школі об'єднання, що виховує у своїх членів високі моральні та ділові якості через залучення до добровільної та соціально значущої діяльності. У даному випадку служба не розглядається як «виробнича структура», що реально здатна впливати на кримінальні процеси. Вона сприймається як виховна програма – якийсь хороший клуб, і в організаційному плані залишається досить автономною, та захищується до системи виховної роботи школи в якості однієї з її форм [8, с.22].

Третій підхід – сервісний. На відміну від профілактичного та виховного, він не спрямований на видозміну дитячого середовища. Він не зорієнтований ні на цілі профілактики, ні на виконання виховних завдань. Його мета – задовольнити запит учнів наданням відповідних

послуг. У центрі уваги підходу – фігура клієнта, замовника, яким є конкретний учень чи дорослий [5, с.30].

Сервісний підхід для самоврядування цілком органічний. Разом з тим, в рамках самоврядування може бути розгорнутий і профілактичний підхід, але без підпорядкування служби примирення адміністрації школи, яке спостерігається в адміністративно-профілактичному варіанті. Реалізація профілактичного підходу можлива в тому випадку, якщо замовником служби примирення виступить не весь учнівський колектив, а учнівський актив.

Література:

1. Moore C.W. The Mediator Process. – San Francisco, London: Jossey-Bass, 1986. – 145 p.

2. Буш Р. Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту / Буш Р., Бэрок А., Фолджер Дж. / Пер. с англ. – К.: Издатель Захаренко В.А., 2007. – 264 с.

3. Конфликты в школе. Часть I (Введение в проблему): сборник научных работ. – СПб.: Центр развития альтернативного образования, 1994. – 52 с.

4. Кривцова С. В. Тренинг: навыки конструктивного взаимодействия с подростками / С. В. Кривцова, Е. А. Махаматулина. – М.: Генезис, 1999. – 158 с.

5. Латынов В. А. Конфликт: протекание, способы разрешения, поведение конфликтующих сторон. Обзор зарубежных исследований по психологии конфликта / В. А. Латынов // Иностранная психология: [Том 1]. – № 2. – 1993. – С. 87-92.

6. Мастенбрук У. Управление конфликтными ситуациями и развитие организации / Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 256 с.

7. Шамликашвили Ц.А. Основы медиации как процедуры урегулирования споров. – М.: Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования, 2013. – 128 с.

8. Шкільна служба розв'язання конфліктів: досвід впровадження / Упоряд. К. Л. Розумовський. – К.: А.С.К., 2007. – 88 с.

9. Школьная медиация: Официальный сайт Научно-методического Центра медиации и права [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mediacia.com/razrspor.htm>.

Поліщук Марина Геннадіївна,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Андрієвська Людмила Олексіївна,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ, ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДАНОГО ІНСТИТУТУ В УКРАЇНІ

Відносно нещодавно в українському законодавстві з'явилась така новела як інститут приватного виконання. З огляду на досвід інших країн (Нідерланди, Польща, Болгарія та інші) інститут приватного виконання є позитивною зміною, що має удосконалити систему правосуддя. Порівняння українських приватних виконавців із зарубіжними приватними виконавцями надасть змогу поліпшити їх правове становище. Вже декілька років в нашій державі активно став обговорюватися стан виконання судових рішень. Якщо провести аналіз та розглянути статистичні дані про стан виконання в Україні судових рішень, на жаль, ми побачимо невтішний результат. Більше ніж половина рішень, які набули законної сили, так і залишаються невиконаними. Виникає питання, що стало причиною такого масштабного явища, неспроможність державної служби виконувати свої обов'язки, дефіцит кадрів, мала зарплатня кадрів в органах Державної виконавчої служби, а можливо недосконалість чинного законодавства тощо. Тому дуже гостро постало питання реформування сучасної виконавчої служби, і як приклад було взято за аналогію інститут приватних виконавців, аналогічного тому, що існує в країнах Європи. Адже важливо не лише отримання позитивного судового рішення, але й реального захисту свого порушеного права чи інтересу шляхом виконання такого рішення. Проте варто зауважити, що запровадження інституту приватних виконавців є досить складним і вимагає виваженості в прийнятті рішень й поетапності їх втілення.

У вітчизняній юридичній науці окремим аспектам правового статусу приватних виконавців присвячені праці В.В. Васильєвої, О.Б. Верби-Сидор, У.Б. Воробель, Л.Ю. Сайко, А.В. Солонар та інших вчених. Однак спеціального комплексного дослідження статусу

приватного виконавця як суб'єкта виконавчого провадження не проводилося.

Створення інституту приватного виконавця в Україні пов'язують із прийняттям 2 червня 2016 року Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та нової редакції Закону України «Про виконавче провадження» в яких і було передбачено запровадження інституту приватного виконавця.

Зокрема, вказаними законами вирішувалися питання про вимоги, що пред'являються до осіб, що мають намір стати приватним виконавцем, окреслено порядок проходження навчання та складання кваліфікаційного іспиту, визначено права та обов'язки приватного виконавця, права та порядок створення та функціонування органів самоврядування приватних виконавців, питання виплати винагороди приватним виконавцям, здійснення контролю за діяльністю та притягнення до відповідальності тощо.

Після набуття у жовтні 2016 року чинності Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та нової редакції Закону України «Про виконавче провадження», в яких було передбачено запровадження інституту приватних виконавців і процес їх навчання, як це було передбачено відповідними законами, довго не починався та неодноразово переносився, що викликало занепокоєння представників юридичної сфери.

Виконавче провадження є найважливішою стадією судового провадження, яке спрямоване на відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина. В кожній країні воно має свої особливості, зумовлені належністю держави до тієї чи іншої правової системи. Дослідження особливостей виконання рішень судів у Європейському Союзі становить сьогодні неабияку зацікавленість як вітчизняних науковців, так і юристів-практиків. Вивчаючи позитивний досвід європейських країн, вони мають змогу запропонувати конкретні зміни до нашого національного законодавства. Варто зазначити, що в європейських країнах навіть немає назви «приватний виконавець», бо вона вводить в оману, є термін «судові пристави» або «присяжні виконавці». Це особи, котрі прийняли присягу і призначені на публічно-правову посаду. Їх контролює Мін'юст, а дії чітко підпорядковані закону або інструкціям, а за свою працю виконавець отримує плату не за домовленістю, а згідно з тарифом [1, с.27]. Порядок виконавчого провадження, наприклад, в Німеччині регулюється Цивільно-процесуальним кодексом Німеччини.

Виконання рішень здійснюється в тому муніципальному суді, на території якого необхідно провести виконавчі дії. Безпосередньо виконавче провадження здійснюють реєстратори цього суду, що повноважні діяти на підставі спеціального сертифікату, який надає право виконувати рішення суду. Для виконання рішення мають виконуватися такі посилання:

– сторона повинна мати остаточне рішення за справою; рішення має містити пункт (вказівку) про виконання; рішення з пунктом про виконання має бути вручене стороні, проти якої постановлено рішення [2, с.82–83].

Примусовий виконавець у Франції є і помічником для правосуддя, у зв'язку з чим він наділений монопольною функцією щодо повідомлення про акти, поряд з акціоністами користується монополією на публічні торги (аукціони) рухомого майна, здійснює судове стягнення щодо боргових зобов'язань, на прохання приватних осіб здійснює дії щодо закріплення доказів, може представляти сторони в деяких судах. Примусовий виконавець також бере участь в судових засіданнях, забезпечуючи під керівництвом судді дотримання внутрішнього порядку в залі суду [3,23-28]. Отже, з наведеного вище бачимо, що примусовий виконавець у Франції виконує функції на зразок судового розпорядника в Україні. Таким чином, він є більш наближеною до суду особою у порівнянні з державним виконавцем України. Як відомо, рецепція зарубіжного досвіду правового регулювання насамперед обумовлена міжнародними зобов'язаннями України, євроінтеграційними процесами. Так, у ст. 114 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зазначено, що держава бере на себе обов'язок адаптації

Слід підкреслити, що міжнародні зобов'язання є не єдиною передумовою застосування в Україні зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень. До того ж інтерес викликають не тільки правові засоби регламентації сфери виконання судових рішень та рішень інших органів, а й механізми організаційно-розпорядчого впливу, що застосовуються у цій сфері в зарубіжних країнах. [5, 12-13]. Отже, до передумов застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні слід віднести:

- необхідність наближення законодавства України у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів до стандартів ЄС;
- неефективність вітчизняного інституту виконавчого провадження, подолання якої можливе у разі врахування позитивного досвіду організаційно-правового забезпечення цієї сфери;

– потреба гармонізації інституту захисту прав та основоположних свобод людини і громадянина, складовою якою є система забезпечення виконання юрисдикційних рішень;

– пошук ефективних форм і методів впливу на боржників, що забезпечить оптимізацію строків проведення виконавчих дій; – відсутність у державі єдиної політики у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів;

– модернізація й оптимізація системи органів юстиції та судова реформа в Україні;

– відсутність дієвих механізмів взаємодії державних та приватних виконавців з правоохоронними, судовими та іншими органами влади. В Україні дійсно є рух в напрямку змін щодо виконання судових рішень. Але існують і деякі аспекти, та особливості менталітету та правової культури української нації, слід уважно підійти до регламентації порядку набуття особою статусу приватного виконавця, здійснення контролю за його діяльністю та застосування санкцій щодо приватного виконавця. Позитивний досвід вказаних держав може бути сприйнятий і запроваджений на національному ґрунті. З огляду на це слід вказати, що змішана модель виконавчого провадження має стати тільки перехідним етапом, першим кроком у трансформації вітчизняної публічно-правової моделі примусового виконання у приватноправову. Подальше реформування з часом має бути пов'язане з ліквідацією державної виконавчої служби та подальшою диференціацією функцій залежно від характеру правовідносин, щодо яких ухвалене рішення. Зокрема, повноваження щодо примусового виконання рішень у приватноправовій сфері мають бути повністю передані приватним виконавцям. Введення приватних виконавців в систему виконавчого провадження – крок до покращення діючої правової системи та спроба перейняти кращий досвід Європейських країн, що показує прогресивний розвиток України.

Література:

1. Миронюк Р. В. Окремі питання реформування системи органів виконання рішень суду та органів публічної адміністрації Р. В. Миронюк // Журнал східноєвропейського права. 2015. № 13. С. 24 –30

2. Сівернін Д. В. Зарубіжний досвід діяльності органів, що здійснюють повноваження, пов'язані із виконанням судових рішень, та його адаптація до вітчизняної правової системи Д. В. Сівернін // Європейські перспективи. 2014. № 3. –С. 81–97.

3. Авакян А. В. Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах / А. В. Авакян [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/con_right/4.222003/A.V.%20Avakya.h

tm.

4. Приватним судовим виконавцям бути //Правовий тиждень [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120410>.

5.Ігонін Р. В. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. акад. держ. подат. служби України, 2007. С. 3.

6. Про асоціацію: Угода між Україною з однієї сторони та Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державам членами з іншої сторони від 27 червня 2006 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

Савенко Микола Євгенійович,

суддя Харківського апеляційного суду,

здобувач кафедри кримінального процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ І ПЕРЕГЛЯДУ ТАКИХ РІШЕНЬ АПЕЛЯЦІЙНИМ СУДОМ

До ознак рішень слідчого судді, які характеризують їх саме як предмет апеляційного оскарження на стадії досудового розслідування, доречно віднести наступні: постановлення в межах стадії досудового розслідування; диференційованість залежно від можливості апеляційного оскарження; неможливість касаційного оскарження; вирішення локальних питань кримінального провадження і непов'язаність із вирішенням справи по суті; недостатня законодавча врегульованість форми рішення та процедури його прийняття; імовірний характер; оперативність прийняття, реалізації та оскарження; обмеження гласності і змагальності при прийнятті окремих рішень слідчого судді. Аналіз окремих із названих ознак у свою чергу надає можливість сформулювати низку самостійних висновків (наступні пункти).

1. Із позиції можливості апеляційного перегляду, ухвали слідчих суддів утворюють дворівневу диференційовану систему. Перший (загальний) рівень передбачає поділ на оскаржувані та неоскаржувані ухвали слідчого судді, а другий – надає уявлення про диференціацію рішень в межах кожного із зазначених видів залежно від форми нормативного встановлення дозволу або заборони на оскарження. Більш детально система виглядає так: (1) оскаржувані ухвали слідчого

судді: (а) ухвали дозвіл на оскарження яких передбачений спеціальною нормою (ч.ч. 1 і 2 ст. 309 КПК); (б) ухвали дозвіл на оскарження яких передбачено нормою, що структурно входить до правових приписів щодо дії або рішення, про оскарження яких йдеться; (в) ухвали, які можуть бути оскаржені з огляду на те, що їх постановлення взагалі не передбачено кримінальними процесуальними нормами; (2) неоскаржувані ухвали слідчого судді: (а) ухвали заборона на оскарження яких передбачена спеціальною нормою (ч. 3 ст. 309 КПК); (б) ухвали заборону на оскарження яких передбачено нормою, що структурно входить до правових приписів щодо дії або рішення, про оскарження яких йдеться.

2. На сьогодні не вирішеним на рівні доктрини кримінального процесу залишається питання про доцільність впровадження можливості касаційного оскарження ухвал слідчих суддів та рішень апеляційних судів, постановлених за результатами перегляду таких ухвал. З одного боку не можна не погодитися із основним аргументом супротивників можливості касаційного оскарження ухвал слідчого судді та результатів їх апеляційного оскарження, яким є вказівка на відсутність у касаційного суду необхідної оперативності у прийнятті рішень. З іншого боку, відсутність можливості касаційного оскарження призводить до парадоксальних ситуацій у випадках, коли апеляційні суди постановляють очевидно незаконні рішення. Вирішення проблеми може стати реалізація наукових висновків окремих дослідників (зокрема, В.І. Мариніва), які пропонують компромісний варіант: законодавче закріплення процедури касаційного оскарження рішень слідчого судді на стадії досудового розслідування, але з обов'язковим встановленням правила, відповідно до якого подання касаційної скарги не зупиняє дію ухвали, що оскаржується.

3. Недостатня нормативна регламентованість процедури прийняття рішень слідчим суддею породжує ситуацію правової невизначеності, коли йдеться про апеляційний перегляд таких рішень. Зокрема, однією із підстав для скасування рішення апеляційною інстанцією є істотне порушення вимог кримінального процесуального закону (п. 3 ч. 1 ст. 409 КПК). При цьому, констатувати факт процедурного порушення можливо лише за наявності чітко передбаченої законом процедури, що для прийняття рішень слідчим суддею на сьогодні не властиво. Зважаючи на вказане, КПК доцільно доповнити окремою главою, яка б надавала деталізований процедурний алгоритм здійснення судового розгляду слідчим суддею.

4. З позиції реалізації засад гласності і змагальності при розгляді питань слідчим суддею, усі рішення слідчого судді можуть бути поділені на три групи, зокрема на ті, що: (1) приймаються гласно із повідомленням (за участі) обох сторін та суб'єктів, прав та інтересів яких стосується розглядуване питання; (2) приймаються в закритому режимі лише за участі сторони обвинувачення (прокурора та/або слідчого); (3) за загальним правилом приймаються гласно (за участі суб'єктів, прав та інтересів яких стосується розглядуване питання), але за необхідності можуть прийматися без повідомлення окремих заінтересованих осіб. Перша група рішень не має відхилень від вектору загальної парадигми сучасного вітчизняного кримінального процесу, зокрема в контексті засад гласності і змагальності. Друга група рішень є винятками із вимог засад гласності і змагальності (при цьому відступ від засади змагальності додатково підсилюється неможливістю апеляційного оскарження рішень слідчого судді, що входять до цієї групи). Специфіка третьої групи полягає у наявності кореляційних зв'язків між фактом присутності або відсутності заінтересованої особи під час розгляду питання слідчим суддею та моментом відліку строку на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, а також правом на таке оскарження.

Черкас Оксана Григорівна,

*заступник керівника апарату – керуючий справами
виконавчого апарату Полтавської обласної ради*

ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОСУДДЯ В США

Громадські центри сприяння доступу до правосуддя (ГЦДП) – це нова для України модель співпраці між судовою владою, сектором юстиції та громадськістю. Такі центри можуть надавати громадянам комплекс послуг, серед яких правова допомога, альтернативне вирішення спорів, громадська просвіта та інше.

У співпраці з Центром лідерства "Відкритий світ", що фінансується бібліотекою Конгресу США, у квітні 2019 року була організована спеціалізована навчальна поїздка "Практика роботи громадських центрів правосуддя в США», що мала на меті розвинути потенціал та сприяти забезпеченню сталого характеру роботи новостворених громадських центрів правосуддя (ГЦП) в Україні, сприяти розширенню кола партнерів ГЦП серед структур виконавчої

влади, судів, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства.

Учасники навчальної поїздки вивчали досвід, кращі практики у роботі ГЦП в США. Коло питань, з якими ознайомилися учасники, охоплювало: оцінювання правових потреб громади та створення системи надання послуг на основі результатів оцінювання цих потреб; підходи до просування громадського правосуддя і складові американської системи громадського правосуддя; процесуальну справедливість, спрямовану на усунення причин, що призводять до вчинення правопорушень, формування ідей щодо забезпечення фінансової життєздатності та сталого характеру роботи ГЦП.

Діяльність ГЦП у США має особливості та різні підходи до досягнення результатів роботи, що можна розглянути на прикладах.

Так, Громадський центр правосуддя «Ред Хук» в м. Брукліні (штат Нью-Йорк) є першим громадським судом кількох юрисдикцій у Сполучених Штатах, де практикується відновний підхід до правосуддя, використовуючи санкції та послуги для задоволення потреб потерпілих, громади та правопорушників. Програми ГЦП «Ред Хук» передбачають миротворчу діяльність, громадські роботи та суд у справах неповнолітніх, де підлітки навчаються вирішувати реальні життєві ситуації із залученням своїх однолітків. ГЦП «Ред Хук» також має житловий ресурсний центр, в якому надається підтримка та інформація мешканцям громади, чії справи розглядаються у житловому суді. Крім судового залу ГЦП «Ред Хук» пропонує безліч нетипових програм, які працюють над поліпшенням як громадської безпеки, так і довіри до правосуддя.

Громадський центр правосуддя у Браунсвіллі (штат Нью-Йорк) є багатовимірною ініціативою, спрямованою на запобігання злочинності шляхом інвестування у місцеву молодь і поліпшення природного ландшафту даного району. Центр правосуддя також прагне досягти кращого реагування після того, як злочин вже було скоєно, пропонуючи змістовні альтернативи ув'язненню. Основними цілями Громадського центру правосуддя у Браунсвіллі є зменшення злочинності та ув'язнення і, водночас, відновлення віри місцевої громади у систему правосуддя.

Громадська мережа правосуддя штату Вермонт (CJNVT – Community Justice Network of Vermont) також є неприбутковою організацією. Її місія полягає у розширенні та посиленні відновлювальних практик штату Вермонт через лідерство, представлення і захист інтересів, освіту та партнерство.

У 1998 році Департамент з питань виконання покарань штату Вермонт (DOC – Department of Corrections) ініціював партнерську співпрацю з муніципалітетами з метою розвитку громадських центрів правосуддя (ГЦП) для забезпечення відновного правосуддя у громаді. Зараз у Вермонті існує 20 громадських центрів правосуддя, а Громадська мережа правосуддя штату Вермонт відіграє роль платформи, де члени ГЦП (організації або окремі особи) можуть обмінюватися ідеями, сприяти впровадженню передових практик і підтримувати громади по мірі того, як вони розроблятимуть відновлювальні, інклюзивні рішення конфліктів і злочинності.

ГЦП є частиною Бюро громадського та економічного розвитку м. Берлінгтон (CEDO – Community and Economic Development Office), якому доручено залучати широку громадськість м. Берлінгтона до розбудови енергійного, здорового та збалансованого міста. Громадський центр правосуддя м. Берлінгтон співпрацює з громадою для вирішення наслідків злочинності і конфліктів. Створенню безпечних умов у громаді сприяють наступні програми: альтернативне правосуддя; коло підтримки та відповідальності; підтримка повторних правопорушників; паралельне правосуддя для жертв злочинів; відновна гласність; комісії з відновного правосуддя та ювенальні комісії з відновного правосуддя.

Структура ГЦП м. Берлінгтона також включає приміщення для потерпілих, де вони можуть поділитися своїм досвідом і звернутися із проханням про конкретну компенсацію. Тут також допомагають правопорушникам відшкодувати завдану ними шкоду. Всі види робіт: від ремонту розбитих вікон – до зустрічі з особами, які вчинили злочин; від зачистки графіті – до надання підтримки та інформації потерпілим здійснюється волонтерами громади.

Отже, аналізуючи досвід діяльності ГЦП у США, можна зазначити, що створення таких структур в Україні сприятиме підвищенню довіри громадян до судової влади та впевненості в ній. Надання широких можливостей співпраці судів, суддів та працівників судової системи з представниками громад розширить доступ до правосуддя, вирішення проблем громади, такі як прояви вуличної злочинності та домашнього насильства, торгівля людьми та ін.

Шевчик Олександр Сергійович,
*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, господарського і фінансового права*

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПАДКІВ, КОЛИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАХИСНИКА В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ Є ОБОВ'ЯЗКОВИМ

Одним із загальноновизнаним принципом міжнародного права є закріплення прав на захист особи від підозри та обвинувачення у вчиненні злочину.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР 19.10.73 року у пункті d частини 3 статті 14 визначає, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності: бути судженим в його присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника.

Забезпечення обвинуваченому права на захист згідно зі ст. 129 Конституції України є основною засадою судочинства, а відповідно до ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України забезпечення права на захист віднесено до загальних засад кримінального провадження.

Право на захист закріплено в ст. 59 Конституції України, згідно до якої, «кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно».

Дана норма знайшла своє відображення у інших нормативно-правових актах на рівні національного законодавства, відповідно до яких особі забезпечено право користуватися правовою допомогою адвоката, як на основі договірних відносин, так і можливість мати захисника, який залучається з Центру надання безоплатної правової допомоги. Така гарантія відповідає вимогам міжнародного

законодавства. В той же час варто звернути увагу на те, що перелік випадків обов'язкового призначення захисника особи, яка притягується до кримінальної відповідальності уповноваженими органами є таким, що на нашу думку потребує законодавчого доопрацювання та доповнення процесуального Закону виходячи з наступного.

Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України (стаття 52) визначено, що захисник обов'язково призначається особі слідчим, прокурором, слідчим суддею або судом у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів з моменту набуття особою статусу підозрюваного. Далі вказана стаття розширює перелік обов'язковості залучення адвоката для здійснення захисту до наступних категорій осіб: щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою; щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, - з моменту встановлення цих вад; щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, - з моменту встановлення цього факту; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, - з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності; щодо реабілітації померлої особи - з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи; щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, - з моменту прийняття відповідного процесуального рішення; у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості - з моменту ініціювання укладення такої угоди.

В більшості випадків аналогічні норми містяться і у законодавстві країн, які до 1991 року входили до складу Союзу радянських соціалістичних республік. При цьому, як в кримінально-процесуальному кодексі України, так і в законодавстві ряду інших країн, випадки обов'язкового залучення адвоката як захисника особи, яка піддається кримінальному переслідуванню є виключними. Тобто, законодавець не передбачає можливості розширеному тлумаченню відповідних випадків. Зокрема, аналіз кримінального процесуального

законодавства країн, таких як Російська Федерація, Республіка Білорусь, Латвійська республіка, Республіка Казахстан та Республіка Узбекистан також свідчить, що випадки обов'язкового залучення адвоката є вичерпними.

Разом з тим, окремі положення ст. 52 КПК України, не надають можливості чітко визначити коло осіб, яким гарантовано та забезпечено залучення в обов'язковому порядку захисника для забезпечення захисту особи від підозри та обвинувачення у вчиненні злочину. Так, в окремих випадках є проблемним питанням здійснення оцінки рівня володіння мовою, якою ведеться кримінальне провадження (п. 4 ч. 1 ст. 52 КПК України) з точки зору встановлення достатнього рівня володіння мовою, щоб забезпечити можливість реалізації права на захист особі самостійно без залучення захисника. Також чинне законодавство та наявна судова практика не надає чіткої та єдиної відповіді, які ще фізичні вади, крім глухоти, німоти чи сліпоти є такими, що зумовлюють залучення захисника в обов'язковому порядку (п. 3 ч. 1 ст. 52 КПК України).

Випадки, коли підозрюваному, обвинуваченому під час досудового розслідування не було призначено захисника за умови його обов'язкової участі, ставлять під сумнів питання належності та допустимості доказів, на яких ґрунтується обвинувальний акт прокурора.

Правову позицію ЄСПЛ щодо початкового етапу забезпечення права на захист у кримінальному провадженні викладено, зокрема, в п. 63 рішення ЄСПЛ від 09 червня 2011 року у справі «Лучанінова проти України», де зазначено, що «для здійснення обвинуваченим свого права на захист йому зазвичай повинно бути забезпечено можливість отримати ефективну допомогу захисника із самого початку провадження» (п. 52 рішення ЄСПЛ від 27 листопада 2008 року у справі «Сальдуз проти Туреччини» та пункти 90–91 рішення ЄСПЛ від 12 червня 2008 року у справі «Яременко проти України»). За необхідності захисника мають призначати офіційно. Просте призначення національними органами захисника не гарантує ефективну правову допомогу (п. 65 рішення ЄСПЛ від 19 грудня 1989 року у справі «Камазінські проти Австрії»).

Призначення захисника вже у судовому провадженні, коли підозрюваному, обвинуваченому під час досудового розслідування не було призначено захисника у таких справах не може саме по собі відновити порушене право на захист.

Відтак питання щодо чіткого врегулювання випадків, коли залучення захисника в рамках кримінального провадження є обов'язковою, підлягає належному законодавчому врегулюванню.

Щетініна Тетяна Олексіївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
кафедра публічного управління та адміністрування,
кандидат історичних наук, доцент*

Шупта Ірина Миколаївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
кафедра публічного управління та адміністрування,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ ТА ГРОМАДСЬКІ РАДНИКИ: ПРОТИДІЯ КОНФЛІКТАМ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Такі нові інститути суспільного життя як громадські центри правосуддя та громадські радники лише починають поширюватися в Україні, але вже позиціонуються як один з дієвих механізмів підтримки та розбудови територіальних громад. Серед проблем, які постають перед територіальними громадами, важливе місце посідають питання недопущення та врегулювання конфліктів, спорів, що виникають в межах громади. Вирішити таку проблему своєчасно, не допустити загострення конфлікту, не доводити ситуацію до втручання з боку правоохоронних органів тепер можна шляхом звернення до громадських центрів правосуддя або шляхом залучення до діалогу зі сторонами конфлікту громадських радників.

Так, наприклад, організатори Першого громадського центру правосуддя на Харківщині, який було відкрито у січні 2018 року в місті Чугуєві, визначили чотири блоки його діяльності: безоплатна правова допомога; альтернативне вирішення спорів; психологічна підтримка громадян та вирішення проблем громади. Останній блок безпосередньо спрямовано на взаємодію з територіальними громадами за наступними напрямками [1]: консультації стосовно адміністративних послуг, що надають ЦНАП; допомога громадянам в спілкуванні з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо вирішення проблем громади; діалогові майданчики за участю представників поліції, суду, органів місцевого самоврядування, органів

виконавчої влади для спільного вирішення проблем громади; програми для соціалізації осіб, які відбули покарання, наркозалежних, проблемних підлітків та молоді; аналіз проблем громад, рекомендації до їх вирішення.

Крім того, в рамках другого із заявлених блоків – «Альтернативне вирішення спорів» – передбачається «підтримка діалогу на рівні громад з метою вирішення місцевих конфліктів та спорів». Зазначимо, що фахівці, які на практиці організують роботу в громадському центрі правосуддя, розрізняють вирішення проблем громади та вирішення місцевих конфліктів та спорів на рівні громади. Окремий блок щодо вирішення проблем громади покликаний не просто унеможливити конфлікт, а вибудувати взаємодію територіальної громади з суб'єктами публічно-правових відносин в особі представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, поліції, суду тощо. В рамках цього ж блоку передбачено і аналітично-рекомендаційний напрям взаємодії з територіальною громадою, що підкреслює стратегічний характер такої взаємодії, яка забезпечується діяльністю громадських центрів правосуддя. Виходячи з того, що основна кількість проблем територіальних громад пов'язана з реальними або гіпотетичними конфліктами як на зовнішньому, так і на внутрішньому контурі їх життя, то рекомендації громадських центрів правосуддя набувають надзвичайно важливого значення.

Крім громадських центрів правосуддя суттєву допомогу у розвитку безконфліктного середовища у територіальних громадах покликані надати і громадські радники. Цей суспільний інститут, як і громадські центри правосуддя, розвивається сьогодні в Україні в рамках програми «Нове правосуддя», що реалізується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) [2]. Громадські радники – це особи, які не мають юридичної освіти, але пройшли спеціальне навчання, спрямоване на правову допомогу жителям місцевої громади у найбільш типових для них питаннях. Громадськими радниками можуть бути представники сервісних організацій, місцевої влади, студенти юридичних факультетів та загалом представники будь-якої професії, у яких є можливість навчатись та бажання допомагати у захисті прав та інтересів як громади в цілому, так і її окремих жителів [3]. Одним з важливих критеріїв відбору осіб для підготовки їх в якості громадських радників є проживання у невеличкій територіальній громаді, проблеми та конфлікти жителів якої буде в подальшому вирішувати даний радник. У процесі навчання громадських радників мирному вирішенню конфліктів приділяється значна увага, це один з напрямів підготовки поряд з такими напрямами як: фінансова та

комп'ютерна грамотність, безпека громад та протидія корупції. На думку фахівців-практиків, що займаються підготовкою громадських радників та проводять відповідні опитування, найчастіше громадським радника доведеться розв'язувати конфліктні ситуації довкола проблем спадкування, сімейних відносин, виплати аліментів, поділу майна, соціального захисту тощо. Координатор програми «Права людини та правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження» Ольга Гальченко зазначила, що до кінця 2019 року в Україні буде вже 150 громадських радників [3].

Діяльність громадських центрів правосуддя та громадських радників, які, безперечно, презентують нові підходи до формування правової свідомості та правової освіти громадян, набуває важливого значення і для розбудови територіальних громад, виступаючи дієвим механізмом протидії конфліктам.

Література:

1. Бабика Віталій. Перший громадський центр правосуддя на Харківщині офіційно відкрито // Громадська спілка «Мережа правового розвитку»: офіційний сайт. URL: <https://ldn.org.ua/event/pershuj-hromadskij-tsent-pravosuddya-na-harkivschyni-ofitsijno-vidkryto/> (дата звернення: 05.10.2019)

2. Розширення доступу до правосуддя та захист прав людини // Програма USAID «Нове правосуддя»: веб-сайт. URL: https://newjustice.org.ua/uk/program_areas/rozshirennya-mozhливosti-dostupu-do-pra/ (дата звернення: 05.10.2019)

3. Тренди в громадах: досвід громадських радників. Відкрита дискусія // УКРІНФОРМ: відкрита платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2738372-trendi-v-gromadah-dosvid-gromadskih-radnikov-vidkrita-diskusia.html> (дата звернення: 05.10.2019)

ПАНЕЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Бонюк Олексій Петрович,

*Координаційний центр з надання правової допомоги,
директор*

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

Україна, ратифікувавши у 2014 році Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підтвердила повагу до основних європейських принципів. Це свобода, демократія, шанування прав людини та основоположних свобод, верховенство права.

В Європейському Союзі одним із пріоритетів розвитку є доступ до правосуддя і максимально доступна та якісна правова допомога. «Надання юридичної допомоги – це не прояв милосердя, а обов'язок, що покладений на суспільство» (Резолюція (78) 8 «Про юридичну допомогу і консультування», прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 02 березня 1979 року).

Право на правову допомогу знайшло своє закріплення у нормах міжнародного законодавства: статті 11 Загальної декларації прав людини і громадянина, частині третій статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, підпункті «с» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, пункті 93 Мінімальних стандартних правил поведінки з в'язнями.

17 липня 1997 року Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) і визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

При реалізації державної гарантії з доступу до правосуддя, а також безпосередньо при здійсненні правосуддя потреба дотримання високих міжнародних стандартів захисту прав людини є аксіоматичною. Саме застосування національного законодавства через призму Конвенції, а також практики ЄСПЛ, може допомогти досягненню такої амбітної мети.

Для системи надання безоплатної правової допомоги, у тому числі як підстава для її впровадження та функціонування, досить вагомими є такі рішення ЄСПЛ: «Ейрі проти Ірландії» (1979); «Артіко проти Італії» (1980); «Кромбах проти Франції» (2001); «Нечипорук і Йонкало проти України» (2011) та інші.

Система надання безоплатної правової допомоги всіляко підтримує розвиток в Україні застосування конвенційного механізму та практики Європейського суду з прав людини. Розроблено низку тренінгових програм для адвокатів, юристів, в яких розкривається цей механізм, важливі аспекти застосування Європейської конвенції з прав людини у тлумаченні Суду, а законодавство України подається саме через призму міжнародних стандартів.

Для допомоги у збиранні, опрацюванні та поширенні таких практик заснована Українська школа правових знань з доступу до правосуддя. Школа функціонує з використанням експертних та технічних потужностей правових клубів PRAVOKATOR.

Взагалі питання забезпечення прав і свобод людини особливо актуальне в контексті тих реформ, що проводяться в Україні. Розвиток системи надання безоплатної правової допомоги є пріоритетом для Уряду. Зокрема, поставлено завдання суттєво підвищити обізнаність українців про право на безоплатну правову допомогу та підвищення її якості. Ще одним пріоритетом є розв'язання низки проблем, констатованих у рішеннях Європейського суду з прав людини у справах щодо України.

Бобрищева Ілона Русланівна,

начальник відділу “Кобеляцьке бюро правової допомоги”

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський вибір України задекларовано в нормативно-правових актах, де однією із засад зовнішньої політики визначається забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір. Однак, існує ряд факторів, що перешкоджають успішному проведенню євроінтеграційної політики в державі, а саме: відсутність ефективної координації між органами влади, базових документів та довгострокового планування в євроінтеграційній сфері; наявність деякого дублювання прийнятих нормативно-правових актів тощо.

Європейська інтеграція України знаходиться в центрі уваги вітчизняної юриспруденції з перших років незалежності. За даними експертів, для входження України в правове поле Європи необхідно прийняти нові або внести відповідні зміни майже в чотири тисячі законів та інших нормативно-правових актів. Це означає, що все законодавство України повинне бути модифіковане відповідно до міжнародних принципів і стандартів, наближене до права ЄС, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі та інших європейських організацій.

Отже, адаптацію законодавства України до законодавства ЄС слід розглядати як пріоритетну складову процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є одним з важливих напрямів української зовнішньої політики.

Етапами правової адаптації є: імплементація Угоди про партнерство та співробітництво; укладання галузевих угод; приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС; створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС [3].

Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначає, що сам процес адаптації передбачає зближення та поступове приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС [3; 6]. На думку фахівців, метою такого зближення є: забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають з Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, інших міжнародних договорів, що стосуються співробітництва України з ЄС; розвитку національного законодавства у напрямі його зближення із законодавством ЄС та забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів актів законодавства; створення правової бази для інтеграції України до ЄС [6; 3].

Науковці відзначають, що найбільш пріоритетними для України є ті сфери законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав-членів ЄС і які регулюють відносини, пов'язані з підприємницькою діяльністю, захистом конкуренції, банкрутством, захистом прав інтелектуальної власності, митним регулюванням, транспортом та зв'язком, стандартами і сертифікацією.

Оскільки, в умовах прагнення України до євроінтеграції, важливого значення набуває вивчення умов та критеріїв, якими повинна володіти держава для вступу в Європейський Союз. Гострим питанням, яке на сьогодні стоїть перед нашою державою є питання

адаптації норм національного законодавства до законодавства ЄС, і ці питання стосуються як нормативних, так і практичних аспектів.

Перш за все, адаптація вітчизняного законодавства має здійснюватися паралельно із проведенням правових реформ в Україні, оновленням законодавства відповідно до міжнародних стандартів та принципів. Також великою проблемою в рамках адаптації є недосконалість, незрозумілість, велика кількість колізій в нормативно-правових актах 60 України, що безумовно має негативний вплив як на здійснення реформ, так і на процес реалізації прав та виконання обов'язків суб'єктів правовідносин.

Ще однією суттєвою проблемою адаптації українського законодавства до законодавства ЄС є відсутність дієвих механізмів реалізації існуючих правових норм. Слід погодитись із думкою О. В. Прилипчук про те, що лише прийняття необхідних норм права не означає їх ефективне функціонування, адже для цього необхідне також встановлення належних механізмів реалізації, які наразі у більшості випадків відсутні [4]. Так, наприклад, в 2016 році в Україні було проведено судову реформу, внесені відповідні зміни до Конституції України та низки законів, що відповідає вимогам ЄС, проте велика кількість нововведень залишаються лише на папері, адже немає механізмів для їх реалізації та забезпечення.

На нашу думку, для ефективного здійснення адаптаційних процесів передусім необхідно переглянути та оновити законодавчі акти, що регулюють питання проведення адаптації, зокрема, Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» 2004 року та Розпорядження Кабміну «Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2013 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Адже від 2004 та 2013 років пройшло чимало часу, а тому необхідно оновити дане законодавство до вимог сучасності. Ще однією із проблем, яка притаманна Україні як пострадянській державі є наявність низки нормативно-правових актів з часів існування УРСР. Так, наприклад, серед кодифікованих актів слід виділити Кодекс законів про працю України 1971 року та Кодекс України про адміністративні правопорушення 1984 року, що наразі не відповідають умовам сучасності.

Необхідно звернути увагу на те, що держава має впроваджувати вимоги директив не тільки в теорії, адже якщо в подальшому не здійснюється робота і наступний контроль на практиці, або якщо національне законодавство не повною мірою відповідає вимогам ЄС –

це все більше віддаляє наближення України до Європейського Союзу. Слід також не лише сліпо адаптувати норми ЄС в національне законодавство, а й враховувати особливості вітчизняної правової системи, економічних та соціальних умов суспільства, адже, як показує практика, зміни у законодавства в реальному житті не завжди набувають своєї реалізації через відсутність належних механізмів та фінансового забезпечення.

Література:

1. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №29. – ст. 367.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 ;

3. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Навчальний посібник-хрестоматія. Ч. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3704> ;

4. Прилипчук О. В. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС // Державне будівництво. – 2015. – №1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2015-1/doc/4/02.pdf>

5. Прилипчук О. В. Реалізація адаптації законодавства України до законодавства ЄС: нормативно-правове та організаційне забезпечення // Теорія та практика державного управління. – 2016. – №3 (54). – с. 232–237.

6. Указ Президента України від 21.08.04 № 965/2004 «Питання організації виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/integratsiya-ukraini-does/normatyvna-baza/ukazy/53884.html>

Бражник Андрій Анатолійович,
*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук*

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ ПРИ ВИКОНАННІ
ДОРУЧЕННЯ НА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ
ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ
ОСОБИ, СТОСОВНО ЯКОЇ ОБРАНО
ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИГЛЯДІ
ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ**

Пропонуємо на прикладі окремого «кейсу» дослідити межі правового захисту при наданні безоплатної вторинної правової допомоги особі, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Громадянину Ю. 31.07.2019 р. у ході здійснення відносно нього досудового розслідування за ч. 3 ст.15 - ст. 185 КК України було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком на 60 діб. Після цього регіональним центром з надання безоплатної правової допомоги було видано доручення адвокату для надання безоплатної вторинної правової допомоги особі, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. На виконання доручення, останній прибув до відділення поліції, де провів конфіденційне побачення, прийняв участь у процесуальній дії – затриманні особи за ухвалою суду та узгодив правову позицію, визначившись із необхідністю оскарження прийнятого слідчим суддею рішення. Через пізній час (вказані дії тривали майже до восьмої години вечора), адвокатом було прийнято рішення про відтермінування на ранок наступного дня здійснення процесуальних дій, що спрямовані на ознайомлення з матеріалами провадження як етапу підготовки до складання апеляційної скарги.

Пізніше з'ясувалося, що того ж дня, одразу ж після того, як захисник залишив приміщення відділення поліції, слідчий здійснила процесуальні дії, якими завершується досудове розслідування, а вже наступного дня - 01.08.2019 р. (згідно даних ЄРСР) [1] прокурор звернувся з обвинувальним актом до суду.

В цей час захисник підготував та подав апеляційну скаргу, розгляд якої відбувся 12.08.2019 р. За результатами розгляду скаргу задоволено частково, однак вид запобіжного заходу не змінено [2].

На цьому моменті зупинимося і спробуємо визначитися, чи вичерпана правова допомога за цим дорученням і чи в повній мірі забезпечене стороною обвинувачення право особи на захист?

У ст. 49 КПК вказано, що окрім обов'язкових випадків участі та залучення захисника у кримінальне провадження, «захисник може бути залучений слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом в інших випадках, передбачених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги» [3]. Відповідно ж до ст. 13, 14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI в якості суб'єкта, якому надається правова допомога у вигляді захисту та складення документів процесуального характеру виступає особа, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [4].

Системний аналіз ст. 14 вказаного Закону дає можливість припустити, що зміст правової допомоги у ході реалізації адвокатом своїх повноважень при виконанні доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги особі, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою складає комплекс дій, які спрямовані на встановлення законності обрання та умов застосування тримання особи під вартою. За цієї логіки, дія доручення мала б вичерпуватися або моментом набрання ухвалою слідчого судді законної сили, або ж у разі її оскарження - моментом проголошення колегією апеляційного суду своєї ухвали. На «вузький фокус» правової допомоги у цьому випадку може вказувати наявність у наведеній вище статті окремої підстави для доручення захиснику здійснення безоплатної вторинної правової допомоги, яка визначена у п.7 ч.1 ст. 14 Закону як залучення захисника за призначенням вповноважених суб'єктів, у випадках передбачених КПК, це так званий «захист за призначенням», який передбачає можливість надання усіх видів правової допомоги, визначених у ст. 13 вказаного Закону.

Тепер же спробуємо визначитися з тим, чи доречно розглядати випадки виконання захисником доручення особі, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою як обмежену форму захисту в контексті норм КПК.

Аналіз КПК (ст.ст. 49,50,52,53) свідчить про те, що законодавець вбачає наявність лише двох форм залучення захисника за призначенням: 1) призначення «у провадження» (ст.49 КПК) та 2) призначення для здійснення окремої процесуальної дії (ст.53 КПК).

При цьому, у ч. 4 ст. 53 прямо зазначається, що «під час проведення окремої процесуальної дії захисник має ті ж самі права й обов'язки, що й захисник, який здійснює захист протягом кримінального провадження» [4]. Отже відмінність між вказаними формами діяльності залученого захисника умовно кажучи має виключно темпоральний характер. Участь залученого захисника відповідно до ст. 53 обмежується лише часом здійснення окремої процесуальної дії, у яку він залучений, а захисника в порядку ст. 49 КПК - часом здійснення всього кримінального провадження. Інших форм залучення захисника за призначенням у КПК не передбачено. З урахуванням усталеного у правовій науці підходу до ієрархії правових норм, відповідно до якої кодифіковані закони знаходяться на вищому щаблі від спеціальних законів, приписи яких, по суті, викладаються у розвиток перших, маємо зробити певні висновки. Ті з підстав залучення захисника за призначенням, які не передбачені КПК, але містяться у ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» жодних обмежень щодо обсягу повноважень захисника мати не можуть. Наявна у Законі окрема підстава надання безоплатної вторинної правової допомоги особі, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою існує у розвиток приписів, які містяться у ст. 49 КПК. Єдиною ж особливістю цієї підстави є те, що залучення захисника ставиться у залежність не від рішення відповідного суб'єкта (слідчого, прокурора, слідчого судді, суду), а пов'язане із певним фактом, що має юридичне значення – обранням особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Відтак можливо стверджувати, що у разі, коли у кримінальне провадження залучається захисник для надання безоплатної вторинної правової допомоги особі, стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, вчинення стороною обвинувачення будь-яких процесуальних дії поза межами оскарження тримання під вартою все одно вимагає обов'язкового залучення цього учасника кримінального провадження до участі у їх здійсненні.

Література:

1. Ухвала Київського районного суду м. Полтави від 02.08.2019 р., справа № 552/4370/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83417114> (дата звернення: 09.10.2019).

2. Ухвала Полтавського апеляційного суду від 12.08.2019 р., справа № 552/4025/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83748006> (дата звернення: 09.10.2019).

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Редакція від 04.11.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n781> (дата звернення: 09.10.2019).

4. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Редакція від 25.09.2019 р. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 09.10.2019).

Вареник Олена Олександрівна,

Заступник начальника відділу

«Семенівське бюро правової допомоги»

Кременчуцького місцевого центру з надання БВПД

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ІНШИХ КРАЇН

У багатьох країнах закон про юридичну допомогу описує безкоштовну правову допомогу як послуги, що надаються затриманим, підозрюваним, обвинуваченим і підсудним в рамках провадження у кримінальних справах, так і юридичну допомогу по іншим категоріям справ (Наприклад у Великобританії та Словенії). В окремих державах (Словенія) схеми юридичної допомоги у кримінальних справах та допомоги по іншим категоріям справ встановлюються окремими комплектами законодавчих актів.

Зарубіжний досвід надання БПД висвітлюється в публікаціях як українських, так і зарубіжних авторів [1; 2; 3;4].

Прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 дозволило і в Україні отримати інституційний механізм для реалізації закріпленого конституційного права кожного на правову допомогу (ст.59), що згідно з роз'ясненнями Конституційного Суду України вважається гарантованою державою можливістю будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин із державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі та формах, як вона того потребує [5].

Враховуючи те, що система 157 безоплатної правової допомоги в Україні існує невеликий проміжок часу, є необхідність у її подальшому удосконаленні. Для цього неоціненним є досвід інших країн, де аналогічні системи безоплатної правової допомоги працюють десятиріччями. Уваги заслуговує досвід Великобританії, де практикується й часткова безоплатна допомога для певного кола

малозабезпечених осіб. Тобто за наявності коштів у особи, яка звертається за правовою допомогою, за рішенням комісії з додаткових асигнувань міністерства соціального забезпечення або суду рішення про надання відповідної правової допомоги видається після сплати заявником визначеної суми. Враховуючи велику кількість звернень до місцевих центрів з НБВПД осіб, щодо надання БВПД із захисту неправомірних прав чи вимог, така норма може забезпечити певну відповідальність клієнта за його вимоги та кількісь судових позовів. Аналогічна норма існує і в законодавстві Чилі. В цій країні коли громадяни звертаються за безкоштовною правовою допомогою вони зобов'язані надати докази своєї малозабезпеченості, і в залежності від рівня доходу правова допомога надається або безкоштовно, або шляхом спів фінансування в розмірі 20%, 40%, 70% або 100%.

У Нідерландах діяльність приватних адвокатів доповнюється могутнім консультативним сектором, таким як: добровільні, так звані «юридичні магазини», Бюро юридичної допомоги і Центри юридичної допомоги. Бюро юридичної допомоги – надають першочергову правову допомогу, поради у справах соціального забезпечення, житла, зайнятості, імміграції й захисту прав споживачів; – направляють довірительів до приватних адвокатів; – забезпечуючи сертифікатами, що дають право на субсидійовану юридичну допомогу особам, які звернулися до приватних адвокатів. Такі Бюро фінансуються Міністерством юстиції Нідерландів і наймають випускників юридичних факультетів. У випадку автоматичного призначення адвоката, оплата його послуг провадиться судовими властями. Особи, які мають доход, що перевищує встановлений рівень, не мають права претендувати на фінансову підтримку держави й оплачують послуги за свій рахунок. Вони можуть скористатися інститутом страхування юридичної допомоги. Певні обмеження щодо надання безоплатної правової допомоги є і в законодавстві ПАР. Конституція ПАР гарантує безоплатну правову допомогу в цивільних справах для дітей віком до 18 років «якщо в іншому випадку відбудеться істотна несправедливість», та має загальну норму щодо права на суд та широкі засади процесуальної правоздатності. При цьому, на відміну від ситуації з затриманими, 158 заарештованими та обвинуваченими особами, Конституція не покладає на державу конкретних зобов'язань на надання правової допомоги сторонам в цивільному процесі. Законодавчо в ПАР визначено, що безоплатна правова допомога не надається в цивільних справах пов'язаних зі: справами про повернення заборгованості; управління майном; порушення контрактних зобов'язань; втручання в приватне життя; справами, в яких на думку

Ради клієнт не отримає суттєвого позитивного результату, будь-які справи в яких орієнтовні витрати на суд перевищують потенційні вигоди для клієнта; окрім того окремі умови застосовуються для надання безоплатної правової допомоги в трудових спорах, справах про повернення землі, щодо прав найманих працівників та отримання статусу біженця. За висновками незалежних міжнародних експертів система правової допомоги в Україні зробила важливі кроки у підвищенні обізнаності про право на правову допомогу. За висновками оцінювання, українське законодавство та підзаконні акти відповідають стандартам Європейської конвенції з прав людини щодо вибору адвоката. Також у Європі дедалі більшу увагу приділяють забезпеченню належної якості правової допомоги. В Україні для кримінального провадження наявна відповідна нормативна база. Проте рекомендовано посилити механізми контролю якості, зокрема, шляхом розширення норм, які закріплюють стандарти якості правової допомоги у цивільних та адміністративних справах. На сьогодні, на мій погляд, необхідно удосконалити чинне законодавство у сфері надання безоплатної правової допомоги в частині формулювання обов'язків суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу. Також розглянути концептуальну можливість спів фінансування, з урахуванням фінансового стану, клієнтами послуг з правової допомоги.

Література:

1. Вільчик Т.Б. Системи безоплатної правової допомоги у країнах Європейського Союзу / Т.Б.Вільчик // Право України. – 2015 - № 4. – с.416- 419.

2. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу : порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук / Т.Б.Вільчик // Національний юридичний університет ім.Я.Мудрого. - Харків. – 2015. – С.52.

3. Берладин О.Б. Про надання захисником безоплатної правової допомоги у кримінальному процесі України і Великобританії / О.Б.Берладин //Вісник Академії адвокатури України. – 2013. - №1. – С. 180-186.

4. МакКуойд-Мэйсон Д. Южноафриканские модели предоставления бесплатной юридической помощи в неуголовных делах / Д. МакКуойд-Мэйсон // Інформаційний дайджест Безоплатна права допомога в Україні. – 2013. - №8. – С.14-21. 160

5. Біггелар П., Хріптієвскі Н., Патерсон А., Банчук О., Токарев Г. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи / П. Біггелар, Н. Хріптієвскі, А.Патерсон, О. Банчук, Г. Токарев //

Ворона Петро Васильович,

*Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
доктор державного управління, доцент,
перший проректор віце-президент Академії парламентаризму,
депутат Полтавської обласної ради*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО-ООС

Довгий час бойові дії, що відбуваються на Сході країни називалися «антитерористичною операцією», а зараз Операція об'єднаних сил. І це має свої певні особливості при отриманні статусу учасника бойових дій (УБД) бійцями, котрі приймають у ній безпосередню участь. Адже проведення цих бойових дій регулюється Законом України (ЗУ) «Про боротьбу з тероризмом» [2], а порядок надання статусу УБД регулюється ЗУ «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту» [4]. До проведення АТО, а також декілька місяців після початку її проведення, взагалі не було жодного нормативно-правового документу, котрий регулював би питання надання статусу УБД особам, які беруть участь в проведенні АТО.

Згодом ЗУ «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту» було доповнено ст. 6. пунктом 19, де було визначено, що учасниками бойових дій вважаються: військовослужбовці та працівники ЗСУ, Нацгвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби; особи рядового, начальницького складу, військовослужбовці, працівники МВС, Управління держохорони, Держслужби спецзв'язку та захисту інформації, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО (ООС), перебуваючи безпосередньо в районах її проведення. До цієї категорії осіб відносяться також працівники підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в АТО-ООС [4]. Для визначення статусу УБД та подальшого отримання відповідних пільг, дуже важливе значення має, в якому саме статусі особа перебувала в зоні АТО, оскільки соціальний та правовий захист осіб, які брали участь в АТО регулюється різними законами.

У зв'язку із зростаючою соціальною напругою відносно воїнів-добровольців, які брали і беруть участь в АТО, нещодавно розроблено проект закону про внесення змін до ЗУ «Про статус ветеранів війни і

гарантій їх соціального захисту» [3]. Документом передбачається, що статус УБД можна буде надавати добровольцям і волонтерам, які брали участь у проведенні АТО. На сьогодні «добровольці», з числа яких були сформовані спеціальні підрозділи територіальної оборони, не мають чітко визначеного юридичного статусу, у зв'язку з чим вказані особи залишаються незахищеними (чинним законодавством непередбачено визнання зазначеної категорії осіб УБД, а відтак вони позбавлені відповідних пільг і виплат у разі поранення чи загибелі). У проєкті ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» запропоновано правову норму щодо визнання учасниками бойових дій осіб, які у складі добровольчих формувань територіальної оборони були залучені державними або громадськими організаціями або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України та брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО [3]. Проєктом передбачається доповнити ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», додавши до переліку учасників бойових дій осіб, які у складі добровольчих формувань територіальної оборони були залучені державними або громадськими організаціями або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України та брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в АТО, чи забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО з 14 квітня 2014 року до моменту включення таких добровольчих формувань до складу ЗСУ, МВС України, НГ України, а також надати членам їхніх сімей у разі втрати годувальника (загибелі, визнання безвісно відсутнім або який став інвалідом) статус членів сімей УБД. У проєкті також пропонується визначити статус осіб, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час забезпечення проведення АТО (волонтерської діяльності на території проведення АТО), перебуваючи безпосередньо в районах АТО [3].

Зазначимо, що ще 7 квітня 2015 року Верховна Рада України визнала добровольців та низку інших категорій УБД. Закон передбачає право на встановлення статусу УБД особам, які брали участь в АТО у складі добровольчих формувань територіальної оборони, що були створені державними чи громадськими організаціями і в подальшому були включені до складу ЗСУ, МВС України чи НГ України, але не

отримали правового визнання ті добровольці, які не влились до лав офіційних силових структур, сформованих державою.

Абсолютна більшість обласних рад упродовж 2015-2017 років визнали добровольців учасниками бойових дій та ухвалили звернутися з таким проханням до вищого керівництва держави. 29 вересня 2016 року Полтавська обласна рада теж ухвалила рішення визнати добровольцями осіб, з числа мешканців області, які перебували або перебувають у складі добровольчих формувань, які не ввійшли до складу ЗСУ, МВС, Нацгвардії тощо, але брали участь в АТО. Депутати обласної ради звернулися до Верховної Ради України щодо встановлення справедливості та визнання добровольців АТО учасниками бойових дій. Питання про визнання добровольців піднімалося у всіх обласних радах, не враховуючи окуповані території.

Всього протягом 2014-2015 років в Україні, у відповідь на агресію РФ, було створено понад 30 добровольчих батальйонів. Найбільш відомими з них стали «Донбас», «Азов», «Айдар», «Дніпро-1», Добровольчий український корпус «Правий сектор», «Крим», «Фенікс». У складі добровольчих формувань на захист України встали також іноземці: чеченці, грузини, білоруси, росіяни тощо. Вони відіграли особливо важливу роль в перші місяці АТО. Великих втрат добровольці зазнали під Іловайськом у серпні 2014 року. Добровольчі формування брали участь в усіх операціях активної фази бойових дій у першій половині 2014 року, в обороні Донецького аеропорту 2014-2015 років та в ході боїв під Дебальцевим взимку 2015 року [1]. Завдяки їм, фактично, було зупинено агресивний наступ сепаратизму за підтримки РФ на інші території України. Тому вирішення державою питання надання статусу УБД бійцям добровольчих формувань зніме соціально-політичну напругу в середовищу УБД та сприятиме становленню соціальної справедливості по відношенню до тих патріотів, які не очікуючи призову до ЗСУ, стали на захист України.

Література:

1. Ворона П. В. Феномен добровольчого руху в Україні, як реакція громадянського суспільства на загрозу безпеці держави з боку Російської Федерації / Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників АТО: збірник матеріалів круглого столу до Дня захисника України, Київ, 17 жовтня 2018 року Київ, ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 208 с.

2. Про боротьбу з тероризмом. Закон України 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.

3. Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Проект Закон України від <https://www.apteka.ua/article/331903>.

4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.

Дворовенко Максим Іванович,

*Полтавський місцевий центр з надання
безоплатної вторинної правової допомоги,
начальник відділу «Машівське бюро правової допомоги»*

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК

Основними вимогами та особливістю міжнародного законодавства яке ратифіковане Україною з метою забезпечення належного захисту прав жінок, потерпілих від насильства, а також осіб, потерпілих від домашнього насильства, зокрема Стамбульської Конвенції є те, що Конвенція розглядає насильство щодо жінок, як дискримінацію та порушення прав людини. Конвенція вперше дає визначення таких понять, як гендер, насильство щодо жінок, домашнє насильство. Важливою особливістю є те, що за Конвенцією держава зобов'язана забезпечити право потерпілих на безоплатну правову допомогу [1].

Ще одним важливим моментом Конвенції, на який необхідно звернути увагу, є норми, що стосуються оцінки ризиків та управління ризиками, оскільки це є новим для нашого законодавства. Зокрема, Конвенція вимагає: забезпечення того, щоб оцінка летального ризику, серйозності ситуації та ризику повторення насильства здійснювалася всіма відповідними органами для управління ризиком та, якщо необхідно, для забезпечення скоординованої безпеки та підтримки; забезпечення врахування того, що особи, що вчинили акти насильства, мають вогнепальну зброю або мають доступ до неї.

Ці норми є важливими для забезпечення належного ефективного захисту прав потерпілих, в тому числі й за зобов'язаннями держави за Європейською Конвенцією.

Процес ратифікації Стамбульської конвенції розпочався в Україні у 2016 році. 14.11.2016 у Верховній Раді України було зареєстровано проект закону «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи щодо протидії домашньому насильству та насильству щодо жінок». Також було утворено робочу групу по розробці нормативно-правових актів з

метою імплементації норм Стамбульської конвенції, а саме нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», внесення змін до Кримінального кодексу України, Цивільно - процесуального кодексу України, Сімейного кодексу України, а також Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про Національну поліцію України», Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Закону України «Про судовий збір» і т. ін.

На жаль, Верховна Рада України не прийняла закон про ратифікацію Конвенції, проте 06 грудня 2017 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Також 07 грудня 2017 року був прийнятий новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у зв'язку з чим втратив чинність Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який набув чинності 07 січня 2018 року.

Прийнятим Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» було внесено зміни у низку нормативно-правових актів [2]. Насамперед, варто зазначити, що було змінено статтю 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування».

Також Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено новою статтею «Направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі».

У Цивільно - процесуальному кодексу України, з'явилася глава 13 «Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису», яка передбачає порядок подання та розгляду заяв про винесення обмежувального припису.

Прийнятим законом були внесені значні зміни у Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», зокрема доповнено поняттям насильство за ознакою статі, визначено перелік суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, до яких відносяться і центри безоплатної правової допомоги [3].

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами // [Електронний ресурс]. -

Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680096e45>.

2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06 грудня 2017 року № 2227-VIII// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

Демченко Олена Миколаївна,

*директор Регіонального центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги у Сумській області,
кандидат педагогічних наук, магістр з державного управління*

НОВАТОРСТВО ТА ПРОАКТИВНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НА СУМЩИНІ

У грудні 2017 року Кабінетом Міністрів України було затверджено Стратегію інформування громадян про гарантовані їм Конституцією та законами України права на період до 2019 року [2]. Підбиваючи перші підсумки реалізації даної Стратегії на Сумщині, варто зазначити, що центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечили дотримання основних принципів, закладених у документі, а саме:

– відкритість і прозорість реалізації положень цієї Стратегії з метою максимального залучення до її реалізації та проведення моніторингу всіх зацікавлених сторін;

– гарантування рівності та недискримінації у забезпеченні права на набуття громадянами правових знань, в тому числі забезпечення їх конституційного права знати свої права і обов'язки;

– безперервність набуття та підвищення рівня правової обізнаності упродовж всього життя;

– практична спрямованість правової освіти, що передбачає набуття громадянами певних умінь і навичок у використанні правових норм;

– незалежність від політичних поглядів, громадських настроїв та релігійних переконань;

– послідовність і системність, що полягає у забезпеченні оптимальних умов для одержання кожним громадянином правових знань;

– конкретність та досяжність цілей за результатами реалізації цієї Стратегії [2].

Забезпечуючи виконання Стратегічних напрямів, система безоплатної правової допомоги Сумщини спрямувала вектор своєї діяльності на впровадження новаторських проєктів, що базуються на правових потребах та актуальних проблемах громадськості.

Так, правниками Сумського місцевого центру з надання БВПД розроблено та реалізовано такі проєкти як «Школа параюристів» (2015 р.), «Школа правової освіти» (2016 р.) та «Школа волонтерів» (2017 р.). Головне завдання, яке ставилося при створенні цих шкіл, – це поширення правових знань та підвищення рівня правової культури та правової свідомості громадян. Також центр є одним із п'яти центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги на території України, які сьогодні реалізують проєкт «Комплексна допомога у родинних та сімейних правовідносинах». Окрім цього, у Сумах втілюється ще одна ініціатива – сімейні радники.

Значні успіхи є й у правопросвітницькій роботі серед навчальних закладів області. Напрацювання Охтирського місцевого центру з надання БВПД у співпраці з Охтирським міським центром позашкільної освіти – Мала академія наук увійшли до фіналу конкурсу «Кращі практики молодіжної роботи в Україні 2018 року» [3]. Конкурс організовано Міністерством молоді та спорту спільно з програмою розвитку ООН в Україні, на який подано 173 практики майже з усіх областей. Сумщина увійшла в п'ятірку щодо кількості поданих проєктів, а правовий хаб «VIVATLEX» визнано однією з кращих практик» [3, С.46-49].

Успішні проєкти реалізуються і Шосткинським місцевим центром з надання БВПД на базі вищих професійних училищ, які мають на меті підвищити правову свідомість серед підлітків, запобігти вчиненню правопорушень та булінгу. Окрім цього, охоплені правовою допомогою різні вразливі категорії громадян на Сумщині. Так, потужну правову підтримку отримують особи з інвалідністю завдячуючи роботі фахівців Конотопського місцевого центру з надання БВПД, які до того ж мають успішний досвід захисту прав паліативних хворих.

Завдяки системі надання безоплатної правової допомоги на сьогодні реалізується конституційне право громадян на правовий захист, забезпечуються рівні можливості для кожного розв'язувати свої життєві проблеми у правовий спосіб, створюються реальні можливості для запобігання порушенням прав громадян та їх захисту [1]. Важливою у 2019 році для українців стала реалізація їхнього виборчого права у зв'язку з виборами Президента України. У Києві між Координаційним центром з надання правової допомоги та Всеукраїнською громадською організацією «Громадянська мережа «ОПОРА» відбулося підписання меморандуму про співпрацю, головною метою якого є спільне інформування громадян щодо виборчих прав. Налагоджена взаємодія між центрами з надання БВПД та регіональними представниками «ОПОРИ» (у тому числі й на Сумщині) сприяла проведенню різноманітних заходів для різних категорій виборців. Громадською омбудсменкою із захисту виборчих прав Громадянської мережі ОПОРА в Сумській області обрано Валентину Волік, яка до того є заступником директора Конотопського місцевого центру з надання БВПД. Це максимально сприяло консолідації зусиль системи безоплатної правової допомоги та Всеукраїнської громадської організації в частині реалізації важливих інформаційних кампаній.

Як підтвердження успішного соціального спрямування діяльності системи безоплатної правової допомоги на Сумщині стала перемога Регіонального центру з надання БВПД у Сумській області в престижній церемонії «Соціальний Оскар СумДУ». Це щорічна відзнака, започаткована з метою закріплення в м. Суми та області традицій соціального розвитку, підтримки й толерантності, соціальної відповідальності й вручається організаціям та установам, які упродовж року впроваджували інновації, що реально сприяли покращенню соціального клімату, підтримці вразливих категорій населення та мотивували до активної громадської діяльності. Переможці визначались у 4 номінаціях: «Громадські організації»; «Соціально-відповідальний бізнес»; «Представники органів влади та місцевого самоврядування»; «Засоби масової інформації». І саме Регіональний центр з надання БВПД у Сумській області отримав почесну нагороду у номінації «Соціальні інновації в сфері публічного управління».

Отже, діяльність центрів з надання БВПД Сумщини спрямована на реалізацію системного підходу до підвищення рівня правової культури як окремих громадян, так і територіальних громад в цілому, формування у населення поваги до права, національних правових цінностей, подолання правового нігілізму, визначення дієвого

механізму підвищення рівня правової поінформованості населення регіону, а також забезпечення рівного доступу громадян до правосуддя.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460- VI // Верховна Рада України: офіц. Веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
2. Про схвалення Стратегії інформування громадян про гарантовані їм Конституцією та законами України права на період до 2019 року [Електронний ресурс] : Розпорядження КМ України від 20 грудня 2017 р. № 1012-р.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1012-2017>.
3. Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні 2018 [Електронний ресурс]; Видано у рамках реалізації проекту ООН: <http://youth-worker.org.ua/downloads/best-practices-2018/> С.46-49.
4. Василенко О.М. Роль громадських організацій у процесі розбудови громадянського суспільства в Україні. Інвестиції: практика та досвід № 7/2010 с. 67-70.

Калініна Аліна Владиславівна,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
кандидат юридичних наук*

ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ФАКТОР МІНІМІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

1. Особливою категорією злочинців в Україні є іноземці та особи без громадянства. Не зважаючи на певну різницю у правовому статусі, виникає безліч ситуацій, за яких як громадяни інших держав (зокрема, нелегальні мігранти), так і апатриди стають фактично безправними особами. Адже навіть за умов правового українського суспільства відсутність відповідних документів, що посвідчують особу і оформлені належним чином, унеможливають низку життєво важливих для особи послуг: медичну допомогу, працевлаштування, соціальну допомогу та ін.

2. Частка іноземців та осіб без громадянства у кількості осіб, що вчинили злочини, за даними Генеральної прокуратури України, не перевищує 1 % [1]. Не значна, на перший погляд, кількість таких осіб

(щорічно майже 2 000), не відбиває реальну картину злочинності іноземців та осіб без громадянства через процеси її латентизації.

3. Злочинець-іноземець або злочинець-апатрид – складна особа із власними потребами. Специфіка їх статусу зачасти визначає і характер злочинів, що ними вчиняються (зазвичай, це корисливі злочини, підроблення документів, незаконне переправлення осіб через державний кордон та злочини насильницького характеру).

Зважаючи увагу на те, що іноземці та особи без громадянства, що вчиняють злочини, могли уникнути вчинення кримінально-караного діяння, звернувшись своєчасно за доступною правовою допомогою до фахівців, які б допомогли їм в оформленні документів, розтлумачили основні права та способи їх реалізації правомірним шляхом, спрямували до відповідних державних чи правоохоронних органів із метою вирішення життєвих проблем, що в них виникли та ін., доступність отримання такими особами вказаних послуг є особливо актуальною. Адже в такому ж становищі опиняються й громадяни інших держав і апатриди, що стали жертвами від злочинних посягань інших осіб.

Правова допомога є, по суті, складовою частиною інформаційного забезпечення особи. Для мігрантів інформаційне забезпечення особливо важливе, оскільки будь-хто серед них не лише змінює місце проживання, але й потрапляє з одного соціального середовища до іншого [2, с. 153]. Проблеми адаптації, житла, працевлаштування, забезпечення прав та свобод – найважливіша інформація, якої потребує мігрант [2, с. 153]. До цього ще слід додати базові знання державної мови або гарантію мовної підтримки з боку представницьких органів держави походження іноземця або особи без громадянства чи діаспори.

Надання безоплатної правової допомоги – перспективний напрям правової роботи в Україні. Важливою у цій царині є діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, працівники секретаріату якого періодично відвідують пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства (наприклад, [3]) – уразливих категорій осіб, які мають право на безоплатну правову допомогу відповідно до законодавства. Щодо осіб без громадянства, то тут необхідно вказати на важливу роль, яку відіграє для осіб без громадянства БФ «Право на захист» за підтримки міжнародних організацій, таких, як Рада Європи, Агентства ООН зі справ біженців та ін. [4].

На нашу думку, перспективним є створення окремих єдиних центрів з надання правової допомоги іноземцям та особам без

громадянства, що здійснювали б активну інформаційну та профілактичну роботу серед таких осіб.

Отже, своєчасне отримання необхідної правової допомоги – фундамент для формування правомірної поведінки особи, що утримує її від вчинення правопорушень, в тому числі й кримінальних.

Література:

1. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016-2018 рр. : стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113283&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 09.10.2019).

2. Негодченко В. О. Система інформаційного забезпечення міграційних процесів як фактор національної безпеки. Право і суспільство. 2013. № 4. С. 152–157.

3. Право на захист іноземцям та особам без громадянства. URL : <https://zhytomyr.legalaid.gov.ua/ua/press-center/news/veresen-2019/pravona-zakhyst-inozemtsiam-ta-osobam-bez-hromadianstva> (дата звернення: 09.10.2019).

4. Право на захист. URL : <http://r2p.org.ua> (дата звернення: 09.10.2019).

Козир Тамара Олесандрівна,

директор Охтирського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Забезпечення права на якісну кваліфіковану правову допомогу незалежно від матеріального добробуту громадянина є тим показником, за яким можна говорити про дієвість механізму захисту прав і свобод людини у правовій демократичній державі. Проблеми організації інституту безоплатної правової допомоги досліджувалися багатьма науковцями. Це, зокрема, О.Б.Берладин, Є.Ю.Бова, С.М.Бреус, Т.Б.Вільчик, О.М.Говоруха, І.Ю.Головацький, О.М.Дуфенюк, І.О.Козьяков, В.С.Личко, В.Т.Маляренко, Ю.В.Некlesa, В.О.Попелюшко, А.М.Титов, Ю.Т.Шрамко, О.Г.Яновська та ін. Враховуючи те, що система надання безоплатної правової допомоги в Україні була створена порівняно недавно і проходить сьогодні етапи стрімкого розвитку обговорення цієї теми є вкрай важливим та своєчасним.

Враховуючи нещодавні зміни законодавства України, в тому числі реалізацію судово-правової реформи, С.Бреус обґрунтовано говорить про обрання українським законодавцем концепції монополізації надання професійної правничої допомоги саме адвокатами. Оскільки послуги адвоката потребують значних матеріальних коштів, особливої ваги набуває механізм надання безоплатної вторинної правової допомоги, як механізм реалізації конституційного права громадян. При цьому слід враховувати що безоплатна правова допомога є безоплатною для людей і досить витратною для Державного Бюджету України. Тільки в 2019 році в Держаному Бюджеті України було передбачено 337,8 млн.грн. для оплати послуг адвокатів, що залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги населенню. Для порівняння в 2018 році ця цифра становила 127,8 млн.грн.

В контексті вищезазначеного важливо розробити механізм який би максимально спростив громадянам, що цього потребують, доступ до отримання БВПД та при цьому забезпечити мінімальний ризик зловживання таким правом і, відповідно, невинуватених витрат бюджетних коштів.

На мій погляд, окремої уваги потребує питання так званих «нульових» довідок. Розглянемо це питання детальніше. озглянемо це питанняДля підтвердження права на БВПД особі, яка перебуває під юрисдикцією України, якщо її середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, необхідно надати певний передік документів, що затверджено Наказом Координаційного центру №60 від 19.07.2019 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації надання безоплатної правової допомоги місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги". Цей перелік включає :

довідку про доходи за останні 6 місяців;

довідка про перебування на обліку в центрі зайнятості та проведені виплати – у разі звернення до місцевого центру осіб, зареєстрованих у встановленому порядку, як безробітні (за наявності);

довідка про подану декларацію про майновий стан і доходи (про сплату податку на доходи фізичних осіб та про відсутність податкових зобов'язань з такого податку), видана відповідним центром обслуговування платників Державної фіскальної служби – у разі звернення до місцевого центру, зокрема фізичних осіб – підприємців, самозайнятих осіб;

відомості з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків Державної фіскальної служби, зокрема щодо сум виплачених доходів та утриманих податків;

довідка про інформацію, що міститься в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема, щодо одержаного доходу та/або виду та розміру призначеної пенсії (довідка ОК5/ОК7, видана Управлінням Пенсійного фонду України) за останні 6 місяців.

Враховуючи реальну ситуацію в Україні, досить значна частка клієнтів місцевих центрів для підтвердження права на БВПД надає довідки про відсутність доходів. Тобто, формально їх середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, і відповідно вони мають право на БВПД. Але якщо ми говоримо про право на безоплатну вторинну правову допомогу як забезпечення конституційних гарантій права на безоплатну професійну правничу допомогу, яка безоплатно надається у випадках передбачених законом і має певні ознаки соціального захисту населення, то на мій погляд можна провести певну паралель цього права з нормативними документами щодо забезпеченням населенням субсидіями для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Порядок обрахування середньомісячного доходу громадян для таких цілей затверджено Постановою КМУ № 848 від 21.10.1995 р. «Про спрощення порядку надання населенню субсидій ...». У відповідності до вищезазначеної постанови житлова субсидія не призначається, якщо у складі домогосподарства або у складі сім'ї члена домогосподарства є особи, що досягли 18-річного віку і в цьому періоді за інформацією ДПС, Пенсійного фонду України, у них взагалі відсутні доходи. В окремих випадках середньомісячний дохід осіб, які не мають офіційного доходу обраховується у розмірі : двох розмірів прожиткового мінімуму, або трьох розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб станом на кінець періоду, за який враховуються доходи. Застосування аналогічної норми при визначенні права на БВПД, дозволить зменшити кількість випадків безпідставного та нерационального використання бюджетних коштів.

І ще один аспект практичного застосування Закону України «Про безоплатну правову допомогу» На сьогодні в ч.3 ст.14 вищезазначеного Закону передбачено, що суб'єкти права на БВПД мають право на отримання якої допомоги не більше шести разів протягом бюджетного року та не більше ніж за шістьма дорученнями/наказам про надання БВПД одночасно. Але разом з тим в ст.20 цього Закону передбачений вичерпний перелік підстав для відмови у наданні

БВПД, в якому відсутній пункт щодо відмови у наданні БВПД через перевищення кількості звернень. Тобто теоретично можлива ситуація, коли особа подає звернення про надання БВПД із повним пакетом документів до місцевого центру сьомий раз за бюджетний рік, і місцевий центр не має права не прийняти таке звернення та протягом десяти днів з дня його надходження прийняти рішення щодо надання чи відмову у наданні безоплатної вторинної правової допомоги. Але ні надати такій особі БВПД, ні відмовити їй у наданні БВПД місцевий центр не має законодавчих підстав. Тому, на мій погляд, доцільно внести зміни до статті 20 Закону додавши в частину 1 пункт 6 : « особа використала право на отримання такої допомоги шість разів протягом бюджетного року та / або за шістьма дорученнями/ наказами про надання БВПД одночасно».

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

2. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848 Редакція від 01.10.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-п>

3. Бреус С.М. Зміст права на гарантовану державою безоплатну професійну правничу допомогу та перспективи законодавчого врегулювання механізмів його реалізації / С.М.Бреус // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2017. - № 1. – С.19-23.

4. Козьяков І. Актуальні питання реалізації принципів надання безоплатної правової допомоги / І. Козьяков, О.Говоруха // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2018. – № 1(17). – С.107-116.

Корнійко Сергій Михайлович,

*Полтавський місцевий центр з надання
безоплатної вторинної правової допомоги,
начальник відділу «Зіньківське бюро правової допомоги»*

**НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО
ПРОВАЙДЕРА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ**

ДОПОМОГИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Згідно з частиною першою статті 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

Зараз в Україні активно реалізується реформа децентралізації. Станом на 10 вересня, в Україні налічується 951 об'єднаних територіальних громад, з яких 69 очікують рішення Центрвиборчкому про призначення перших місцевих виборів. 35 об'єднаних територіальних громад – з центрами у містах обласного значення. Вони приєднали до себе 78 довколишніх місцевих рад. В уже утворених територіальних громадах проживає більше 29 % всього населення України. Такі дані оновленого Моніторингу процесу децентралізації та реформування місцевого самоврядування, який оприлюднив Мінрегіон станом на 10 вересня 2019 року [3].

Система безоплатної правової допомоги також не залишатися на місці. Вона активно розвивається в цьому процесі, створює нові механізми, інструменти, залучає та використовує ресурси партнерів для забезпечення реалізації громадянами рівного доступу до правової інформації та правосуддя, дотримуючись принципів прозорості та незалежності.

Відбувається процес переорієнтації від моделі надання безоплатної правової допомоги індивідуально кожному клієнтові – до моделі посилення правової спроможності та правових можливостей громад та спільнот [1].

У статті електронного ресурсу «Українська Правда», координатор програмної ініціативи "Права людини і правосуддя" Міжнародного фонду "Відродження" Ольга Гальченко висловила про те, що багато громад не мають вільного доступу до юристів чи адвокатів. Це стосується віддалених гірських сіл, невеликих населених пунктів "вимираючих" сільських районів, малозабезпечених спільнот та меншин. У таких громадах просто немає професіоналів, здатних надати правову допомогу. Такі умови змушують людей шукати правову інформацію та допомогу деінде [2].

Найпоширенішими шляхом розв'язання правової проблем у громаді є особисте звернення до організації-провайдера правової допомоги. Проте, варто зазначити, що окрім системи надання БПД, державою покладена функція надання правової допомоги й на органи місцевого самоврядування. Статтею 9 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», визначений перелік суб'єктів надання

безоплатної правової допомоги, це органи виконавчої влади органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Розвиток системи безоплатної правової допомоги сьогодні включено до порядку денного у стратегічні плани розвитку України. Це Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, Національна стратегія у сфері прав людини на період до 2020 року, Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки, Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року.

Функціонування незалежного провайдера правової допомоги на рівні територіальних громад – є стратегічним завданням, наступним щаблем розвитку системи. Саме створення та налагодження такої мережі незалежних надавачів безоплатної правової допомоги, які б могли відповідати правовим потребам людей є вимогою продиктованою стрімким розвитком, реформування суспільства та держави Україна на шляху до Євроінтеграції.

На практиці в уже діючих об'єднаних територіальних громадах з метою створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації та безоплатної правової допомоги, формування у них поваги до права, визначення основних напрямів правоосвітньої діяльності успішно реалізується практика залучення ресурсів партнерів з метою виконання основних завдань системи БПД. Одним із механізмів створення та діяльності незалежного провайдера безоплатної правової допомоги на рівні територіальних громад, у правовому полі, є прийняття Програм надання безоплатної правової допомоги населенню новоутворених об'єднаних територіальних громад, які повністю фінансуються з місцевих бюджетів та є ефективним інструментом забезпечення реалізації Конституційного права громадян на безоплатну правову допомогу .

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу», 02.06.2011р.;

2. Гальченко О. В Україні з'являться параюристи: хто вони? // Українська Правда – 2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/11/9/7161092/>, вільний. - Загл. з екрану;

3. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10.09.2019 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/470/10.09.2019.pdf>.

Лахижжа Микола Іванович,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування;
Регіональний центр з надання безоплатної
вторинної правової допомоги в Полтавській області, радник

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КООРДИНАЦІЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Вибір теми доповіді викликаний в першу чергу суто практичними потребами, які, в свою чергу примушують звернути увагу й на теоретичні аспекти організації правової освіти населення.

Практика правової освіти населення та її теоретичне й нормативно-правове забезпечення вивчалася нами протягом тривалого часу (1998-2019 роки) на прикладі Полтавської обласної державної адміністрації (далі - ПОДА), системи Голодержслужби (Нацдержслужби) України, системи безоплатної правової допомоги (далі – БПД) та аналізу досліджень українських і зарубіжних вчених.

Ключові слова: посткомуністична трансформація, правова культура, правосвідомість, правова освіта, МКМР, система БПД, координація

1. В Україні продовжується посткомуністична трансформація, що передбачає становлення громадянського суспільства, модернізацію публічної адміністрації, захист прав громадян та їх широке залучення до публічного управління. Суттєвими для правової культури посткомуністичного суспільства є знання громадянами своїх прав та механізмів їх захисту, розуміння нової філософії держави, як надавача послуг, відхід від патерналістських уявлень про неї й усвідомлення власної значної ролі у захисті своїх прав та свобод.

2. Правова культура - це система правових цінностей, що формуються в ході розвитку суспільства і відображають у правовій

формі стан свободи особи, рівень її правових знань, вмій і навичок, які проявляються у правовірній діяльності та поведінці.

До об'єктивних чинників, які істотно впливають на рівень правової свідомості та правової культури відносять: цивілізаційний і культурний рівні розвитку конкретного суспільства, його політико-правова система; укоріненість серед населення правових, етичних та релігійних норм; існуючі в суспільстві правовідносини, правові традиції; правовий менталітет населення тощо [1, с. 381]. Тому процес формування правової культури в посткомуністичних державах має відбуватися шляхом становлення ринкової економіки, громадянського суспільства, модернізації публічного управління, створення умов для правового виховання та правової освіти тощо.

3. Правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на набуття громадянами правових знань, навичок та вмій, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини. З теоретичної точки зору важливим є осмислення нормативно-правового, організаційного, інформаційного та методичного механізмів цього процесу.

4. Проблематика захисту прав громадян набуває все більшого значення, що підтверджується увагою до неї як офіційних міжнародних організацій, так і державних інституцій та науковців.

5. Аналіз нормативно-правової бази правової освіти в Україні свідчить про наявність кількох етапів, пов'язаних з прийняттям і реалізацією державних програм правової освіти (1995 та 2001 роки) та зі створенням інституцій, відповідальних за координацію правоосвітньої діяльності (Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.1995 р. №366 «Про затвердження положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення», Указ Президента України від 18.10.2001 р. №992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення») тощо

6. У період 1995-2013 років правоосвітня діяльність координувалася Всеукраїнською міжвідомчою координаційно-методичною радою (ВМКМР) з правової освіти населення та відповідними обласними, районними і міськими МКМР. Значну організаційну та методичну роль відігравали обласні та районні структури Міністерства юстиції України. Проте, у наступні роки ВМКМР фактично припинила функціонування, районні структури Мінюсту було ліквідовано. Продовжували діяти обласні та районні програми правової допомоги та МКМР, але їх функціонування було спорадичним і залежало від активності та бачення ситуації місцевих

органів влади. Водночас значно звужено правопросвітницьку діяльність у навчальних закладах.

7. Починаючи з 2014 року Мінюстом велися пошуки оптимальних варіантів інституційного забезпечення зростання правової культури суспільства (реалізація загальнонаціонального проекту «Я МАЮ ПРАВО!», проведення Всеукраїнського тижня права тощо). Важливим стало визначення правопросвітництва як статутного завдання системи системи безоплатної правової допомоги [2]. Посилилася участь у правопросвітництві недержавних інституцій, часто з використанням зарубіжних грантових коштів.

Водночас мало уваги приділялося координації роботи та її стимулюванню на регіональному та місцевому рівнях, що є важливою проблемою сьогодення.

8. Слід відзначити суттєве розширення правового поля забезпечення прав людини (Національна стратегія у сфері прав людини [2], Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки [3] та інші), що на нашу думку, розпилило зусилля організаторів їх виконання. Крім того, відсутнє цільове виділення коштів для реалізації державних програм.

9. Полтавська область має значні напрацювання у організаційному та методичному забезпеченні правоосвітньої діяльності. Значну роль у цьому процесі відіграє відродження діяльності МКМР.

Спільними зусиллями Регіонального центру з надання БПД в Полтавській області та Територіального управління юстиції за активного сприяння облдержадміністрації та обласної ради вдалося прийняти нову Програму правової освіти населення області на 2016-2020 роки, забезпечити її фінансування та координаційну діяльність МКМР. Значно активізувалася робота районних МКМР. Працівники місцевих центрів та бюро правової допомоги стали ініціаторами розгляду на засіданнях МКМР низки питань, за результатами яких прийнято відповідні рекомендації. За 1 півріччя 2019 року проведено 48 засідань рад та розглянуто 147 питань.

10. Як показує практика, організація роботи з правової освіти населення вимагає відповідної модернізації з урахуванням нового етапу розвитку суспільства, зокрема, потребує актуалізації Положення про ВМКМР від 29.05.1995 р. №366. Враховуючи те, що проводиться реформа децентралізації, управління юстиції у районах та містах ліквідовані, створені ОТГ та система БПД тощо, необхідно внести відповідні зміни до норм чинного законодавства, зокрема:

- передбачити повноваження щодо правопросвітництва та відповідні завдання, що стосуються діяльності системи безоплатної

вторинної правової допомоги в Національній програмі правової освіти населення та в Положенні про Всеукраїнську МКМР з правової освіти населення;

- посилити роль фахівців системи БПД шляхом включення їх до складу Всеукраїнської, обласних, районних та міських рад у якості заступників голів ради;

- виробити єдині підходи у роботі МКМР, шляхом розроблення відповідних методичних матеріалів, що стосуватимуться організацій засідання МКМР, ведення діловодства, проведення спільних комунікативних заходів, спрямованих на посилення правової освіти у регіонах. Дані повноваження є прерогативою Всеукраїнської МКМР з правової освіти населення.

Вищезазначені зміни, зокрема, включення до складу МКМР фахівців системи БПД, сприятимуть активізації, оптимізації та підвищенню ефективності діяльності обласних та місцевих МКМР з правової освіти населення.

Внесені до законодавства зміни, в свою чергу, дозволять здійснювати правову освіту в регіонах на якісно новому рівні та з урахування потреб громад.

Література:

1.Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2013. – 440 с

2. Про затвердження Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Наказ Міністерства юстиції України від 02.07.2012 № 967/5// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-12>

3.Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини. Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015// Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#n15

4.Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Указ Президента України від // Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>

Левченко Юлія Вікторівна,
*Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
студентка IV курсу*

РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У СИСТЕМІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Захист прав людини шляхом забезпечення рівного доступу до правової допомоги є одним з основних напрямів державної політики України. Запровадження міжнародних стандартів у питаннях гарантій реалізації вказаного права, зумовило потребу у створенні ефективної системи надання безоплатної правової допомоги. Незважаючи на активну діяльність спеціально створених центрів з надання такої допомоги пропонуємо розглянути також інші альтернативи таких можливостей для громадян – юридичні клініки та навчально-практичні лабораторії.

У Загальній декларації прав людини визначено, що правова допомога – основне право людини і необхідний елемент справедливої, гуманної та ефективної системи правосуддя, яка заснована на верховенстві права. Це є основою для реалізації інших прав, включаючи право на справедливий суд, і важливою гарантією забезпечення фундаментальної справедливості та суспільної довіри до процесу судочинства [5]. Стаття 59 Конституції України проголошує: «Кожен має право на правову допомогу. У передбачених законом випадках ця допомога надається безоплатно» [1]. Дане положення є конституційним декларуванням створення в державі умов, за яких кожен міг би задовольнити своє право в отриманні необхідної правової допомоги в будь-якому місці та у будь-який час. Це означає, що така допомога за Основним Законом має бути доступною, нічим не обмеженою й реальною. Доступність правової допомоги гарантується наявністю системи юридичних установ, здатної забезпечити населення держави доступною, всебічною та якісною юридичною допомогою. Важливим кроком у розвитку ефективної системи надання безоплатної правової допомоги стало прийняття у 2011 році Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Відповідно до положень статті 1 Закону безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [4]. Альтернативою центрів надання безоплатної правової

допомоги є діяльність юридичних клінік як структурних підрозділів закладів вищої освіти, можливість створення яких визначена Законом України «Про вищу освіту» [6]. Юридичні клініки максимально наближені до населення, в яких студенти юридичних навчальних закладів України під контролем викладачів-кураторів надають правову допомогу різним верствам населення, набуваючи при цьому практичних навичок для подальшої діяльності за фахом.

Одним із прототипів юридичних клінік є можливість надати аналогічні послуги у форматі навчально-практичної лабораторії. Прикладом такої можна бути Навчально-практична лабораторія «Юридична клініка «Lex Quorum» Полтавського юридичного коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. До правових послуг, що надається такою лабораторією належать кваліфіковані юридичні консультації з питань трудового, цивільного, сімейного, адміністративного права та виконавчого провадження. Основними «клієнтами» юридичних клінік є малозабезпечені громадяни, яких часто називають соціально вразливими, зокрема: пенсіонери; безробітні; люди, які працюють, але отримують мінімальну чи близьку до мінімальної заробітну плату; студенти; діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; одинокі матері, батьки; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; інші особи, в яких немає достатньо коштів на оплату гонорару адвокату тощо. Юридичні клініки хоча і не згадуються в Законі України «Про безоплатну правову допомогу», але за специфікою та змістом діяльності відносяться до спеціалізованих установ, які надають безоплатну первинну правову допомогу. На думку Н. С. Дубчак, для малозабезпечених громадян юридичні клініки, є єдиним місцем, де можна отримати правову допомогу без «шкоди» для гаманця, а «ціна» цієї допомоги може бути на вагу золота, адже, хоч юридичні клініки і не надають допомогу в кримінальному процесі, та чи інша порада, правова послуга може мати вирішальне значення у житті людини [5, с.11].

Отже, створення системи надання безоплатної правової допомоги в Україні є основою для розширення доступу до правосуддя та ефективної реалізації громадяни своїх прав. Як інститут забезпечення права на безоплатну правову допомогу в Україні функціонують юридичні клініки та навчально-практичні лабораторії. Мета таких об'єднань студентства та викладацького колективу: правозахисна (надання юридичної допомоги та консультацій), правоосвітницька (правова освіта населення), навчально-формуюча (створення умов для фахової практики студентів, набуття ними навичок практичної роботи,

а також формування у них високої громадянської позиції та соціальної відповідальності).

Література:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. / Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року / Офіційний вісник України. 2008. № 93.
3. Резолюція (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. Збірник договорів Ради Європи (за ред. А. Гутнікова). СПб: Парус, 2006. 254 с.
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI / Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.
5. Дубчак, Наталія Сергіївна. Юридичні клініки в системі захисту прав і свобод людини та громадянина : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н. С. Дубчак ; наук. кер. Б. І. Андрусичин ; М-во освіти і науки України, Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 20 с.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014р. № 1556-VII / Відомості Верховної Ради України. 2011. № 37-38. Ст. 2004.

Николаїшин Богдан Никифорович,

*Дрогобицька міська рада Львівської області,
кандидат наук з державного управління*

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ухвалення Закону України “Про добровільне об’єднання територіальних громад” (5 лютого 2015 р.) [1] та затвердження Методики формування спроможних територіальних громад (8 квітня 2015 р.) стало початковим моментом на шляху формування спроможних громад. Закон надав об’єднаним територіальним громадам (ОТГ) такі самі повноваження, як у міст обласного значення; унормував прямі міжбюджетні відносини ОТГ із Державним бюджетом; передбачив фінансову підтримку ОТГ тощо. Розширення повноважень органів місцевого самоврядування спроможних громад, а також фінансове заохочення процесів добровільного об’єднання громад створило нормативно-правове підґрунтя для стрімкої динаміки

формування ОТГ. Додатковим стимулом для нарощування темпів формування спроможних громад стало нормативно-правове забезпечення добровільного приєднання територіальних громад до вже сформованих ОТГ. Це стало можливим завдяки Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо добровільного приєднання територіальних громад» (підписаного Президентом 17 березня 2017 р.). Закон дозволяє за спрощеною процедурою приєднуватися до ОТГ тим громадам, які мають відповідну спільну межу і за перспективним планом формування територій громад області належать до цього об'єднання. Відповідно до Закону, голову ОТГ, до якої приєднується сусідня громада, не переобирають, а вибори депутатів ради ОТГ проводяться лише на приєднаній території. Водночас приєднана громада стає старостинським округом у відповідній ОТГ, а голова приєднаної громади стає старостою і входить до виконавчого комітету ОТГ (за посадою). 3 квітня 2018 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення». Цей закон надав спрощену можливість для об'єднання відповідних громад за принципом приєднання територій, що не потребує необхідності проведення перевиборів відповідного міського голови та відповідної міської ради, але передбачає обов'язкове включення голови приєднаної громади до виконавчого комітету міської ради відповідного міста обласного значення. Ухвалення цього Закону надало відчутний імпульс процесу формування ОТГ. Разом з тим, проблемною позицією цього закону є те, що він юридично позбавляє міські територіальні громади, які межують з містами обласного значення, можливості такого приєднання. Саме формат приєднання громад до міст обласного значення відносять до ключових рушіїв добровільного об'єднання громад на новому етапі реформи децентралізації.

Старт нового етапу реформи децентралізації відображено у Плані заходів Уряду з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019-2021 рр., що було ухвалено 23 січня 2019 р.[3] Ключовим завданням цього етапу є затвердження нової територіальної основи для діяльності органів влади на рівні громад шляхом фіналізації процесу добровільного об'єднання громад. Суспільний запит на подальше підвищення спроможності громад та політична воля до проведення

місцевих виборів 2020 року на новій територіальній основі актуалізують потребу завершити процес формування об'єднаних громад за допомогою додаткових нормативно-правових стимулів. Йдеться про прискорення затвердження перспективних планів ОТГ усіх областей із 100% покриттям територій; максимальне сприяння добровільному об'єднанню/приєднанню громад, особливо до міст обласного значення; затвердження території громад усіх областей, тобто завершення створення адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Це означає, що впродовж 2019 р. процес об'єднання територіальних громад залишається добровільним, тоді як невиключена можливість застосування адміністративного способу затвердження території громад усіх областей у 2020 р. [4]

Відзначивши прогрес формування спроможних територіальних громад та секторальної децентралізації, слід сформулювати також певні проблеми, що виникають у процесі імплементації реформи та можуть стати на заваді досягненню її стратегічних цілей. Процес розгляду та ухвалення деяких ключових законопроектів щодо децентралізації влади залишається не виправдано повільним. Відтермінування ухвалення законодавства уповільнює темпи імплементації реформи децентралізації та може свідчити про брак політичної волі до впровадження її нового етапу. Без якісних змін у нормативно-правовому полі неможливо досягти кількісних зрушень у формуванні спроможних територіальних громад та побудові нового районного поділу. Натомість результативна законотворча діяльність парламенту нового скликання може призвести до вчасного ухвалення доленосних законодавчих змін. Однією з найбільших проблем правової сфери є зволікання із впровадженням змін до Конституції, необхідних для повноцінного втілення Концепції реформування місцевого самоврядування. Такі зміни, зокрема, мають передбачати зміну адміністративно-територіального устрою, надання органам місцевого самоврядування ширших повноважень, уточнення обов'язків державних адміністрацій (префектур). Відповідно до Концепції, об'єднані територіальні громади мають сформувати новий базовий рівень адмінтерустрою та надати підґрунтя для трансформації районного рівня влади. Нині невизначеність нової компетенції районів призводить до паралелізму адміністрацій, спротиву децентралізації, труднощів розподілу послуг між ОТГ та органами місцевого самоврядування, що продовжують підпорядковуватися району. Між тим, законопроект № 8051 «Про засади адміністративно-територіального устрою» не розглянуто з часу його реєстрації у Верховній Раді України у лютому 2018 р. Без його ухвалення громади

та місцеві еліти, представлені в органах державної влади та місцевого самоврядування, відчують брак передбачуваності реформи децентралізації та послідовності змін адміністративно-територіального устрою. Слабкою залишається координація дій між учасниками процесу децентралізації на рівні громад, регіонів, центральними і субнаціональними органами влади. Бракує правового підґрунтя розподілу функцій та відповідальності у секторах, які мають багаторівневе представлення, що в умовах секторальної децентралізації ускладнює їх оперативне управління та стратегічне планування та розвиток.

Станом на 10 вересня 2019 року Кабінетом міністрів України було затверджено перспективні плани формування територій громад 23 областей, тобто сформоване орієнтовне бачення спроможних громад у регіональному розрізі. Водночас, затверджені урядом перспективні плани поки охоплюють лише 87,6% території України. Процес формування ОТГ можна назвати динамічним: станом на 2015 р. в Україні було сформовано 159 ОТГ; станом на 2016 р. – 366; станом на 2017 р. – 665; а станом на вересень 2019 р. – вже 951 об'єднану громаду - з 1356 ОТГ, які включено до наявних перспективних планів, включно з 69 ОТГ, які станом на вересень 2019 р. очікували на рішення ЦВК щодо проведення своїх перших виборів та формалізації свого статусу об'єднаних територіальних громад. До 35 міст обласного значення приєдналося 78 навколишніх громад. Станом на вересень 2019 р. територія сформованих ОТГ складає більш ніж третину (38,5 %) загальної площі України. У таких громадах проживає понад 9,1 млн людей (що становить 25,7 % від загальної чисельності населення України). А загалом у спроможних громадах, якими є ОТГ та міста обласного значення, проживає 70,8 % населення держави [2].

У контексті завдань прискорення децентралізації зростає потреба у визначенні комплексу проблем, нагромаджених практикою децентралізації, що свідчать про її недостатню нормативну та інституційну урегульованість та впливають на перспективи створення нових ОТГ: незрозумілі межі управлінських свобод об'єднаних територіальних громад. Внаслідок невирішення питання з наглядом за діяльністю громад та рішеннями їх управлінських органів ці питання залишаються на розсуд самих громад. У разі ухвалення рішень, що не належать компетенції громади, або звужують права громадян, це створює прецедент щодо можливості і подальшого ухвалення таких рішень; відсутність ясних і чітких перспектив того, що відбудеться після 100 % об'єднання громад, які це змінить структуру управління та розподіл адміністративних важелів і ресурсів; відсутність розуміння

того, як об'єднані територіальні громади мають самовизначитися на території району та регіону, якою буде їх взаємодія з цими територіальними утвореннями; - слабка прив'язка системи реформування місцевого самоврядування до процесів, що відбуваються в цілому в країні, зокрема до секторальних реформ. Зміна місцевого самоврядування змушує змінюватися і систему секторального управління в державі – від зміни переліку даних, що підлягають статистичним спостереженням, до зміни механізмів реалізації управлінських рішень центральних органів виконавчої влади на місцях; неможливість чітко встановити, як впливає формування об'єднаних територіальних громад на якість життя людини, відсутні критерії оцінки впливу складових реформи децентралізації на формування життєвого середовища громадян.

Подальше успішне впровадження реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади, реформування територіальних громад як елементів базового рівня територіального управління має відбуватися у контексті системної реформи адміністративно-територіального устрою. Завершення процесу об'єднання територіальних громад, проведення чергових місцевих виборів у 2020 році має кореспондуватися з формуванням нової системи адміністративно-територіального устрою, реформуванням територіальної організації влади на субрегіональному (районному) рівні, синхронізацією цього процесу з впровадженням освітньої, медичної та інших секторальних реформ. Очевидно, що говорити про повноцінну децентралізацію без удосконалення нормативно-правового забезпечення реформи та внесення відповідних змін до Конституції України не доводиться.

Література:

1. Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

2. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування станом на 10 лютого 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/2019.pdf>

3. План заходів Уряду з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-novogo-etapu-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-na-20192021-roki>

4. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 80 с.

Оверчук Михайло Вікторович,

*Головне управління національної поліції в Київській області,
заступник начальника сектору, майор поліції.*

Теремцова Ніна Володимирівна,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права і держави
Orcid id: 0000-0001-6783-9781*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В умовах розбудови правової держави гостро постає питання проблеми прояву насильства в сім'ї над дітьми. В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено визначення даного поняття, домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. [2]

В науковій літературі насилля визначене як не окремий акт, а тривалий процес, при якому встановлюється специфічна система взаємин між насильником і жертвою насилля. Як правило, так трапляється, коли насильник і жертва члени однієї сім'ї, одного колективу (формального чи неформального).

Слід відзначити, що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» містить особливі акценти щодо дітей. Так, даний закон оперує поняттями «дитина-кривдник» – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі та «дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина)» – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства. Отже, позитивною новелою даного Закону є визнання на нормативно-правовому рівні дитини, яка стала свідком (очевидцем)

домашнього насильства, постраждалою від психологічного насильства дитиною. [2]

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб: 1) подружжя; 2) колишнє подружжя; 3) наречені; 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; 6) особи, які мають спільну дитину (дітей); 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти); 8) дід (баба) та онук (онука); 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка); 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); 11) рідні брати і сестри; 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя. [2]

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До форм жорстокого поводження з дитиною, зокрема домашнього насильства, відносяться: а) фізичне насильство; б) сексуальне насильство; в) психічне насильство; г) нехтування потребами людини.

Фізичне насильство – це навмисне нанесення фізичної шкоди дитині батьками або особами, що їх заміщають, яке може призвести до смерті дитини, а також серйозним (що потребують медичної допомоги) порушенням здоров'я (фізичного та/або психічного), або до відставання в розвитку. [4, с. 23 – 24].

Сексуальне насильство – залучення дитини з її згоди або без неї в сексуальні дії з дорослими для отримання останніми задоволення, або вигоди. Згода дитини на сексуальний контакт не дає підстав вважати його ненасильницьким, оскільки дитина не володіє свободою волі і не може передбачити всі негативні для себе наслідки. [4, с. 24 – 25]

Нехтування потребами дитини – відсутність з боку батьків або осіб, які їх замінюють, елементарної турботи про дитину, в результаті

чого порушується її емоційний стан і з'являється загроза її здоров'ю або розвитку.

Найчастіше діти, які зазнають жорстокого поводження, ні з ким не діляться своїми переживаннями. Але дорослий (вихователь, учитель, соціальний педагог, будь-яка людина з оточення дитини) за переліченими ознаками може припустити, що дитина піддається насильству.

У даний час не існує єдиної думки про першопричину домашнього насильства. Основні суперечки розгорнулися між послідовниками психологічних теорій і тими, хто вірить в соціальну причинність. Психологи виявили, що на збільшення кількості випадків насильства впливають розчарування, агресивність, невміння керувати інстинктами, алкоголізм і психопатія.

В роботі І. Алексеевої та І. Новосельського виділяються кілька основних підходів до пояснення причин насильства над дітьми: а) медико-психологічний або психіатричний підхід (розглядає жорстоке поводження з дитиною, виходячи з особистісних особливостей і сімейної історії батьків; б) соціологічний підхід включає роль соціально-економічних чинників, що впливають на насильство в сім'ї, а саме бідність, безробіття, незадоволеність собою і життям в цілому тощо; в) ситуаційний підхід полягає в особливостях поведінки дитини в мікросередовищі, невідповідність її очікуванням батьків, порушення стосунків у сім'ї тощо [6, с. 24].

Отже можна зробити висновок, що насильство над дітьми в сім'ї – це певні свідомі дії одного члена сім'ї, які несуть негативні наслідки. На сучасному етапі розвитку суспільства ця проблема є гострою, актуальною і потребує ефективних шляхів подолання. В Україні держава гарантує захист прав дітей забезпечуючи їх за допомогою нормативних документів. Тому подальшого дослідження потребують розробка новітніх прикладних соціально-психолого-педагогічних технологій допомоги дітям, які зазнали насильства в сім'ї.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1991 року (у редакції від 30 вересня 2018 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України. Документ 2229-VIII, чинний, поточна редакція — Прийняття від 07.12.2017. // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

3. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічний аспект проблем насильства / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна. – К. : Либідь, 2003. – 337 с.

4. Крылова Т., Струкова М. Работа социального педагога с семьей группы риска / Т. Крылова, М. Струкова // Социальная педагогика. – 2009. – № 4. – С. 23 – 29.

5. Энциклопедия социальной работы. В 3 т. Т 2.: Пер. с англ. – М. : Центр общечеловеческих ценностей, 1994. – 498 с.

6. Алексеева И.А., Новосельский И.Г. Жестокое обращение с ребенком. Причины. Последствия. Помощь /И.А.Алексеева, И. Г. Новосельский. – М. : Генезис, 2005. – 256 с.

Осташова Валерія Олександрівна,

*Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕОНТОЛОГІЧНІ НОРМИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ АДВОКАТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Важко увітати себе на ринку будь-якої професії, в тому числі юридичної, без маркетингових зусиль. В умовах інформаційного суспільства та проникнення Інтернету в усі сфери особистого та професійного життя людини, актуальним є позиціонування адвокатів та їх професійних об'єднань у соціальних мережах. Проблемним аспектом зазначених відносин є дотримання деонтологічних норм.

Кодексом правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського співтовариства визначено, що адвокат не повинен займатися саморекламою (§ 2.6) [1]. При цьому чинні в Україні Правила адвокатської етики (ст. 13) не забороняють рекламу, яка має відповідати чинному законодавству. Рекламні матеріали не можуть містити: оціночний характер відносно адвоката; критики адвокатами інших адвокатів; заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; вказівок, які можуть сформулювати уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, притаманними, в дійсності, адвокатурі як такій [2]. Використанню мережі Інтернет у професійному спілкуванні адвоката присвячено восьмий розділ згаданих Правил, де вказано на принципи, що мають стати основою комунікації у віртуальному просторі. Проте норми розділу не містять роз'яснень щодо можливості застосування форм самореклами.

Напевно, одним із найбільш спірних питань, коли справа стосується застосування маркетингових інструментів у адвокатській діяльності, є використання SEO (пошукова оптимізація сайту, що використовується з метою підняття позиції сайту в результатах

пошуку за певними запитами користувачів) та служб AdWords (система, яка дозволяє відображати спонсоровані посилання). Вищий Дисциплінарний Суд Польщі постановив, що адвокат не повинен притягуватися до дисциплінарної відповідальності за будь-яке використання реклами. 22 жовтня 2016 року стосовно використання AdWords було прийнято рішення про те, що можуть використовуватися рекламні оголошення, які не порушують публічне законодавство чи законодавство Європейського Союзу або не порушують норм етики та гідності професії. Як зазначає Вищий Дисциплінарний Суд, принципи етики – це не стільки набір готових правил, скільки перелік загальних принципів, яких слід дотримуватися. При винесенні судового рішення слід посилатися не тільки на етичний кодекс, але і на діючі правові норми. Абсолютна заборона на рекламу суперечить законодавству ЄС [3].

Наразі найпоширенішими комунікаційними каналами контент-маркетингу є сайти та соціальні мережі. І якщо розробка, підтримання та просування сайту можуть вимагати від адвоката багато часу, особливих умінь, а інколи й матеріальних вкладень, то ведення сторінки у соціальній мережі є більш доступним та менш затратним. Розміщений у соціальній мережі контент має за текстовим, візуальним оформленням відповідати етичним нормам. Отже, недопустимими будуть фрази «Найкращі юридичні послуги у Полтаві», «Дешевий адвокат, ефективні рішення». Розміщення адвокатом особистих «відвертих» фотографій, наприклад, у напівголому вигляді, у явно нетверезому стані тощо у соціальних мережах навряд зможе бути розцінено кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури як порушення етичних норм з подальшим накладенням стягнення. Проте такі дії адвоката не підвищать його іміджу в очах потенційних клієнтів та колег-адвокатів.

Відсутність врегулювання на нормативному рівні електронного піару для адвокатів не робить меншою присутність цієї спільноти юристів у соціальній мережі. При цьому адвокати, які орієнтуються більшою мірою на молодих людей як на клієнтів уже давно активно використовують цей ресурс. Facebook, Twitter, LinkedIn, Pinterest, Google Plus+, Tumblr, Flickr, MySpace, Telegram і навіть Instagram стають платформами, які не лише допомагають адвокатам досягти успіху в маркетингу, але й дозволяють шукачам адвокатських послуг знайти рішення своїх юридичних проблем.

Реалії є такими, що вибір послуг або продуктів у більшості сфер життя людини здійснюється з комп'ютера, планшета або смартфона. Оголошення орієнтовані на мобільні пристрої – це вираз реальності, до

якого потрібно адаптуватися усім, в тому числі адвокатам, які бажають процвітати на ринку. Вдале позиціонування адвоката у соціальних мережах, засноване на деонтологічних і маркетингових засадах, полегшує, пришвидшує та підвищує ефективність його роботи.

Література:

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343 (дата звернення: 07.10.2019).

2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року від 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf (дата звернення: 07.10.2019).

3. Reklama kancelarii a kodeks etyki. URL: <http://prawniczymarketing.pl/reklama-kancelarii-a-kodeks-etyki/> (дата звернення: 07.10.2019).

Плахотничий Дмитро Олексійович,

*Відділ «Карлівське бюро правової допомоги»
Полтавського місцевого центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги*

ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Домашнє насильство та насильство за ознакою статі є одним із проявів порушення прав людини та основною перешкодою до гендерної рівності.

З метою запобігання та протидії цьому негативному явищу Україна взяла на себе зобов'язання виконання низки міжнародних документів, зокрема, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок, Пекінської декларації, Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, стратегії гендерної рівності Ради Європи до 2022 року.

Приєднавшись у 2011 році до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), Україна підтвердила свої наміри дотримуватись норм міжнародного права при

здійсненні заходів для запобігання насильству стосовно жінок та дівчат, чоловіків та хлопців, громадян похилого віку.

Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок за результатами розгляду 8-ї періодичної доповіді України про реалізацію Конвенції ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок у 2017 році висловив стурбованість з приводу високої поширеності домашнього насильства, офіційні показники якого не відображають реальних масштабів цього явища, відсутністю статистичних даних з розбивкою за статтю, віком та відносин між постраждалою особою та злочинцем, а також обмеженою кількістю притулків для постраждалих від насильства, у тому числі для жінок і дівчат з інвалідністю.

Домашнє насильство є однією з найбільш гострих соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. У групі підвищеного ризику потрапляння у ситуацію насильства знаходяться особи з інвалідністю, похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки з сільської місцевості.

Не оминуло це проблемне питання і Карлівський район: так, згідно даних Карлівського ВП ГУНП в Полтавській області у 2019 році зареєстровано 3037 звернень громадян, з них по домашньому насильству – 54 звернення (1,62 %). За всіма зверненнями забезпечено виїзд поліції, у 49 випадках кривдників притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, в тому числі у 7 випадках було тимчасово вилучених дітей із сімей (спільно зі службою у справах дітей). Проведено 132 профілактичних бесід на тему «Запобігання та недопущення домашнього насильства».

Насильство негативно впливає як на фізичне, так і на психічне здоров'я постраждалих та може призвести до інвалідності чи летальних випадків, як внаслідок нанесення тяжких тілесних ушкоджень, не сумісних із життям, так і внаслідок суїцидів.

95% шлюбів, які розпадаються, розпадаються саме через домашнє насильство. Постраждалі від домашнього насильства, переважно жінки, не можуть належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, внаслідок чого зростає рівень соціального сирітства.

Збройний конфлікт в східних областях України підвищує ризики випадків домашнього насильства в сім'ях учасників бойових дій, постраждалих на посттравматичний синдром. Виникають загрози насильства щодо чоловіків, які здобули інвалідність через каліцтво під час бойових дій.

Метою в цьому напрямку є зниження поширеності домашнього насильства та насильства за ознакою статі, розбудова системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за

ознакою статі відповідно до міжнародних стандартів та Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству” в умовах децентралізації.

Досягнення мети передбачається шляхом:

забезпечення ефективної координації діяльності суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на національному та місцевому рівнях, включно з об’єднаними територіальними громадами;

надання постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі своєчасних, якісних усіх необхідних соціальних послуг шляхом затвердження стандартів надання соціальних послуг та визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;

забезпечення покарання винних у вчиненні домашнього насильства та насильства за ознакою статі та здійснення контролю за належністю розслідування фактів домашнього насильства;

забезпечення збору необхідних даних про домашнє насильство та насильство за ознакою статі та проведення досліджень щодо форм насильства, з якими стикаються діти та вразливі групи жінок і чоловіків (з інвалідністю, похилого віку, внутрішньо-переміщені, учасники бойових дій, молодь, маргіналізовані групи, бездомні, наркозалежні, постраждали від торгівлі людьми).

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680096e45>.

2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII// <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-IV>.

Прокопенко Леонід Львович,

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
НАДУ при Президентіві України,
доктор наук з державного управління, професор*

ДІЯЛЬНІСТЬ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу потребує не тільки уважного вивчення практики країн ЄС, але й попереднього вітчизняного досвіду, у тому числі малодослідженого досвіду діяльності земств з надання безоплатної правової допомоги. У цьому плані інтерес представляє досвід Катеринославського губернського земства. Катеринославське губернське і повітові земства з початку ХХ ст. почали активно займатися питаннями надання правової допомоги населенню. Стаття 2 Положення про губернські і повітові земські установи 1890 р. не відносила до повноважень земств надання юридичної допомоги населенню в судових і адміністративних справах, проте губернське і повітові земства намагалися в межах своїх можливостей зарадити справі. У 1904 р. губернські земські збори прийняли рішення, що юридична допомога населенню має здійснюватися двома основними шляхами, з одного боку, через улаштування бюро, юридичних консультацій тощо, яким земство надавало матеріальну підтримку. Зокрема, земство надавало допомогу у розмірі 300 крб. щорічно консультаційному бюро повірених при Катеринославському окружному суді, створеному для надання безоплатного захисту неповнолітнім і нужденним підсудним, а також надання порад і висновків у цивільних спорах [1, с.495; 2, с. 861-86; 3, с.6-7].

Другим шляхом надання юридичної допомоги населенню земство вважало викладання в народних школах необхідних елементарних понять про чинні закони. Це питання розглядалося на губернських земських зборах у 1904, 1905 і 1906 рр. З ініціативи Маріупольського повітового земства губернськими земськими зборами 1906 р. губернській управі було доручено утворити комісію з губернських гласних та спеціалістів для вироблення програми популярного підручника з правознавства для народних шкіл і книги для позашкільного читання [3, с.47-48].

У 1911 р. губернські земські збори знову повернулися до проблеми надання юридичної допомоги населенню. Була розглянута

пропозиція Новгородського повітового земства про доповнення статті 2 Положення про губернські і повітові земські установи, щоб до предметів відання земських установ було віднесено «опікування заходами для сприяння особам з місцевого населення, які його потребують, до отримання порад з їх приватних справ, що підлягають розгляду в судових і адміністративних місцях і до пошуку повірених для ведення цих справ». Земські збори звернулися до повітових земств губернії попередньо розглянути цю пропозицію. Практично всі повітові земства, крім Павлоградського, яке утрималося, визнали назрілу потребу в організації юридичної допомоги населенню, що, як було зазначено, нині знаходиться в цьому відношенні в повній безпорадності. Губернська управа та губернські земські збори у 1912 р. підтримали думку більшості повітових земств і порушили перед урядом клопотання про доповнення ст. 2 Положення про губернські і повітові земські установи і віднести до відання земств надання юридичної допомоги населенню в судових і адміністративних справах [4, с.23; 5, с.101-102].

Література:

1. Высочайше утвержденное Положение о губернских и уездных земских учреждениях от 12 июня 1890 г.// Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – СПб., 1893. – Т.10. – Отд. 1-е. – С.493-511.
2. Приложения к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания XXXIX очередной 1904 года сессии с 12-го по 21-е декабря включительно. – Екатеринослав, 1905. – 1792 с.
3. Приложения к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания XLI очередной 1906 года сессии (с 1 декабря по 13 декабря 1906 г.). – Екатеринослав, 1907. – 1606 с.
4. Постановления Екатеринославского губернского земского собрания 46-й очередной 1911 года сессии (с 7 по 21 декабря включительно). – Екатеринослав, 1912. – 329 с.
5. Приложения к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания 47-й очередной 1912 года сессии (с 7-го по 20-е декабря 1912 года). – Екатеринослав, 1913. – 2405 с.

Романенко Марина Олександрівна,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка,
магістрантка спеціальності 281
«Публічне управління та адміністрування»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Дослідження особливостей впровадження зарубіжного досвіду, зокрема європейського, стосовно надання публічних послуг на сьогодні має дуже актуальне значення для вітчизняної законодавчої бази. Так як Україна рухається в напрямку європейських країн та позиціонує себе як соціальна держава, то надання публічних послуг населенню повинно займати одне з найважливіших місць в вітчизняній науковій літературі на управлінні.

Вдосконалення системи публічних послуг, а точніше адміністративних послуг в Україні почало активно розвиватися з 2013 року з прийняттям Закону України «Про адміністративні послуги» [3], який визначив сутність адміністративних послуг, суб'єкти звернення та суб'єкти надання.

Перш за все необхідно вдосконалити термінологію та чітко визначити та закріпити на законодавчому рівні поняття «публічні послуги». зазначити, що спочатку поняття «public service» використовувалось у сенсі «суспільної користі», тобто поняття мало визначати вид послуг, які мають суспільно-корисне значення (поштові, залізничні послуги). Другий і основний зміст має інтерпретація цього поняття як «державної служби», тобто зміст, вкладений у це поняття, визначає публічну сферу, перш за все, як систему організацій, покликаних приймати рішення, спрямовані на задоволення суспільного блага. Ще одна інтерпретація цього поняття має на меті визначення публічності через індивідуальність потреб, тобто основною метою є не задоволення потреб суспільства в цілому, а задоволення індивідуальних потреб та інтересів окремих громадян [1]. А відтак, послугам наданий у цьому випадку персональний характер, а не загальнозначимий суспільний.

Також в європейських країнах задля покращення системи надання публічних послуг є реформуванням податкової системи цих країн, спрямоване на створення гідних умов для розвитку бізнесу в державі.

Дана тенденція в європейських країнах зачасти веде до формування безплатності певних послуг, які надаються податковими органами (наприклад, оформлення патенту), з урахуванням оплати податків [2].

Характерним для публічних послуг у зарубіжних країнах, можна визначити суб'єктний склад. В умовах сучасного розвитку країн світу, у більшості з них відбувається своєрідне розгалуження державної функції з надання публічних послуг: безпосереднє надання публічних послуг передається суб'єктам приватного права, а правове регулювання і контроль зберігається за державними органами. При цьому таке розгалуження функції з надання публічних послуг, як правило, охоплює все, що входить до компетенції публічної служби. Це діяльність, яка залежить від компетенції держави та знаходиться під її безпосереднім контролем.

Імплементация принципів та критеріїв оцінювання надання публічних послуг в зарубіжних країнах (США, Франції, Великобританії тощо), повинна передбачати урахування особливостей суспільних відносин, які склались в Україні, а також послідовність впровадження міжнародних норм та інститутів права, оскільки їх схожість, на перший погляд, може водночас мати суттєві відмінності у процесі їх впровадження, що призведе до негативного результату імплементации, а також до колізій в нормативно-правових актів України [4].

Література:

1. Syvertsen, T. The Many Uses of the «Public Service» Concept [Electronic resource] / T. Syvertsen. – URL: <http://nurmandi.staff.umy.ac.id/files/2012/02/theorypublicservice.pdf> (дата звернення: 07.10. 2019)
2. UK Corporate Tax Reform Update [Electronic resource]. – Available at: <http://www.cadwalader.com/resources/clientsfriends-memos/uk-corporate-tax-reform-update>
3. Про адміністративні послуги : Закону України від 06 вересня 2012 р. №5203-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> (дата звернення: 07.10. 2019).
4. Публичные услуги и право [Текст]: науч.-практ. пос. / ред. Ю. А. Тихомиров. – М.: Норма, 2007. – 416 с.

Тарасенко Наталія Григорівна,
*заступник начальника відділу «Хорольське бюро правової допомоги»
Лубенського місцевого центру надання безоплатної вторинної
правової допомоги*

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАХІД ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКАМИ СТАТІ

Обмежувальний припис стосовно кривдника - встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство або насильство за ознакою статі, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають право:

- 1) постраждала особа або її представник;
- 2) у разі вчинення домашнього насильства або насильства за ознакою статі стосовно дитини - батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітччм дитини, а також орган опіки та піклування;
- 3) у разі вчинення домашнього насильства або насильства за ознакою статі стосовно недієздатної особи - опікун, орган опіки та піклування.

При цьому, особа, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, відповідно до пункту 13 частини 1 статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI має право на всі види правових послуг, що охоплюється поняттям безоплатна вторинна правова допомога, а саме: захист, здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складення документів процесуального характеру.

Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, - за місцезнаходженням цього закладу.

Суд розглядає справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72 годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4) заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Разом з тим, обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців та може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням.

Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення повідомляє уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) заявника.

Крім тимчасового обмеження прав кривдника, постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього

насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

Тимошук Оксана Анатоліївна,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
аспірант юридичного факультету*

Теремцова Ніна Володимирівна,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права і держави
Orcid id: 0000-0001-6783-9781*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ЗАЛУЧЕННІ ПЕРЕКЛАДАЧА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Питання розвитку системи безоплатної правової допомоги є актуальним в умовах адаптації правової системи України до права Європейського Союзу. Залишається не дослідженим питання щодо значення участі перекладача для реалізації завдань і засад кримінального провадження України. Процесуальні особливості залучення перекладача до кримінального провадження, участь в провадженні слідчих дій, встановлення його компетентності в знанні тієї чи іншої мови, визначення критеріїв, коли учасники провадження «не володіють мовою судочинства» та деякі інші питання.

За словником юридичних термінів визначено, що перекладач, це – «у досудовому і судовому процесі особа, яка володіє мовами,

необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу» [2, с. 195].

В юридичній літературі визначено, що «перекладач – це суб’єкт кримінального провадження, який володіє мовою, якою провадиться судочинство, і мовою, якою володіє підозрюваний, обвинувачений, підсудний, і призначений особою, яка провадить дізнання, слідчим, прокурором, суддею (судом) для перекладу слідчих і судових дій, документів» [3, с. 128].

Особі, що призначена перекладачем у кримінальній справі, повинно бути роз’яснено її права та обов’язки. При цьому необхідно мати на увазі та попередити про це перекладача, що частину своїх прав та обов’язків він може реалізовувати й після закінчення слідства та судового розгляду. До числа таких прав, наприклад, можна віднести право одержувати винагороду за виконання своєї роботи, подавати скарги на дії (бездіяльність) слідчого щодо обмеження його прав. Якщо перекладач був попереджений про недопустимість розголошення даних досудового слідства (ст. 121 КПК України), то незважаючи на закінчення провадження по справі (будь з яких підстава), перекладач продовжує виконувати цей обов’язок. [1, ст.121]

Як визначити достатній чи недостатній рівень знань державної мови у особи, яка вимагає залучення перекладача? Адже не володіти державною мовою можуть не лише іноземці. А якщо мова йде про володіння, точніше – розуміння, специфічних юридичних термінів? Як визначитись в такому випадку? Вважаю, що в таких випадках слід порадити слідчим, прокурорам, суддям призначати мовну експертизу.

Висновок. У постанові про призначення особи перекладачем, має міститись наступне: найменування процесуального документа; день, місяць, рік прийняття рішення про призначення особи перекладачем; населений пункт, де складено постанову; найменування органу, прізвище, ініціали посадової особи (її звання, класний чин), яка прийняла рішення про призначення особи перекладачем; номер кримінальної справи, по якій приймається таке рішення; фактичні підстави призначення перекладача (підтверджується необхідність притягнення до участі у кримінальній справі особи, яка вільно володіє мовою, знання якої необхідне для перекладу); мотиви призначення перекладачем конкретної особи з вказівкою на вільне володіння мовою, знання якої необхідне для перекладу; посилання на необхідні статті КПК України; рішення про призначення особи перекладачем; прізвище, ім’я та по батькові, день, місяць та рік народження особи, що призначається перекладачем; номер кримінальної справи, по якій особа призначена перекладачем; та обставина, що особі, призначеній

перекладачем, прийняте рішення повинно бути об'явлене під розписку в даній постанові; підпис особи, яка винесла постанову; перелік прав та обов'язків перекладача; підпис перекладача; підпис особи, яка оголосила постанову. Після підпису особи, яка винесла постанову, слід вказати саме ту дату, коли перекладачеві роз'яснено права та обов'язки, що засвідчується підписом останнього. Виходячи з того, що до моменту винесення такої постанови перекладача в кримінальному провадженні по тій чи іншій справі не існує, то суть постанови полягає в призначенні особи, яка вільно володіє мовою, знання якої необхідне для перекладу, перекладачем. То ж, назва повинна бути наступною: «постанова про призначення особи перекладачем». Аналогічна назва та зміст постанови (ухвали), яка оголошується суддею (судом).

Тому, залучення наукових та практичних працівників до дослідження теоретичних та практичних питань щодо проблем адаптації правової системи України до права Європейського Союзу є надзвичайно актуальними. Мають відкриватися Центри громадської допомоги правосуддя, застосовуючи зарубіжний та вітчизняний досвід. Має бути розроблено механізм щодо впровадження та розвитку надання безкоштовної допомоги окремій категорії населення.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88). Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М.Шовковий, О. М. Лефтероватаін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. – 543 с.
3. Гловацький І.Ю. Діяльність адвоката-захисника у кримінальному процесі / І.Ю. Гловацький. - К.: Атіка, 2003. - 352 с.
4. Теремцова Н.В. Правові основи складання, розгляду і затвердження державного бюджету в Україні та Великій Британії: порівняльний аспект.//Бюлетень Міністерства юстиції України. Вип.№3 (77)- Київ, 2008. –С.130-139. –151с. Фахове видання.

Христич Інна Олександрівна,

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України,

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СТАТИСТИКИ – ОДИН ІЗ

НАПРЯМІВ АДАПТАЦІЇ ЇЇ ДО СВІТОВОЇ НАУКИ

Відповідно до стратегії євроінтеграції нашої держави, адаптація законодавства України до світової науки полягає в зближенні національного законодавства із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах ЄС, сприятиме поступовому зростанню рівня життя населення України.

Злочинність – це одне із центральних понять правової статистики, явище, яке притаманне суспільству в процесі його існування. Проблема кожної держави, щоб її величина не загрожувала розвитку суспільства. Подальший розвиток нашої країни неможливий без створення надійного механізму протидії злочинності, але ефективна протидія злочинності також неможлива без уявлення щодо її реальних обсягів. В останні роки у більшості розвинутих країн світу відбувається систематичний приріст зареєстрованих злочинів, хоча при цьому в них відбувається зменшення чисельності населення, в першу чергу за рахунок більш молодших вікових груп, які характеризуються підвищеною «криміногенністю».

Раніш діяча система реєстрації заяв громадян про вчинені злочини і практика у відмові порушення кримінальних справ відповідно до прийнятих заяв громадян істотно впливала на зменшення офіційної статистики щодо кількості зареєстрованих злочинів. Тому більшість вчених вважали, що введення в дію 20 листопада 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України істотно змінить цю негативну практику, яка склалася, в першу чергу, в органах МВС України. Тим паче, що питання зростання злочинності турбують громадян навіть в більшій мірі ніж інші умови соціально-економічного характеру. Але насправді введення цього Кримінального процесуального кодексу і практики ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань нічого істотно не змінило. Як забували реєструвати ти чи інші факти, які мають ознаки злочинів (кримінальних правопорушень), так і забувають, або після реєстрації закривають з реабілітуючи підстав.

Так, в 2018 р. було зареєстровано 915431 кримінальних правопорушень, а обліковано – 487133, в 2017 р. було зареєстровано 1050617 кримінальних правопорушень, а обліковано – 523911, в 2016 р. було зареєстровано 1124401 кримінальних правопорушень, а обліковано – 592604, в 2015 р. було зареєстровано 1093314

кримінальних правопорушень, а обліковано – 565182; в 2014 р. зареєстровано – 1137436, а обліковано – 529139; в 2013 р. зареєстровано 1553056, а обліковано – 563560. Інакше кажучи питома вага облікованих від загальної кількості зареєстрованих в 2018 р. склала 53,2 %, в 2017 р. склала 49,9 %, в 2016 р. склала 52,7 %, в 2015 р. склала 51,7 %; в 2014 р. – 46,5 %; в 2013 р. – 36,3 %. Таке незначне зростання питомої ваги облікованих серед зареєстрованих, в першу чергу, свідчить про те, що за цей період істотно скоротилося кількість зареєстрованих (в 2018 р. – на 41,1 % порівняно з 2013 р.) кримінальних правопорушень.

Зрозуміло, що не зважаючи на зміни законодавства, які мають на меті підвищення якості реєстраційної роботи в правоохоронних органах, ніяких істотних змін не відбувається. На практиці повсякденною є ситуація, коли працівники правоохоронних органів, нехтуючи приписами ч. 1 ст. 214 КПК України та не бажаючи виконувати свої службові обов'язки, не вносять відомості щодо вчинення кримінального правопорушення (злочину) за поданою заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а розглядають її у порядку, який встановлено Законом України «Про звернення громадян». Підтримуємо точку зору тих вчених, що не можна було органи прокуратури наділяти правом формування статистичних даних щодо стану злочинності в державі [1], про що багато разів писав і автор цих тез [2, с. 81; 3, с. 72].

Не зважаючи на введення Нового кримінального процесуального кодексу і ЄРДР практика невнесення даних про вчинені злочини залишилися. Тому єдину систему державної реєстрації кримінальних правопорушень (злочинів) можна проводити лише в Державній службі статистики, в центрі, який не буде підпорядкований правоохоронним і правозастосовним органам, який і буде щорічно друкувати статистичні збірники про стан злочинності в країні. При цьому вважаємо, що Державній службі статистики України необхідно щорічно проводити загальнодержавне вибіркове обстеження рівня латентної злочинності, що дасть змогу встановити реальний стан злочинності в Україні, як це систематично проводиться в більшості країн світу.

Зрозуміло, що це підвищить і якість розвитку правової статистики в Україні, як одного із пріоритетних напрямів розвитку і адаптації її до світової науки. Лише та наука, яка базується на реальних фактичних даних може розвиватися і про цьому зможе реально інтегрувати до світової науки.

Література:

1. Петер Г. Прокуратура та правоохоронні органи України в період злочинного режиму Януковича, і її перетворення сьогодні –

URL <http://www.3republic.org.ua/ua/ideas/13397> (Дата звернення 09.10.2019).

2. Данышин И.Н., Онищук З.М., Христич И.А. Об организации централизованной правовой статистики // Проблемы социалистической законности: респ. межвед. науч. сб./ отв. ред. В.Я. Таций. – Вып. 5 – Х.: Вищ. школа, 1980. – С. 77 – 82.

3. Христич І.О. Проблеми вдосконалення обліку злочинів // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – „Громадянське суспільство”. – 2006. – № 735. – 148 с. – с. 69 – 73.

Чернига Лідія Юрївна,
Проект «Громадські Радники»,
громадська радниця

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ «ГРОМАДСЬКІ РАДНИКИ В УКРАЇНІ» У СПІВПРАЦІ З СИСТЕМОЮ БПД

Ідея створення параюридичної спільноти в Україні обговорювалась в експертних колах з 2016 року і вже в 2017-у за ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» почалась робота над навчальною програмою для майбутніх громадських радників. До цієї роботи долучились провідні організації з посилення правових можливостей та розвитку доступу до правосуддя: Координаційний центр з безоплатної правової допомоги, Українська фундація правової допомоги, Мережа правового розвитку.

Важливою була залученість фахових експертів до створення цієї програми: практики з державної системи надання безоплатної правової допомоги, представники громадських організацій – провайдерів правової допомоги, правозахисних організацій, соціальні працівники, експерти в гендерних питаннях та протидії дискримінації, а також куратори юридичних клінік. Вони спільно і розробили унікальну навчальну програму, орієнтовану на окрему аудиторію – майбутніх громадських радників. На даний момент ця навчальна програма включена до програми Української Школи Практичних Знань з питань доступу до правосуддя.

Ініціатива розбудови спільноти Громадських Радників має також потужну інформаційну підтримку в рамках державної програми «Я маю право» за участі Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності.

Хто ж, власне, такі Громадські Радники та яка їх місія в Україні? В обласних центрах та великих містах рівень доступу до професійних

юристів досить високий, навчальні заклади щороку випускають нових спеціалістів правової сфери. Але водночас багато громад не мають вільного доступу до таких спеціалістів: відділені гірські села, невеликі населені пункти, вразливі та закриті спільноти, малозабезпечені громадяни. Традиційні провайдери правової допомоги не завжди враховують особливості роботи з вразливими соціальними групами, складними або малозабезпеченими клієнтами. Громадські Радники в таких випадках стоять найближче до людей, спілкуючись зрозумілою мовою, розуміючи труднощі та проблеми, що дозволяє бути активно задіяними в житті своїх громад, виконуючи свої функції безкоштовно. Отже, Громадські Радники – це перша точка доступу до правосуддя для жителів сіл та невеликих міст. Вони уважно вивчають наявну правову проблему та перенаправляють до компетентної інституції або надають правову інформацію, яка допоможе людині самостійно розв'язати проблему. Такі поради та консультації правового характеру можуть стосуватися як конкретної особи, так і усієї громади. Громадські Радники є справжніми рушіями суспільних змін, адже допомагаючи вирішувати проблеми в правовому полі, вони створюють навколо себе критичну масу правообізнаних громадян. Мережа таких радників – лідерів у своїх громадах, може стати важливим інструментом у подоланні правової ізоляції.

Найперша ланка співпраці Громадських Радників з професійною правовою сферою безперечно належить системі БПД. Перенаправлення громадян саме до таких спеціалістів, організація виїзних прийомів БПД у свої громади для консультацій є запорукою системного подолання «правового голоду» та якісного вирішення питань правового характеру, адже у своїх громадах радники мають змогу вивчати проблеми, так би мовити, з нуля, тим самим допомагаючи професійним юристам. Часто спеціалісти БПД радяться з нашими колегами по конкретних громадянах, особливо, якщо це уразливі категорії населення.

На сьогоднішній день Громадські Радники стоять на порозі якісних та кількісних змін, Число радників буде збільшуватись, команда росте. 30 вересня Міністерством юстиції зареєстровано ГО «Асоціація Громадських Радників України», що ставить собі за мету розвивати сталу, відкриту, самоорганізовану спільноту, яка відповідає за правові потреби людини та сприяє підвищенню спроможності громад вирішувати питання правовим шляхом. Саме за цими векторами –інституціоналізація, сталість і самоорганізація очікується подальший розвиток Громадських Радників, як єдиної команди.

Чернушенко Юрій Борисович,

*Регіональний представник Уповноваженого Верховної Ради України
з прав людини в Полтавській області*

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Красномовним показником цивілізованості будь-якого суспільства і держави є ступінь захищеності дітей та інших вразливих груп населення.

В Європі захист прав дитини є одним із пріоритетних напрямів міждержавного співробітництва. Україна активно розділяє такі прагнення: зокрема, під час головування України в Раді Європи (2011 р.) одним з трьох основних пріоритетів її діяльності було визнано захист прав дитини.

Рада Європи є єдиною європейською регіональною організацією, яка значну частину своєї діяльності спрямовує на підтримку, розвиток і захист прав дитини. Програмне співробітництво держав-членів Ради Європи у цьому напрямі доволі активне: одночасно діють програма «Будуємо Європу для дітей і разом з дітьми» та кілька кампаній, зокрема, «Захист дітей від сексуальної експлуатації та наруги сексуального характеру», «Правосуддя, орієнтоване на інтереси дітей» та ін. Механізми щодо реалізації цих проєктів діють у рамках договірної, інституційної та програмної співробітництва держав-членів Ради Європи. Особливості системи взаємопов'язаних правових та організаційних засобів щодо утворення та реалізації стандартів у сфері захисту дітей від насильства потребують наукового аналізу та осмислення, зокрема, у сенсі їх ефективної дії на рівні національних правових систем держав-членів Ради Європи. Для Української держави такі механізми розкривають додаткові можливості експертної, технічної та фінансової підтримки і співробітництва у сфері захисту дітей від насильства.

Одним з основних компонентів державної політики України у сфері захисту дитинства є удосконалення нормативно-правової бази, у тому числі, імплементація норм міжнародного права. Результатом цієї діяльності є те, що на сьогодні Україна є учасницею цілого ряду міжнародних документів у сфері забезпечення прав дитини. Свідченням наміру нашої держави забезпечувати захист прав дитини є, серед іншого, постійна робота заінтересованих органів влади з підготовки пропозицій про приєднання України до міжнародних договорів у сфері сімейного права.

Слід відзначити, що у 1959 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Декларацію прав дитини, в якій проголошені соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей.

20 листопада 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права дитини, яка вважається світовою конституцією для дітей.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини 27 лютого 1991 року, тим самим взяла на себе великі зобов'язання в царині забезпечення прав людини.

Важливе значення має ратифікація низки міжнародних договорів у сфері сімейного права, розроблених в рамках Ради Європи і Гаазької конференції з міжнародного приватного права, що дозволяють вирішувати практичні питання, які стосуються здійснення прав дітей, регулюють відносини батьків і дітей, як матеріальні, так і особисті. Деякі з цих договорів були підписані Україною ще в 2002 – 2003 роках.

Так, у 2006 році було ратифіковано: Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980р.; Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, 1996р.; Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей, 1996р.; Конвенцію про контакт з дітьми, 2003р.; Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном, 1956р. та Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, 1973р.

У 2008 році ратифіковано Європейську конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми, 1980р. У січні 2009 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, 1975р.

Крім того, Україна не лише приєднується до чинних Конвенцій, але й бере активну участь у розробці нових міжнародних інструментів у сфері сімейного права як, наприклад Європейської конвенції з усиновлення (переглянутої), Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших форм сімейного утримання.

Зазначені Конвенції після надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України відповідно до статті 9 Конституції України стають частиною національного законодавства України.

Спрямована на дотримання європейських стандартів у сфері захисту дітей від насильства та виконання Європейської конвенції про здійснення прав дітей, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції), керівних принципів Ради Європи щодо комплексних національних стратегій захисту дитини від насильства та інших відповідних правових документів Ради Європи із захисту прав дитини, нормативно-правова база України налічує понад трьохсот нормативних актів із захисту дітей від насильства. Серед них переважають закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств і відомств, тією чи іншою мірою спрямовані на попередження насильства над дітьми.

В нашій країні основним законом, спрямованим на забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток є Закон України "Про охорону дитинства". Крім того, права дитини виділені окремими статтями Сімейного, Цивільного, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, а також регулюються такими законами, як "Про оздоровлення та відпочинок дітей", "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" тощо. Різні державні інституції та міністерства покликані відповідати за дотримання прав дитини в Україні.

Безперечно, діючий перелік законодавчих актів України у сфері захисту дітей від насильства надає досить широкі можливості для звернення до органів та установ за допомогою і забезпечує життя визначених заходів щодо його запобігання.

Важливе значення має ратифікація низки міжнародних договорів у сфері сімейного права, розроблених в рамках Ради Європи і Гаазької конференції з міжнародного приватного права, що дозволяють вирішувати практичні питання, які стосуються здійснення прав дітей, регулюють відносини батьків і дітей, як матеріальні, так і особисті.

Так, у 2006 році було ратифіковано: Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980р.; Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, 1996р.; Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей, 1996р.; Конвенцію про контакт з дітьми, 2003р.; Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном, 1956р. та Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, 1973р.

Україна приєдналася до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 11 січня 2006 року, а чинності Конвенція набула 1 вересня 2006 року.

Конвенція застосовується до будь-якої дитини, яка не досягла 16 років, та проживала в Договірній державі безпосередньо перед протиправним вивезенням за кордон.

Стаття 8 Конвенції надає будь-якій особі, установі (іншому органу), які стверджують, що дитина була вивезена або утримується з порушенням прав піклування, право звернутися з заявою про допомогу у забезпеченні повернення дитини.

У Конвенції вживаються поняття "право піклування" і "право доступу", тлумачення яких обмежено цілями Конвенції. Так "право піклування" охоплює права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину, і зокрема, право визначати місце проживання дитини, а "право доступу" включає право спілкуватися з дитиною, у тому числі переміщувати дитину на обмежений час у місце інше, ніж місце її постійного проживання. Отже, переміщення вважається незаконним, коли має місце вивезення за кордон або неповернення з-за кордону дитини, якщо при цьому порушуються права піклування про дитину, що належать будь-якій особі, установі або іншому органу.

Правові підстави виникнення правового зв'язку між дитиною і особою (установою) визначаються відповідно до законодавства держави, у якій дитина постійно мешкала, чинного рішення суду або компетентного органу або є наслідком угоди. Важливо також, щоб піклування ефективно здійснювалося.

У будь-якому випадку, положення Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей застосовуються до випадків, які не містять складу злочину.

Особою, що вивозить дитину може бути один із батьків, інший родич, особа, яка призначена опікуном дитини. З дитячого будинку дитина може бути забрана родичем, який не має права опіки над дитиною. Це може навіть бути людина, яка не перебуває у родинних стосунках з дитиною (наприклад, хрещені батьки).

Отже, по-перше, в будь-якому випадку має місце вилучення дитини з сім'ї та соціального середовища, в якому вона розвивалася як людина. По-друге, особа, яка забирає дитину за кордон, є членом сім'ї дитини: в більшості випадків батьком або матір'ю і, як правило, сподівається отримати відповідне рішення компетентних органів щодо опіки над дитиною, тобто "узаконити" переміщення дитини.

Таким чином, Конвенція встановлює своїм завдання відновлення status quo шляхом негайного повернення дітей, які були неправомірно

вивезені, оскільки вирішувати будь-які суперечки стосовно місця проживання і опіки над дитиною мають юрисдикцію лише органи за місцем постійного проживання дитини.

Заяви відповідно до Конвенції направляються до Центральних органів, призначених державами-учасницями для виконання функцій, визначених Конвенцією. В Україні ці функції виконує Міністерство юстиції через свої територіальні управління юстиції.

Рішення про повернення дитини, або відмову у поверненні, приймає суд або компетентний орган, тієї Договірної держави, в якій дитина знаходиться внаслідок вивезення. В Україні таке рішення приймається судом. Підстави для відмови у поверненні визначені безпосередньо Конвенцією, проте їх перелік невеликий. Суд може відмовити у поверненні, якщо минуло більше одного року з дати незаконного вивезення; дитина вже прижилася у своєму новому середовищі; заявник фактично не здійснював права піклування стосовно дитини, або дав згоду на вивезення дитини і проживання, або пізніше дав мовчазну згоду; існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди, створить для дитини нетерпиму обстановку; виявлено, що дитина заперечує проти повернення і досягла такого віку і рівня зрілості, при якому слід брати до уваги її думку.

При цьому стаття 16 Конвенції містить вимогу не вирішувати питання щодо визначення місця проживання дитини по суті, поки не буде визначено, що дитина не повинна бути повернута відповідно до цієї Конвенції. Тобто, слід враховувати, що прийняте рішення про повернення дитини до країни її постійного місця проживання не означає автоматичного вирішення питань про постійне місце проживання дитини, способи участі у вихованні та спілкуванні з нею.

Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей також передбачає можливість звертатися із заявою про ефективне здійснення прав доступу, тобто про надання можливості другому з батьків, або іншому родичу, що проживають за кордоном, реалізовувати своє право на спілкування з дитиною. Фактично Конвенція надає право звертатися і отримувати згоду, у тому числі, на "транскордонний контакт", тобто на виїзд дитини на обмежений проміжок часу за кордон.

Механізм розгляду заяв про здійснення права доступу в цілому не відрізняється від механізму, передбаченого для заяв про повернення дитини. Рішення, у тому разі коли батьки або інші заінтересовані особи не досягають згоди, також приймається судом, з урахування найвищих інтересів дитини.

У сучасному світі розлучення дитини з одним із батьків або іншими родичами може відбутися не просто в наслідок переїзду в інше місто, регіон, а взагалі – в іншу країну. Однак, незважаючи на це дитина має право спілкуватися з батьками, іншими особами, з якими існують сімейні зв'язки або навіть психологічні та духовні, якщо відповідне законодавство передбачає такі можливості (наприклад це можуть бути хрещені, вчителі, тощо). Проте, як бути у тих випадках, коли існує загроза, що у випадку транскордонного контакту (коли матиме місце виїзд дитини за кордон) дитина не повернеться до місця постійного проживання або той із батьків, який проживає окремо, прагне установити контакт на регулярній основі, які гарантії і заходи можуть бути застосовані.

Визначення загальних принципів, що застосовуються до контакту між дітьми та їхніми батьками, а також іншими особами, що мають сімейні зв'язки з дітьми, відповідних запобіжних заходів та гарантії для забезпечення належного здійснення контакту й негайного повернення дітей після закінчення контакту, а також започаткування співробітництва між компетентними органами є предметом Конвенції про контакт з дітьми, яка була ратифікована Верховною Радою України 20 вересня 2006 року. Конвенція набула чинності для нашої держави 1 квітня 2007 року.

Конвенція про контакт з дітьми визначає запобіжні заходи та гарантії, що повинні вживатися стосовно контакту. Відповідно до положень Конвенції кожна Договірна Держава передбачає запобіжні заходи та гарантії для забезпечення виконання рішення та для забезпечення повернення дитини чи запобігання її неналежному переміщенню й сприяє їх використанню.

Запобіжні заходи й гарантії для забезпечення виконання рішення про контакт можуть, зокрема, включати: спостереження за контактом; зобов'язання особи сплатити витрати, пов'язані з переїздом та проживанням дитини, а також, у відповідних випадках, будь-якої іншої особи, яка супроводжує дитину; сплату застави особою, з якою дитина зазвичай проживає, для забезпечення того, щоб особі, яка добивається контакту, не перешкождали в такому контакті; накладення штрафу на особу, з якою зазвичай проживає дитина, у разі відмови виконати рішення про контакт.

На сьогодні деякі з таких запобіжних заходів і гарантії передбачені положеннями ст.153, ч.3,4 ст.157, ч.ч.1,2 ст.159 СКУ. Зокрема, той з батьків, хто проживає з дитиною, у разі його ухилення від виконання договору зобов'язаний відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану другому з батьків.

Якщо дитину не повернуто після закінчення періоду транскордонного контакту, то компетентні органи забезпечують негайне повернення дитини, застосовуючи, де це є можливим, відповідні положення міжнародних документів, внутрішнього законодавства та, де це є доцільним, запобіжні заходи й гарантії.

Центральним органом України для виконання функцій, передбачених цією Конвенцією, визначено Міністерство юстиції.

Отже, ефективний механізм, визначений Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, дозволяє вирішувати випадки цивільно-правових "викрадень" міжнародно-правовими засобами і забезпечувати повернення дітей, яких незаконно вивозять і утримують. У той час як Конвенція про контакт з дітьми забезпечує додаткові можливості для реалізації права громадян України на спілкування з дітьми або особами, з якими їх пов'язують родинні стосунки, і які проживають за кордоном.

У зв'язку з цим, слід також відзначити Європейську конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми, яка була розроблена в рамках Ради Європи, ратифікована Законом України від 6 березня 2008 року № 135-VI, і дозволяє вирішувати питання пов'язані з піклуванням про дитину. Конвенція набула чинності для України 1 листопада 2008 року.

У Конвенції термін "опіка" вживається для визначення права особи піклуватися про дитину, зокрема обирати їй місце проживання, або стосується права доступу до дитини. При цьому Конвенція застосовується як до фізичних осіб, так й юридичних осіб, установ і організацій. Слід також зауважити, що Конвенція не застосовується до рішень, метою яких є визначення виключно законного представництва або забезпечення представництва інтересів дітей у майнових питаннях. У той же час, такі рішення можуть прийматися до визнання і виконання, у тому разі, коли вони безпосередньо стосуються опіки.

Таким чином, Конвенція надає можливість запровадити заходи, які забезпечують широке визнання та виконання рішень стосовно опіки над дитиною, гарантувати права доступу батьків до дитини, що є нормальним наслідком права на опіку, забезпечувати належне вирішення проблем, що виникають у випадках, коли дітей неправомірно переміщують через державний кордон, а також запровадити механізми для поновлення опіки над дітьми у випадках її свавільного припинення, що сприятиме посиленню захисту дітей, та встановленню правового співробітництва між компетентними органами Договірних Держав.

Підтримка прав дітей, забезпечення надання їм процесуальних прав та полегшення застосування ними цих прав шляхом забезпечення того, щоб діти особисто або через інших осіб чи органи були поінформовані та допущені до участі у розгляді судом справ, що їх стосуються, є предметом Європейської конвенції про здійснення прав дітей.

Європейську конвенцію про здійснення прав дітей ратифіковано Законом України від 3 серпня 2006 року № 69-V. Конвенція набула чинності для України 1 квітня 2007 року.

Відповідно до положень Конвенції визначаються процесуальні заходи, що мають вживатися державами для сприяння здійсненню прав дітей при розгляді судом сімейних справ, зокрема тих, що пов'язані зі здійсненням батьками своєї відповідальності, визначення місця проживання дитини і доступу, – з метою найкращого врахування думки та інтересів дитини.

З урахуванням норм СКУ Україна визначила коло справ на розгляд судами яких поширюється дія Конвенції, а саме справи, що стосуються: усиновлення дитини; встановлення опіки, піклування над дитиною; визначення місця проживання дитини; позбавлення або оспорювання батьківських прав; інших питань про відносини між батьками та дитиною; будь-яких інших питань, що стосуються дитини особисто, а також питань її сім'ї (у тому числі її виховання, поновлення батьківських прав, управління її майном).

Конвенція підкреслює необхідність підтримки прав дітей, надання їм процесуальних прав та полегшення застосування ними цих прав при розгляді справи, що їх стосується, зокрема, право бути поінформованими та висловлювати свою думку під час розгляду справи.

Сьогодні надзвичайно важливим та актуальним для багатьох громадян України та осіб, які постійно проживають в Україні, є вирішення питання про стягнення аліментів за кордоном.

Завдяки існуючій міжнародно-правовій договірній базі України вирішити це питання можливо декількома шляхами.

З 19 жовтня 2006 року для України набула чинності Конвенція про стягнення аліментів за кордоном, сторонами якої є 61 держава світу.

Метою Конвенції є спрощення стягнення аліментів у випадках, коли позивач і відповідач проживають у різних державах. Конвенція врегульовує механізм передачі прохання про стягнення аліментів з відповідача, передачу судових рішень у договірну державу, в який приймається рішення про виконання.

Питання про стягнення аліментів порушується фізичною особою на своє утримання або на користь іншої особи, а також юридичною особою, що має право порушувати питання про стягнення аліментів на дитину або іншу особу в установлених законодавством випадках, або належним чином уповноваженим представником відповідної особи.

В Україні заінтересована особа може звернутись до Міністерства юстиції України або територіального управління юстиції за місцем проживання для отримання повної інформації щодо пакету документів для вирішення питання про стягнення аліментів на території іноземної держави, яка є учасницею зазначеної Конвенції. Звернення з проханням (клопотанням) про визнання і виконання рішення суду України про стягнення аліментів на території іншої Договірної Сторони подається позивачем або уповноваженою на це особою письмово в довільній формі. До звернення додається клопотання за встановленою формою.

Позитивним у Конвенції є також те, що вона дозволяє не звертатися за визнанням і виконанням рішення суду України на території Договірної держави, а на підставі наданих документів прийняти рішення про стягнення аліментів у цій державі.

Особи, які проживають в Україні, за допомогою компетентних органів можуть звертатися з позовами про стягнення аліментів на територіях Договірних Держав Конвенції. При цьому компетентні органи відповідних держав мають забезпечити представлення інтересів позивача у процесі, а також сприяти належному виконанню прийнятих рішень.

Крім того, з 1 серпня 2008 року для України набула чинності Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, відповідний Закон про приєднання до якої Верховна Рада України прийняла 14 вересня 2006 року, і яка також надає змогу визнавати та виконувати судові рішення про стягнення аліментів, винесені в Україні, на території інших Держав-учасниць Конвенції.

Конвенція дозволяє визнавати і виконувати рішення про стягнення аліментів, винесених в інших державах, незалежно від того, рішення це суду чи адміністративного органу. Зобов'язання по утриманню можуть виникати з сімейних відносин, материнства, батьківства, шлюбу або родинних зв'язків.

Конвенція застосовується до рішень про утримання між одержувачем аліментів і платником аліментів, або платником аліментів і державним органом, який стягує відшкодування коштів, виплачених одержувачу аліментів.

При приєднанні Україна визначила, що дозволяє визнання і виконання на території України згідно з Конвенцією рішень, які стосуються зобов'язань про утримання між особами, які є непрямими родичами та між особами, які є родичами по чоловіку або дружині, лише у тих випадках, коли відповідні зобов'язання з утримання існували б згідно з національним законодавством України. Це зумовлено особливостями національного законодавства України, оскільки СКУ не регулює сімейні відносини між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінницею, племінником і між іншими родичами за походженням (стаття 2 СКУ), однак передбачає можливість, за певних умов, стягнення аліментів і на інших родичів (статті 269-271 СКУ).

У той же час, визнанню і виконанню в Україні підлягають як рішення іноземних судів, так і рішення інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд справ про стягнення аліментів, що набрали законної сили.

Таким, чином на підставі Конвенції незалежно від громадянства чи постійного місця проживання особа може звернутися з проханням про визнання чи виконання рішення про стягнення аліментів.

Як і відповідно до Конвенції про стягнення аліментів за кордоном клопотання відповідно до зазначеної Конвенції направляються до Міністерства юстиції України або територіальних управлінь юстиції за місцем проживання.

Не зважаючи на сучасні тенденції сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Саме вона має виступати основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей наступним поколінням.

Отже, на сьогоднішній день міжнародні договори, учасницею яких є Україна, дозволяють вирішувати питання, пов'язані із здійсненням батьківських прав і виконанням обов'язків як матеріального, так і нематеріального характеру, незалежно від громадянства і місця проживання батьків і дітей.

Слід зазначити, що в Україні основні підходи до осмислення й реалізації прав дітей, визначених міжнародним та вітчизняним законодавством, протягом останнього часу істотно змінилися. Це пов'язано з посиленням уваги з боку держави до інтересів дітей, удосконаленням механізму контролю за дотриманням чинного

законодавства у сфері охорони дитинства, розвитком інституцій соціально-правового захисту дітей та багатьма іншими факторами.

Черчатий Олександр Іванович,

кандидат наук з державного управління,

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області, директор

РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Проблематика зростання правової спроможності територіальних громад знаходиться в центрі діяльності системи надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області і вже частково висвітлювалася нами [4; 5]. Нинішня науково-практична конференція дає ще одну змогу привернути увагу до актуального завдання, яке, на наше переконання, є спільною справою органів влади та громадськості.

Розглядаючи територіальну громаду (ТГ) загалом, а передусім, об'єднану територіальну громаду (ОТГ) як складний механізм, життєздатність якого залежить від рівня її спроможностей забезпечувати розвиток, реагуючи на виклики сучасності та орієнтуючись на перспективу, ми розглядаємо посилення її правової спроможності, як один з ключових складових ефективної діяльності органів місцевого самоврядування по забезпеченню правового захисту населення.

Правова спроможність територіальної громади, згідно Словника української мови, розуміється як права здатність усвідомлювати та захищати інтереси громадян, що є їх мешканцями, включаючи правову допомогу [1, т.9, с. 605).

Досвід роботи Регіонального та місцевих центрів, а також бюро безоплатної правової допомоги в Полтавській області та аналіз публікацій вітчизняних вчених (В. Борденюк, П. Ворона, І. Дробот, Н. Липовська, В. Мамонова, Ю. Шаров та інші) переконливо свідчать як про увагу до процесу децентралізації, так і про певну недооцінку значення правової спроможності ТГ, особливо на фоні їх фінансової спроможності.

Водночас, варто звернути особливу увагу на твердження, що розширення соціальної бази реформ можна досягти лише за умови

розуміння громадянами їх суті, завдань, принципів, що в свою чергу досягається шляхом розвитку системи правової освіти, забезпечення знання громадянами їх прав, обов'язків та вироблення відповідних компетенцій і вмій [2].

Спрямованість від загального до конкретного чітко прослідковується в діяльності Координаційного центру з надання правової допомоги, проявляючись, зокрема, у прагненні широкого залучення громадськості (Громадські центри сприяння доступу до правосуддя, розвиток інституту Незалежного провайдера, Громадські радники, Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину, тощо) [3].

Сьогодні важливим чинником захисту прав громадян шляхом надання їм безоплатної первинної та вторинної правової допомоги, забезпечення правової освіти населення є система безоплатної правової допомоги (СБПД). Правопросвітництво є один з ключових напрямів її діяльності потреба в реалізації якого є очевидним.

Аналіз тенденцій розвитку СБПД свідчить про спрямованість зусиль від забезпечення прав громадян шляхом надання вторинної правової допомоги до надання правових консультацій та активної участі у правопросвітницькій діяльності.

На нашу думку, виділяючи ключові аспекти забезпечення правової спроможності територіальних громад, варто в першу чергу відмітити розуміння важливості цього напрямку роботи, бажання отримати необхідні для цього кадрові резерви, забезпечити правове навчання не лише лідерів, а й усіх громадян.

Другий аспект – варто максимально використати вже відомі механізми правоосвітньої діяльності, які ефективно зарекомендували себе не лише на Полтавщині а і в Україні в цілому. Досвід співпраці СБПД з органами місцевого самоврядування свідчить про необхідність та важливість їх поетапного інтегрування. Через підписання меморандумів про співпрацю, прийняття програм правової освіти в яких ключовою складовою є фінансування органами місцевого самоврядування правопросвітницьких заходів для своєї територіальної громади. У Полтавській області прийнято 1 обласну, 25 районних та 4 міські Програми правової освіти, виконавцями яких є місцеві центри з надання БВПД та бюро правової допомоги.

Понад 50% органів місцевого самоврядування області охоплено програмами правової освіти та правової допомоги населення (передбачено кошти на їх реалізацію у сумі 1 373 200 грн).

Третя надзвичайно важлива складова – забезпечення координації правової допомоги та правової освіти. СБПД може і повинна стати

ключовим аспектом цієї роботи в регіоні, зважаючи на наявність кадрів у районах та досвіду правоосвітньої діяльності. Як приклад можна привести практику роботи Полтавщини в частині налагодження та організації діяльності Міжвідомчої координаційно-методичної ради (МКМР) – працівники системи надання правової допомоги організовують роботу міських та районних МКМР та входять до їх складу в якості заступників голів. Разом з тим, ми бачимо необхідність внесення змін у чинне нормативно-правове забезпечення з метою реанімування діяльності МКМР та покращення правової обізнаності населення.

Четверте – потрібно продумувати шляхи реагування на інституційні зміни, що чекають громадян у зв'язку з поглибленням децентралізації та реформуванням адміністративної системи.

П'ятим, але не останнім за значенням, варто назвати впровадження сучасних інструментів правоосвітньої роботи, які дає електронне урядування.

Отже, мова йде про розгляд правоосвітньої діяльності як одного з ключового напрямку роботи СБПД направлено на посилення правової спроможності територіальних громад.

Література:

1. Словник української мови: в 11 томах. – т. 9.- К.: Наукова думка, 1970-1980 рр.

2. Лахижа М.І. Розвиток правової спроможності територіальних громад в Україні/М.І. Лахижа// Публічне адміністрування: теорія та практика, 2017, №1 (17) Електронний ресурс. Спосіб доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01\(17\)/17.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01(17)/17.pdf)

3. Координаційний центр з надання правової допомоги//

4. Черчатий О.І. Механізми зростання правової спроможності територіальних громад: досвід Полтавщини, // Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наукових праць. Випуск 3(34).Дніпро.- 2017.- с. 159-164

5. Черчатий О.І. Цільові програми як інструмент становлення та розвитку інтегрованої системи правової допомоги/М. Лахижа, О. Черчатий//Теорія та практика публічного адміністрування.- №1 (60), 2018.- Електронний ресурс: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-1/doc/1/02.pdf>

Шестерніна Наталія Петрівна,

*заступник директора Сумського місцевого центру з надання
безоплатної вторинної правової допомоги*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ГАРАНТІЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Багаторічний, складний процес інтеграції України у європейську та світову спільноту на сьогодні ускладнюється процесом виконання взятих на себе зобов'язань, оскільки їх практична реалізація не завжди оптимально сприймається суспільством і призводить до протестів, мітингів та інших негативних форм спротиву. Одним із основоположних зобов'язань нашої держави є забезпечення доступу усіх і кожного до правосуддя. У контексті цього зобов'язання набув свого розвитку інститут безоплатної правової допомоги. Нормами Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод людини, на рівні з такими критеріями як справедливість, повнота, законність, неупередженість суду, основоположним визнано доступ до правосуддя як гарантія забезпечення права людини на судовий захист.

Безперечним обов'язком України залишається забезпечення реального і рівного доступу до правової допомоги усіх осіб, які проживають на території держави і підпорядковані її юрисдикції незалежно від раси, кольору шкіри, етнічного походження, статі, мови, релігії, політичних та інших поглядів, національного або соціального походження, економічного чи іншого статусу. Таке положення ратифіковане Україною у рамках Основних положень про роль адвокатів, прийнятих конгресом ООН [2]. Таким чином держава зобов'язана забезпечити необхідне фінансування та інші ресурси для правової допомоги бідним та іншим незаможним людям та взяти всіх необхідних заходів з метою усунення економічних перешкод для доступу до правосуддя. Саме інститут безоплатної правової допомоги сприяє виконанню цього завдання. З цією метою на сьогодні введено в дію поняття «професійної правничої допомоги», зміст якої, відповідно до статті 15 Цивільного процесуального Кодексу України, полягає в тому, що представництво в суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом [3]. Така норма є достатньо обґрунтованою, адже якість надання правової допомоги є важливим показником ефективності забезпечення доступності до правосуддя, а не простого її декларування.

Відповідно до ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, держави-учасниці зобов'язані забезпечити ефективний засіб юридичного захисту у разі порушення прав і свобод, визнаних у Конвенції. Держави на свій розсуд вирішують, яким чином вони виконуватимуть це зобов'язання, але ефективні засоби юридичного захисту повинні бути доступними, забезпечувати можливість відшкодування збитків і передбачати розумні перспективи успішного розгляду справи. Згідно зі ст. 6 Конвенції право на справедливий суд включає гарантії процесуальних прав, а саме: право на доступ до суду, право на виконання судових рішень і право на остаточність судових рішень. В Україні саме інститут безкоштовної правової допомоги можна розглядати як механізм забезпечення дотримання вимог ратифікованої Конвенції.

Практична реалізація міжнародних зобов'язань також знайшла своє втілення в Указі Президента України «Про Стратегію реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» від 20.05.2015 № 276/2015 [1]. Серед основних напрямків реалізації зазначеної стратегії передбачено «посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності та забезпечення доступності безоплатної правової допомоги». Заходами, що повинні забезпечити зазначений напрямок, Стратегією передбачено такі: у короткостроковій перспективі визначення видів правової допомоги, які можуть здійснюватися лише адвокатом, що дасть змогу підвищити якість надання правової допомоги та якість здійснення правосуддя в цілому, не обмежуючи при цьому учасників судового процесу у праві на доступ до правосуддя; спрощення доступу громадян до безоплатної правової допомоги через удосконалення стандартів якості надання безоплатної правової допомоги та їх дотримання; розширення можливості надання первинної та вторинної безоплатної правової допомоги у цивільних та адміністративних справах, у тому числі у регіонах, на більш високому рівні; забезпечення належного фінансування системи надання безоплатної правової допомоги як з державного бюджету, так і з приватних джерел. Тобто, сучасна судова реформа в Україні, нарешті, має найбільш масштабний та всеохоплюючий вплив, оскільки її комплексний характер передбачає реформування одразу як самої судової системи, так і суміжних взаємопов'язаних інститутів, до числа яких входить і безоплатна правова допомога.

Таким чином, у контексті міжнародних зобов'язань нашої держави щодо забезпечення доступності до правосуддя, що включає в себе доступ до правової допомоги, інститут безоплатної правової

допомоги в Україні на даному етапі знаходиться на найвищому рівні його практичної реалізації. Реформування судоустрою та правосуддя безпосередньо вплинуло на реалізацію права на безоплатну правову допомогу, в тому числі й через введення поняття «професійної правничої допомоги», яка надається виключно адвокатами. Це здійснило значний вплив на діяльність Центрив з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які мають забезпечити доступність до правосуддя, особам, які мають право на таку допомогу. Подальших перспектив науково-теоретичного розгляду набувають питання удосконалення механізму надання безоплатної правової допомоги серед яких важливу роль відіграють такі показники як якість, швидкість та доступність.

Література:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015.

2. Основні положення про роль адвокатів: прийняті VIII Конгресом ООН у 1990 році. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_835.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40-41, 42. ст.492.

Шульга Жанна Анатоліївна,

Відділ «Чорнухинське бюро правової допомоги»

*Лубенського місцевого центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги*

ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Конституція України та інші нормативно-правові акти містять норми про гарантування громадянам рівних прав та можливостей, зокрема: кожна людина має невід'ємне право на життя та ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Обов'язок держави - захищати життя людини. На сьогодні в Україні сформовано чималу законодавчо-нормативну базу з питань захисту прав та законних інтересів постраждалих від домашнього насильства та притягнення до відповідальності кривдників. Відповідні правові

положення містяться в Кримінальному, Цивільному, Сімейному Кодексах, в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Домашнє насильство, відповідно до пп.3 п.1 ст.1 - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Як свідчить статистика, в багатьох українських родинах все ж таки продовжуються застосовуватися насильницькі й загрозові дії у сім'ї чи інших близьких особистих стосунках, часто із залякуванням, ізолюванням і жорстоким примусом щодо жертв. Найчастіше від домашнього насильства страждають жінки та діти, які постійно стають свідками насильницьких дій. Стаття 3 Конвенції Ради Європи визначає поняття «насильство стосовно жінок», що розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства щодо жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті (2, ст. 3)

Варто зазначити, що поширенню насильства сприяє те, що жертви морально не готові повідомляти про факти вчинення щодо них насильницьких дій. Можливо стереотипи щодо насильства як норми індивідуального й суспільного життя в українській родині заважають вирішенню даної проблеми. Жертва домашнього насильства перш за все боїться розголосу в суспільстві, зруйнування сім'ї, повторних дій від кривдника, тобто відчуваючи незахищеність, самотність із своєю проблемою, для неї насильство стає звичним явищем та постійною буденністю. Пригнічений страх, заниження самооцінки, відчуття відповідальності перед дітьми, надія, що все зміниться, відчуття нав'язаної кривдником вини, постійний контроль над діями, поведінкою жертви, виправдання кривдника, заважають розумінню жертви про необхідність термінового припинення домашнього насильства в сім'ї. Але ця проблема вимагає негайного вирішення, оскільки насильство в сім'ї стало підґрунтям для інших видів злочинів,

зокрема вбивств, тілесних ушкоджень, злочинів неповнолітніх та інших (3, с.71)

Жертва домашнього насильства намагається не думати про проблему та не усвідомлює наслідків від вчинення таких дій. На практиці домашнє насильство спричиняє глибокі наслідки: воно не лише стає причиною тяжких страждань жертви, а й впливає на стабільність і безпеку сімей, може негативно позначитися на економічному добробуті громади через зниження продуктивності праці та збільшення витрат на медичну й соціальну допомогу (4, с. 10).

З огляду на складність проблематики домашнього насильства значна відповідальність у забезпеченні захисту його жертв покладається на державні органи, які повинні здійснювати заходи щодо попередження насильства в сім'ї та у разі виявлення – забезпечити негайне його припинення. Жертва домашнього насильства має відчувати підтримку на державному рівні. На даний час відбувається впровадження високих стандартів протидії домашньому насильству відповідно до законодавства. Реалізація такого захисту потребує комплексного підходу, що включає: надання правової, психологічної, медичної допомоги, організація притулків для постраждалих осіб від домашнього насильства.

Для дотримання прав та законних інтересів людини і громадянина Держава має забезпечити мінімальні стандарти надання безоплатної допомоги.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII//Відомості Верховної Ради України. – 2019.–ст. 1.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь//Проект Ради Європи «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні» (Електронний ресурс).

3. Томусякова І.І. Насильство над жінками: адміністративно-правовий аспект //Наше право – 2014.№2 – с. 70-75.

4. Проти насильства. Збірка//Упорядниця Дениско Л.//Київ.:ВАІТЕ -2016- с. 10-13.

Наукове видання

**АДАПТАЦІЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

**Матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю
науково-практичної конференції
23-24 жовтня 2019 року
у двох частинах
Частина 1**

Комп'ютерна верстка – В. М. Божко

Підп. до друку 16.10.2019 р. Формат 60x84 1/16.
Папір ксерокс. Друк RISO.
Ум. друк. арк. – 11,2.
Тираж 100 прим.

Віддруковано на потужностях ПАТ “Россава”
Україна, 36008, м. Полтава, вул. Комарова, 14-А.
Тел. (0532) 506-353
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 100347524
